

T.C.  
GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ  
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ  
İKTİSAT ANA BİLİM DALI

MAŞİDE KIRAÇ YÜKSEK LİSANS YETERLİK TEZİ GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ İKTİSAT ABD 2019

## YOLSUZLUK VE YABANCI SERMAYE İLİŞKİSİ: PANEL VERİ ANALİZİ

YÜKSEK LİSANS YETERLİK TEZİ

MAŞİDE KIRAÇ

GAZİANTEP  
ŞUBAT 2019

T.C.  
GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ  
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ  
İKTİSAT ANA BİLİM DALI

**YOLSUZLUK VE YABANCI SERMAYE İLİŞKİSİ:  
PANEL VERİ ANALİZİ**

**YÜKSEK LİSANS YETERLİLİK TEZİ**

MAŞİDE KIRAÇ

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Ömer ÖZÇİÇEK

GAZİANTEP  
ŞUBAT 2019

T.C.  
GAZIANTEP ÜNİVERSİTESİ  
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ  
İKTİSAT ANA BİLİM DALI

**Yolsuzluk ve Yabancı Sermaye İlişkisi: Panel Veri Analizi**

Maşide KIRAÇ

Tez Savunma Tarihi: 04/02/2019

Sosyal Bilimler Enstitüsü Onayı

  
Doç. Dr. Zekiye ANTAKYALIOĞLU  
SBE Müdürü

Bu tezin Yüksek Lisans/Doktora tezi olarak gerekli şartları sağladığımı onaylarım.

  
Prof. Dr. İbrahim ARSLAN  
Enstitü ABD Başkanı

Bu tez tarafımca (tarafımızca) okunmuş, kapsamı ve niteliği açısından bir Yüksek Lisans/Doktora tezi olarak kabul edilmiştir.

  
Prof. Dr. Ömer ÖZÇİÇEK  
Tez Danışmanı

Bu tez tarafımızca okunmuş, kapsam ve niteliği açısından bir Yüksek Lisans/Doktora tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri:

Prof. Dr. Ömer ÖZÇİÇEK

Doç. Dr. Tuba DİREKÇİ

Dr. Öğr. Üyesi Eda DİNERİ

İmzası  
  
  


## ÖZET

### YOLSUZLUK VE YABANCI SERMAYE İLİŞKİSİ: PANEL VERİ ANALİZİ

KIRAÇ, Maşide  
Yüksek Lisans Tezi, İktisat ABD  
Tez Danışmanı: Prof. Dr. Ömer ÖZÇİÇEK  
ŞUBAT 2019, 98 Sayfa

Bu çalışmada yolsuzluk ile yabancı sermaye akımları arasındaki ilişki incelenmiştir. Kuramsal çalışmalara göre yolsuzluk iktisadi işleyişi olumsuz ya da olumlu etkileyebilmektedir. Yolsuzluk kaynak israfına yol açabilmekte veya bürokratik çalışmalarını hızlandırarak iktisadi faaliyetleri hızlandırabilmektedir. Yabancı sermaye kazanabileceğini düşündüğü ülkeleri tercih etmektedir. Dolayısıyla yolsuzluğun şiddeti yabancı sermaye akımını etkileyebilir. Bu çerçevede çalışma 2000-2016 yılları arası, seçilen 35 ülke üzerinden oluşturulmuştur. Çalışmada panel regresyon analizi ve Granger nedensellik testi yöntemleri kullanılmıştır. Panel regresyon analizi tahmin sonucunda modeli oluşturan 35 ülke için yolsuzluktaki artışın doğrudan yabancı yatırımları olumlu etkilediği, toplam yabancı sermaye yatırımlarını olumsuz etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Yolsuzluk ve portföy yatırımları arasında ise istatistiki olarak ilişki bulunamamıştır. Granger nedensellik testi sonuçlarında yolsuzluk ve toplam sermaye arasında nedensellik ilişkisinin olmadığı, yolsuzluktan doğrudan yabancı yatırımlara doğru tek yönlü nedensellik ilişkisinin olduğu ve yolsuzluk ile portföy yatırımları arasında çift yönlü nedensellik ilişkisinin olduğu tespit edilmiştir. Buradan yolsuzluğun tüm yabancı sermaye türleri üzerinde etkisinin olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. En güçlü ilişki yolsuzluk ile doğrudan yabancı sermaye arasında bulunmuştur.

**Anahtar Kelimeler:** Yabancı Sermaye Yatırımları, Yolsuzluk, Panel Regresyon Analizi, Granger Nedensellik Testi.

## ABSTRACT

### RELATIONSHIP BETWEEN CORRUPTION AND FOREIGN CAPITAL: PANEL DATA ANALYSIS

KIRAÇ, Maşide

M.A Thesis, Department of Economics

Supervisor: Prof. Dr. Ömer ÖZÇİÇEK

February 2019, 98 Pages

In this study, the relationship between corruption and foreign capital flows is examined. According to theoretical studies, corruption can affect economic functioning negatively or positively. Corruption can cause waste of resources or accelerate economic activities by accelerating bureaucratic work. He prefers countries where he thinks he can earn foreign capital. Therefore, the severity of corruption may affect foreign capital flows. In this context, the study was carried out between 2000 and 2016 and selected 35 countries. In this study, panel regression analysis and Granger causality test methods were used. As a result of the panel regression analysis, it has been concluded that the increase in corruption for 35 countries constituting the model positively affects foreign direct investments and negatively affects total foreign capital investments. There is no statistical relation between corruption and portfolio investments. The results of Granger causality test show that there is no causality relationship between corruption and total capital, there is a one way causality relationship from corruption to foreign direct investments and there is a bidirectional causality relationship between corruption and portfolio investments. It is concluded that corruption has no effect on all types of foreign capital. The strongest relationship was found between corruption and foreign direct investment.

**Keywords:** Foreign Capital Investments, Corruption, Panel Regression Analysis, Granger Causality Test.

## ÖNSÖZ

*“Yolsuzluk ve Yabancı Sermaye İlişkisi: Panel Veri Analizi”* isimli tez çalışmasının konusunu seçmemde ve yaptığım araştırmanın bütün aşamasında bilgi ve tecrübesiyle her daim destek olan değerli tez danışmanım sayın Prof. Dr. Ömer ÖZÇİÇEK’ e, beni destekleyen aileme, arkadaşlarıma, çalışmam süresince manevi desteğini esirgemeyen Büşra KIRAC’ a ve Gaziantep Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi’ nin yöneticileri ve akademik personeline sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

## İÇİNDEKİLER

ÖZET .....	I
ABSTRACT.....	II
ÖNSÖZ .....	III
İÇİNDEKİLER .....	IV
TABLOLAR LİSTESİ.....	VII
ŞEKİLLER LİSTESİ .....	VIII
KISALTMALAR LİSTESİ.....	X
GİRİŞ .....	1

### BİRİNCİ BÖLÜM

#### YOLSUZLUĞUN TANIMI, TÜRLERİ, MODELLENMESİ, BOYUTLARI, ÖLÇÜLMESİ VE YOLSUZLUKLA MÜCADELE

1.1. YOLSUZLUĞUN TANIMI .....	4
1.2. YOLSUZLUĞUN TÜRLERİ .....	5
1.2.1. Doğrudan Cezai Yaptırım Uygulanan Yolsuzluk Türleri .....	6
1.2.1.1. Rüşvet .....	6
1.2.1.2. Zimmet .....	6
1.2.1.3. İrtikap .....	6
1.2.1.4. Kara Paranın Aklanması.....	7
1.2.2. Doğrudan Cezai Yaptırım Uygulanmayan Yolsuzluk Türleri .....	7
1.2.2.1. Rant Kollama.....	7
1.2.2.2. Lobcilik .....	8
1.2.2.3. Oy Ticareti.....	8
1.2.2.4. Kayırmacılık .....	8
1.2.2.5. Diğer.....	9

1.3. YOLSUZLUĞUN EKONOMİK OLARAK AÇIKLANMASI .....	10
1.3.1. Aksak Rekabet Piyasalarının Yol Açtığı Yolsuzluk (Shleifer and Vishny (S-V) Modeli) .....	10
1.3.2. Bilgi Yetersizliğinin Yol Açtığı Yolsuzluk .....	12
1.3.2.1. Yolsuzluğun Oyun Teorisi Çerçevesinde Açıklanması .....	13
1.3.2.2. Yolsuzluğun “Asıl-Vekil-Müvekkil Modeli” ile Açıklanması .....	18
1.4. YOLSUZLUĞUN BOYUTLARI VE ÖLÇÜLMESİ.....	20
1.4.1. Uluslararası Şeffaflık Örgütü Yolsuzluk Algılama Endeksi (CPI) .....	21
1.4.2. Uluslararası Şeffaflık Örgütü Rüşvet Verme Endeksi (BPI).....	22
1.4.3. Uluslararası Risk Danışmanlığı Yolsuzluk Endeksi (ICRG) .....	23
1.4.4. Opasite Endeksi (OPIN) .....	23
1.4.5. Küresel Rekabet Endeksi (GCI) .....	23
1.5. YOLSUZLUKLA MÜCADELEDE ULUSLARARASI ÖRGÜTLER .....	24
1.5.1. Dünya Bankası (WB) .....	24
1.5.2. Uluslararası Şeffaflık Örgütü (TI) .....	25
1.5.3. Avrupa Sahtecilikle Mücadele Ofisi ( OLAF ) .....	26
1.5.4. Yolsuzluğa Karşı Devletler Grubu ( GRECO ).....	27
1.5.5. Geçiş Ekonomilerinde Yolsuzlukla Mücadele Ağı ( ACN ) .....	27

## İKİNCİ BÖLÜM

### YABANCI SERMAYE YATIRIMLARI, EKONOMİK PERFORMANS VE YOLSUZLUK İLİŞKİSİ

2.1. YABANCI SERMAYE YATIRIMLARI VE EKONOMİK ETKİLERİ.....	29
2.2. TEORİK YAKLAŞIMLAR.....	31
2.2.1. “Yardım Eden El” veya “Tekerlekleri Yağlama” Hipotezleri .....	31
2.2.2.“Gasp Eden El” veya “Tekerlekteki Kum” Hipotezleri .....	33
2.2.3. Yolsuzluğun Büyüme ve Yabancı Sermaye Yatırımları Üzerindeki Etkisi .	34
2.3. LİTERATÜR TARAMASI.....	36

## ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

### VERİ VE YÖNTEM ANALİZİ

3.1. MODEL .....	44
3.2. VERİLER.....	44
3.3. YÖNTEM.....	45
3.3.1. Panel Regresyon Analizi .....	45
3.3.2. Granger Nedensellik Testi.....	47



## **DÖRDÜNCÜ BÖLÜM AMPİRİK ANALİZ**

4.1. BETİMSSEL İSTATİSTİK (ANLATIM) .....	49
4.1.1. Yolsuzluğun Genel Durumu .....	49
4.1.2. Yabancı Sermaye Yatırımları ve Kişi Başı Gelir İlişkisi .....	66
4.1.3. Yolsuzluk ve Yabancı Sermaye Yatırımları İlişkisi .....	79
4.2. PANEL REGRESYON ANALİZİ.....	83
4.3. GRANGER NEDENSELLİK TESTİ .....	87
SONUÇ .....	90
KAYNAKLAR .....	93

## TABLolar LİSTESİ

Tablo 1.1: “Mahkumlar Çıkmazı”.....	15
Tablo 1.2: Kazanç Matrisleri.....	16
Tablo 1.3: Yozlaşmanın Dört Tipi.....	17
Tablo 4.1: Örnekleme Ülkelerin Yolsuzluk Sıralamasına Göre Demokrasi ve Kişi Başı Gelir Dağılımı.....	60
Tablo 4.2: Bağımlı Değişenin Net Finans Hesapları Olduğu Model.....	84
Tablo 4.3: Bağımlı Değişkenin Doğrudan Yabancı Yatırımlar Olduğu Model.....	85
Tablo 4.4: Bağımlı Değişkenin Portföy Yatırımları Olduğu Model.....	86
Tablo 4.5: Net Finans Hesapları-Yolsuzluk Granger Nedensellik Testi.....	87
Tablo 4.6: Doğrudan Yabancı Yatırım-Yolsuzluk Granger Nedensellik Testi.....	88
Tablo 4.7: Portföy Yatırımları-Yolsuzluk Granger Nedensellik Testi.....	89

## ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1.1: Hırsızlık Barındıran Yolsuzluk.....	11
Şekil 1.2: Hırsızlık Barındırmayan Yolsuzluk.....	12
Şekil 1.3: Asimetrik Bilgi Yolsuzluk Sarmalı.....	13
Şekil 1.4: “Asil-Vekil-Müvekkil Modeli”.....	19
Şekil 4.1: Örneklem Ülkelerin 2002 Yılı Yolsuzluk Verileri.....	50
Şekil 4.2: Örneklem Ülkelerin 2016 Yılı Yolsuzluk Verileri.....	51
Şekil 4.3: Tüm Örneklem Ülkelerin 2000-2016 Yılları Arasındaki Yolsuzluk Verileri.....	52
Şekil 4.4: Ortalama Yolsuzluk.....	59
Şekil 4.5: Örneklem Ülkelerin 2016 Yılı Yolsuzluk ve Demokrasi Verileri .....	62
Şekil 4.6: 2002 Yılı Yolsuzluk-Demokrasi Dağılımı.....	63
Şekil 4.7: 2016 Yılı Yolsuzluk-Demokrasi Dağılımı.....	64
Şekil 4.8: 2002 Yılı Yolsuzluk-Kişi Başı Gelir Dağılımı.....	65
Şekil 4.9: 2016 Yılı Yolsuzluk-Kişi Başı Gelir Dağılımı.....	65
Şekil 4.10: Örneklem Ülkelerin 2002 Yılı Kişi Başı Portföy Yatırımları.....	67
Şekil 4.11: Örneklem Ülkelerin 2014 Yılı Kişi Başı Portföy Yatırımları.....	68
Şekil 4.12: Örneklem Ülkelerin 2002 Yılı Kişi Başı Doğrudan Yabancı Yatırımları.....	69
Şekil 4.13: Örneklem Ülkelerin 2014 Yılı Kişi Başı Doğrudan Yabancı Yatırımları.....	70
Şekil 4.14: Örneklem Ülkelerin 2002 Yılı Kişi Başı Net Finans Hesapları.....	71
Şekil 4.15: Örneklem Ülkelerin 2014 Yılı Kişi Başı Net Finans Hesapları.....	72

Şekil 4.16: Örnekleme Ülkelerin 2002 Yılı Brüt Sabit Sermaye Oranları (GSYİH%).....	73
Şekil 4.17: Örnekleme Ülkelerin 2014 Yılı Brüt Sabit Sermaye Oranları (GSYİH%).....	74
Şekil 4.18: 2002 Yılı Kişi Başı Gelir-Kişi Başı Portföy Yatırımları Dağılımı.....	76
Şekil 4.19: 2014 Yılı Kişi Başı Gelir-Kişi Başı Portföy Yatırımları Dağılımı.....	76
Şekil 4.20: 2002 Yılı Kişi Başı Gelir-Kişi Başı Doğrudan Yabancı Yatırım Dağılımı.....	77
Şekil 4.21: 2014 Yılı Kişi Başı Gelir-Kişi Başı Doğrudan Yabancı Yatırım Dağılımı.....	77
Şekil 4.22: 2002 Yılı Kişi Başı Gelir-Kişi Başı Net Finans Hesapları Dağılımı.....	78
Şekil 4.23: 2014 Yılı Kişi Başı Gelir-Kişi Başı Net Finans Hesapları Dağılımı.....	78
Şekil 4.24: 2002 Yılı Yolsuzluk-Kişi Başı Portföy Yatırımları Dağılımı.....	80
Şekil 4.25: 2014 Yılı Yolsuzluk-Kişi Başı Portföy Yatırımları Dağılımı.....	80
Şekil 4.26: 2002 Yılı Yolsuzluk-Kişi Başı Doğrudan Yabancı Yatırım Dağılımı.....	81
Şekil 4.27: 2014 Yılı Yolsuzluk-Kişi Başı Doğrudan Yabancı Yatırım Dağılımı.....	81
Şekil 4.28: 2002 Yılı Yolsuzluk-Kişi Başı Net Finans Hesapları Dağılımı.....	82
Şekil 4.29: 2014 Yılı Yolsuzluk-Kişi Başı Net Finans Hesapları Dağılımı.....	82

## KISALTMALAR LİSTESİ

<b>ABD</b>	: Amerika Birleşik Devletleri
<b>ACN</b>	: Geçiş Ekonomilerinde Yolsuzlukla Mücadele Ağı
<b>BPI</b>	: Uluslararası Şeffaflık Örgütü Rüşvet Verme Endeksi
<b>BSSO</b>	: Brüt Sabit Sermaye Oranları
<b>CPI</b>	: Yolsuzluk Algılama Endeksi
<b>DYY</b>	: Doğrudan Yabancı Yatırımlar
<b>GCI</b>	: Küresel Rekabet Endeksi
<b>GRECO</b>	: Yolsuzluğa Karşı Devletler Grubu
<b>GSYİH</b>	: Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
<b>ICRG</b>	: Uluslararası Risk Danışmanlığı Yolsuzluk Endeksi
<b>NFH</b>	: Net Finans Hesapları
<b>OLAF</b>	: Avrupa Sahtecilikle Mücadele Ofisi
<b>OPIN</b>	: Opasite Endeksi
<b>PORT</b>	: Portföy Yatırımları
<b>TI</b>	: Uluslararası Saydamlık Örgütü
<b>UNICRI</b>	: Birleşmiş Milletler Bölgeler Arası Suç ve Adalet Araştırmaları
<b>WB</b>	: Dünya Bankası

## GİRİŞ

Yolsuzluk kişisel menfaatlerin temini için herhangi bir yetkinin kötüye kullanılması olarak tanımlanmaktadır. Bu kanunsuz bir durum olmasına rağmen tespit edilmesi oldukça güç olabilmektedir. Özellikle de karşılıklı çıkar ilişkilerinin olduğu durumlarda yapılan yolsuzlukların belirlenmesi oldukça zor olabilmektedir. Yolsuzluğun tespit edilememesi, yapılan kanunsuz işlerin süreklilik göstermesine neden olabilmektedir. Ayrıca yetkinin kötüye kullanıldığı kurum ve kuruluşların güvenilirliği sarsılmakta ve ülke kaynakları iyi kullanılmadığı için maddi zararlar ortaya çıkabilmektedir.

Yolsuzluk insanlık tarihi kadar eski bir olgudur. İnsan ilişkilerinin bulunduğu her dönemde az ya da çok ortaya çıkabilme ihtimalini barındırmaktadır. Yolsuzlukla ilgili bilinen en eski yazılı kaynak M.Ö. 4000 yıllarına ait bir Sümer tabletidir. Günümüz dünyasında ise küreselleşme ve teknolojik gelişimin etkisiyle yolsuzluk çok önemli boyutlara ulaşmıştır. Dünya Bankası araştırmalarına göre dünyada yıllık rüşvet tutarı, dünya GSYİH' nın yaklaşık %2' sine denk gelmektedir. Bunun yanında kara para aklama, kaçakçılık vs. de eklendiğinde meblağ oldukça ciddi boyutlara ulaşmaktadır. Bu durum ulusal ve uluslararası denetleme mekanizmalarının oluşturulmasını gerekli kılmıştır. Oluşturulan mekanizmalar yolsuzluğun boyutunu tespit edip ölçmek ve yolsuzlukla mücadele etmek için geliştirilmiştir. Bu çerçevede Uluslararası Şeffaflık Örgütü Yolsuzluk Algılama Endeksi (CPI), Uluslararası Şeffaflık Örgütü Rüşvet Verme Endeksi (BPI), Uluslararası Risk Danışmanlığı Yolsuzluk Endeksi (ICRG), Opasite Endeksi (OPIN) ve Küresel Rekabet Endeksi (GCI) gibi kuruluşlar düzenli olarak yolsuzluk endeksleri yayımlarken, Dünya Bankası (WB), Uluslararası Şeffaflık Örgütü (TI), Avrupa Sahtecilikle Mücadele Ofisi (OLAF), Yolsuzluğa Karşı Devletler Grubu (GRECO), Geçiş Ekonomilerinde Yolsuzlukla Mücadele Ağı (ACN) gibi kuruluşlar da yolsuzlukla mücadele için çalışmalar yürütmektedirler.

Kuramsal çalışmalara göre yolsuzluğun ekonomi üzerinde olumsuz etkisinin olabileceği gibi, özellikle kurumsal yapıları iyi işlemeyen ülkelerde olumlu etkisinin de olabileceği düşünülmektedir. Bu durumu açıklığa kavuşturmak için birçok ampirik çalışma yapılmıştır. Bu çalışmalarda genel olarak ekonomik büyümenin yolsuzluk tarafından nasıl etkilendiği incelenmiştir. Bizim yapmış olduğumuz çalışmada ise yolsuzluğun yabancı sermaye yatırımları üzerindeki etkisi incelenmiştir. Çünkü yabancı sermaye yatırımları ülkeler için daha fazla fiziksel yatırımın gerçekleşmesini sağlayabilmekte ve hızlı büyümeyi teşvik edebilmektedir. Bu sebeple birçok ülke daha fazla yabancı sermaye yatırımı çekebilmek için çaba sarf etmektedir. Bununla birlikte yabancı sermaye yatırımları bazı koşullara bağlı olarak hareket etmektedir. Bunlar küresel ve çevreye özel koşullardır. Bilindiği gibi yabancı sermaye yatırımları kazanç peşindedir ve kazanç sağlayamayacağını düşündüğü riskli ve güvensiz yatırım ortamlarını tercih etmemektedir. Dolayısıyla yolsuzluk bu hususta belirleyici bir faktör olabilir.

Çalışmanın birinci bölümünde genel olarak yolsuzluğun teorik analizi yapılmıştır. Öncelikle yolsuzluğun literatürde bulunan tanımlamalarına değinilmiş, yolsuzluk türleri açıklanmıştır. Sonrasında yolsuzluk için oluşturulan ekonomik modellere yer verilmiş, son olarak yolsuzluğun boyutu, yolsuzluğu ölçen kuruluşlar ve yolsuzlukla mücadele veren kuruluşlar hakkında bilgi verilmiştir. İkinci bölümde öncelikle yabancı sermaye yatırımları kısaca açıklanmıştır. Sonrasında yolsuzluğun yabancı sermaye yatırımları ve ekonomik performans ilişkisi ile ilgili teorik yaklaşımlara yer verilmiştir. İkinci bölümün son kısmında yolsuzluk, yabancı sermaye yatırımları ve ekonomik büyüme ile ilgili literatür özeti sunulmuştur. Üçüncü bölümde ilk olarak oluşturacağımız model hakkında bilgi verilmiştir. Sonrasında çalışmada kullanılacak veriler, verilerin kaynağı, yıl aralığı ve ülkeler açıklanmıştır. Daha sonra çalışmada uygulanacak olan panel regresyon analizi ve Granger nedensellik testi ile ilgili bilgiler sunulmuş, hipotezler oluşturulmuştur. Son olarak dördüncü bölümde ampirik analiz yapılmıştır. Dördüncü bölümün ilk kısmında yolsuzluğun genel durumuna, kişi başı gelir ve demokrasi ile ilişkisine yer verilmiştir. Sonrasında yabancı sermaye yatırımlarının genel durumuna, kişi başı gelir ve yolsuzluk ile ilişkisine değinilmiştir. Dördüncü bölümün son kısmında yolsuzluğun yabancı sermaye yatırımları üzerinde etkisi olup olmadığını tespit etmek için panel regresyon analizi ve Granger nedensellik testi uygulanmıştır. Panel

regresyon analizinde bağımlı değişken olarak yabancı sermaye yatırımları kullanılmış, bağımsız değişken olarak yolsuzluk, kişi başı gelir, brüt sabit sermaye oranları, demokrasi, eğitim ve nüfus kullanılmıştır. panel regresyon analizi sonucunda yolsuzluğun, net finans hesapları (toplam sermaye) üzerindeki etkisinin anlamlı ve pozitif olduğu, doğrudan yabancı yatırımlar üzerindeki etkisinin anlamlı ve negatif olduğu, portföy yatırımları üzerinde etkisinin anlamsız olduğu görölmüştür. Bu sonucu desteklemesi için yapılan Granger nedensellik testi sonucunda ise yolsuzluk ve net finans hesaplarını (toplam yabancı sermaye) arasında karşılıklı nedenselliğin olmadığı, yolsuzluk ve doğrudan yabancı yatırımlar arasında yolsuzluktan doğrudan yabancı yatırımlara doğru tek yönlü nedensellik olduğu, yolsuzluk ve portföy yatırımları arasında çift yönlü nedensellik olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Panel regresyon analizi sonuçları ile karşılaştırdığımızda sadece yolsuzluk ve doğrudan yabancı yatırım ilişkisi Granger nedensellik testi ile de desteklenmiştir.



## **BİRİNCİ BÖLÜM**

### **YOLSUZLUĞUN TANIMI, TÜRLERİ, MODELLENMESİ, BOYUTLARI, ÖLÇÜLMESİ VE YOLSUZLUKLA MÜCADELE**

#### **1.1. YOLSUZLUĞUN TANIMI**

Yolsuzluk kavramının Türk Dil Kurumu sözlüğündeki anlamı "*bir görevi, bir yetkiyi kötüye kullanma*" olarak geçer. İngilizcede "Corruption" kelimesinin karşılığıdır. Aynı zamanda bu kelime "yozlaşma, çürüme, doğru yoldan saptırma, rüşvet verme" kelimelerine de karşılık gelmektedir.

Yolsuzluğun genel kabul görmüş tanımlardan bir tanesi Dünya Bankası'na aittir. Dünya Bankası yolsuzluğu, bürokrasi ve siyaset aktörlerini öne çıkartarak şu şekilde tanımlamıştır: "*Kamu gücünün ve kaynaklarının özel menfaat amacıyla kötüye kullanılması*" (Word Bank, 1997:8). Bir diğer kabul görmüş tanım ise Uluslararası Saydamlık Örgütü'nündür. Uluslararası Saydamlık Örgütü ise yolsuzluğu "*herhangi bir görevin özel çıkarlar için kötüye kullanılması*" olarak tanımlamıştır (Transparency International, 2000:2). Uluslararası Saydamlık Örgütü, Dünya Bankası'ndan farklı olarak yolsuzluğu sadece "kamu gücü" ile sınırlandırmamış, daha geniş çerçevede tanımlamıştır.

Yolsuzluğun tanımı resmi olarak Avrupa Konseyi tarafından sadece 4 Ocak 1999 tarihli Avrupa Konseyi Yolsuzlukla Mücadele Özel Hukuk Sözleşmesinde yapılmıştır. Dünya Bankası ve Uluslararası Saydamlık Örgütü yaptıkları tanımda "kişisel menfaati" öne çıkarırken bu tanım daha ayrıntılı ve genel bir tanımdır. Tanım şöyledir:

*".....doğrudan doğruya ya da dolaylı yollardan rüşvete yasadışı bir menfaat temin eden kişinin yürüttüğü görevlerin veya gerekli davranışların yasalara uygun bir şekilde yerine getirilmesinde sapmalara yol açan rüşvet veya başka her türlü yasadışı*

*menfaatin talep edilmesi, teklif edilmesi, verilmesi ya da kabul edilmesi...*"(TEPAV, 2006:24)

UNICRI (Birleşmiş Milletler Bölgeler Arası Suç ve Adalet Araştırmaları Enstitüsü) raporunda yolsuzluk *"kamu ve özel kuruluşların karar verme mekanizmalarındaki yozlaşma ve bozulma"* olarak tanımlanmıştır. Bu tanım ise yolsuzluğun en genel tanımıdır.

Gedikli (2011:170) ise diğer tüm tanımlardan farklı olarak ahlaki değerlerden yola çıkarak yolsuzluğu, *"etik anlayıştan, moral değerlerden, geleneklerden, hukuktan, vatandaşlık anlayışından uzaklaşmış olan davranış biçimi"* olarak tanımlamıştır. Benzer şekilde Khan (1996: 12-21) da yolsuzluğun ahlaki değerlerle uyumadığını belirtmiştir. Berkman (2009) ise yolsuzluğun en büyük sebebinin *"kişisel çıkar"* olduğunu, yolsuzlukla mücadelede etik anlayışın önemini vurgulamıştır.

Görüldüğü gibi yolsuzluk adına birçok tanım yapılmıştır. Fakat Tanzi' nin (1998:8) de belirttiği gibi bu tanımların eksik yanları bulunmaktadır. Çünkü yolsuzluğun belli bir kalıbı yoktur ve tarif edilmesi bir hayli zordur. Tanzi (1998:8) de yolsuzluğun tarifinin kolay yapılamayacağını fakat rahatlıkla fark edilebileceğini belirtmiştir. Bu durum için *"bir körün fili tarif etmesi"* benzetmesini kullanmıştır. Kendisi ise Dünya Bankası ve Uluslararası Saydamlık örgütünde olduğu gibi *"kişisel menfaati"* öne çıkartarak yolsuzluğu, *"bir kimsenin kendisi veya yakın çevresi için bilinçli olarak menfaat ilişkilerinden uzak durmaması"* olarak tanımlamıştır (Tanzi, 1998:8).

Literatürdeki yolsuzluk tanımlarının bazı istisnalar hariç *"kamu gücü"* ile ilişkilendirildiği görülmektedir. Fakat yolsuzluk insan ilişkilerinin var olduğu tüm ortamlarda ortaya çıkma ihtimalini barındırdığı için bu çalışmada yolsuzluk, kamu sektörü ve özel sektör ayrımı yapılmaksızın kullanılacaktır.

## **1.2. YOLSUZLUĞUN TÜRLERİ**

Yolsuzluk türlerini doğrudan cezai yaptırım uygulanan yolsuzluk ve doğrudan cezai yaptırım uygulanmayan yolsuzluk olarak iki başlıkta incelenecektir. Cezai yaptırım uygulanan yolsuzluk türleri; rüşvet, zimmet, irtikap ve kara paranın

aklanması olarak sıralanırken, doğrudan cezai yaptırımın uygulanmadığı yolsuzluk türleri ise; rant kollama, lobcilik, oy ticareti, kayırmacılık ve diğerleri olarak sıralanmaktadır.

## **1.2.1. Doğrudan Cezai Yaptırım Uygulanan Yolsuzluk Türleri**

### **1.2.1.1. Rüşvet**

Yolsuzluğun literatürde en çok kullanılan türlerinden biridir. Türk Dil Kurumu rüşveti “*yaptırılmak istenen bir işte yasa dışı kolaylık ve çabukluk sağlanması için bir kimseye mal veya para olarak sağlanan çıkar*” olarak açıklar. Rüşvet ödemesi hem yasal işlemlerde hem de yasal olmayan işlemlerde kişilerin hakkı olan ya da hakkı olmayan şeylere sahip olabilmesi için yapılabilmektedir. Rüşvet karşılıklı çıkar ilişkisine dayanmaktadır ve hemen hemen bütün toplumlarda suç sayılmaktadır. Mumcu (1996:1) da rüşveti “*yetkili birisine başkası tarafından toplumun usul ve kurallarına aykırı bir şekilde menfaat vaat edilerek ya da sağlanarak bir işin yaptırılması*” şeklinde tanımlamıştır.

Türk Hukuk Sözlüğü’nde geçen tanımda kanuna aykırılık öne çıkartılarak şu şekilde tanımlanmıştır:

*“.....Memur sayılan kimsenin vazifesine giren bir iş için (...) kanunca verilmesi icap etmeyen bir para veya mal alması veya herhangi bir menfaat temin emesi; para, mal veya menfaat hakkında taahhüt veya teminat kabul etmesidir.”*

### **1.2.1.2. Zimmet**

Zimmet diğer yolsuzluk türlerinden farklı olarak tek taraflı uygulanan bir yolsuzluk türüdür. Türk Dil Kurumunda “*bir kimsenin yasal olmayan yollardan üzerine geçirip ödemeye zorunlu olduğu para*” olarak tanımlanmaktadır. Genel olarak zimmet yetkili bir kimseye görevi için tahsis edilen kaynağın bu kişi tarafından şahsi olarak kullanılmasıdır.

### **1.2.1.3. İrtikap**

İrtikap Türk Dil Kurumu’nun da “*Kötü iş yapma, kötülük etme, yiyicilik, yalan söyleme, hile yapma*” olarak tanımlanır. İrtikap çoğu zaman rüşvet ile

karıştırılmaktadır. İrtikap yetkili bir kişinin hizmet verdiği kişiyi kandırarak veya zorlayarak maddi veya manevi bir varlık talep etmesi durumudur (TEPAV, 2006:28).

#### **1.2.1.4. Kara Paranın Aklanması**

Kara para kanundışı işlerden elde edilmiş kayda geçirilmemiş gelirdir. Bu paranın yasal olarak kazanılmış gibi kayıt altına alınması kara para aklama operasyonudur. *“Hukukumuzda, kara paranın aklanması 13.11.1996 tarih ve 4208 sayılı kanunla suç olarak kabul edilmiş ve böylece mevzuatımıza “kara para” deyimini de girmiştir”*(TEPAV, 2006:28).

Kara para aklama geçmişten bugüne uluslararası düzeyde varlığını sürdürmüştür. Bu durumun çok yüksek boyutlara ulaşmış olması ülkeleri uluslararası düzeyde mücadeleye yöneltmiştir. Küreselleşmeyle birlikte finansal sistemlerdeki yüksek teknolojilerin kullanılması günümüzde bu sorunu daha çok arttırmakta ve bu suçla mücadeleyi zorlaştırmaktadır (Miynat ve Duramaz, 2013:315-323).

#### **1.2.2. Doğrudan Cezai Yaptırım Uygulanmayan Yolsuzluk Türleri**

##### **1.2.2.1. Rant Kollama**

Aktan (1993:121) rant kollamayı *“baskı ve çıkar gruplarının devlet tarafından “suni” olarak yaratılmış bir ekonomik transferi elde etmek için giriştikleri faaliyetler ve bu amaçla yapmış oldukları harcamalar”* olarak açıklamıştır. Bunu bazı grupların hükümetin temin ettiği kaynakları çıkarlarına uygun olarak elde edebilmek için yaptıkları eylemler olarak da ifade edebiliriz.

Rant kollama birtakım aşamalardan geçmektedir. Öncelikle bir rantın ya da kaynağın kamu tarafından ortaya çıkarılması gerekmektedir. Daha sonra bu rantın ya da kaynağın tahsis edileceği kimselerin belirlenmesi gerekmektedir. Son aşamada ise çıkar grupları bu rantı ele geçirmek için her türlü faaliyeti gerçekleştirmektedir. Bu faaliyetler genel olarak illegal faaliyetlerdir (Aktan, 1993:122).

Rant kollamanın türlerine bakacak olursak;

**Monopol kollama:** Devlet tarafından çıkarılan bir monopol hakkının çıkar gruplarınca ele geçirme faaliyetlerine verilen isimdir (TEPAV, 2006:29).

**Tarife kollama:** Çıkar gruplarının rekabette öne geçebilmek adına ithal gelen ürünlerin engellenmesi veya vergilendirilmesi için yaptıkları faaliyetlerdir (TEPAV, 2006:29)

**Lisans kollama:** İthalatta tahsisli kotalardan lisans belgesi almak için yapılan lobicilik faaliyetleridir (TEPAV, 2006:29).

**Kota kollama:** İthalatta uygulanan kota sisteminin çıkar grupları tarafından daha fazla arttırılmasına yönelik faaliyetlerdir (TEPAV, 2006:30).

**Teşvik kollama:** Çıkar gruplarının hükümet tarafından uygulanan teşvikleri (faizsiz veya düşük faizli krediler, tarımsal ürünler için destekleme alımları, vergi istisna ve muafiyetleri) elde edebilmek adına verdiği uğraşlardır (TEPAV, 2006:30).

**Sosyal yardım kollama:** Çıkar gruplarının hükümetten sosyal yardım elde etme çabasıdır.

#### **1.2.2.2. Lobicilik**

Çıkar ve baskı gruplarının siyasal karar alma sürecinde, iktidar partilerini, muhalefet partilerini, bürokratları etkileyerek, kendi menfaatleri doğrultusunda yönlendirmeleridir.

#### **1.2.2.3. Oy Ticareti**

Oy ticareti “*yasama faaliyetini yürüten parlamentoda, siyasal kararların alınmasında, siyasal partiler menfaatleri doğrultusunda parlamentoya sunmuş oldukları kanunları karşılıklı olarak desteklemesi*” olarak ifade edilmektedir (Özsemerci, 2002:30). Bazı kararlarda siyaset erkanı, taban tabana zıt olanlar da dahil çıkarları doğrultusunda birlikte hareket edebilmektedirler. Bu tür sonuçlar siyasi yozlaşmanın en önemli göstergesidir.

#### **1.2.2.4. Kayırmacılık**

Kayırmacılık “*kamu işlemlerini yerine getiren görevlinin yakınlarını, haksız yere ve yasalara aykırı olarak kayırması, arka çıkması*” olarak açıklanmaktadır (TEPAV, 2006:30). Halk arasında “torpil, iltimas” olarak da ifade edilmektedir.

Buradan anlaşıldığı gibi yolsuzluk doğrudan maddi bir çıkar söz konusu olmasa da ortaya çıkabilmektedir.

Kayırmacılığın birçok çeşidi bulunmaktadır. Bunlar;

### **Akraba ve eş-dost kayırmacılığı (nepotizm ve kronizm)**

Herhangi bir sektörde işe alım ve buna benzer bir durumda alınacak kişi veya kişilerin beceri, tecrübe, bilgi birikimi vb. durumları göz ardı edilerek akraba veya eş-dost ilişkilerine bakılarak alım yapılmasıdır. Literatürdeki diğer açıklamalarda kamu görevine alımı kullanılmıştır. Ancak gerçek hayatta işe alım sadece kamu kaynaklı olmamaktadır. Ayrıca kayırmacılık durumu sadece işe alım değil akla gelebilecek her alanda uygulanmaktadır.

Kayırmacılığı yapan kişi veya kişiler maddi çıkardan öte manevi çıkar elde etmektedirler (Özsemerci, 2002:29).

### **Siyasal kayırmacılık (partizanlık/patronaj)**

Partizanlık, siyasi partilerin başa gelmesiyle kendilerine oy verenlere yasal olamayan bir şekilde ayrıcalık tanınması durumudur. Patronaj ise siyasi partilerin iktidara gelmesiyle “üst düzey bürokratların” görevden alınıp yerine iktidara yakın ideolojideki kişilerin yerleştirilmesi durumudur (TEPAV, 2006:31).

### **Hizmet kayırmacılığı**

*“Siyasal iktidarın gelecek seçimlerde yeniden iktidarda kalabilmek amacıyla bütçe tahsisatlarını, oylarını maksimize edecek şekilde kendi seçim bölgelerine tahsis etmesi ve böylece bütçe kaynaklarını yağmalanması”* durumudur (TEPAV, 2006:31). Bu durum bölgeler arasındaki hizmet dağılımında adaletsizliğe neden olmaktadır.

#### **1.2.2.5. Diğer**

Yukarıda değindiğimiz yolsuzluk türleri dışında kalan yasalara ve ahlak kurallarına aykırı tüm eylemler bu gruba dahildir.

### 1.3. YOLSUZLUĞUN EKONOMİK OLARAK AÇIKLANMASI

Ekonomi bilimi dahilinde yolsuzluğu ele aldığımızda kişi ya da kurumların daha fazla rant elde etme isteğinin yolsuzluğa neden olduğu görülmektedir. İktisat bilimindeki “homo-economicus” kavramı da bu durumla paralellik göstermektedir. Çünkü bu kavram kişilerin ekonomik maksimizasyon sağlama güdüsünde olduklarını ifade etmektedir. Tüm bunlar yolsuzluğun ekonomik nedenlerini açıklamak için önemlidir. Bununla ilgili Rose-Ackerman (1975), Klitgaard (1988), Tanzi (1998), Shleifer and Vishny (1993), Wei (2000) ve Lamsdorff (2001) gibi yazarlar kapsamlı çalışmalar sunmuşlardır. Klitgaard (1988:75) ise yolsuzluğu şu şekilde formüleştirmiştir:

$$\text{YOLSUZLUK} = \text{TEKEL GÜCÜ} + \text{TAKDİR YETKİSİ} - \text{HESAP VERME SORUMLULUĞU}$$

Klitgaard (1988) burada kamu görevlisinin veya özel sektördeki bir görevlinin yolsuzluğu yapabilmesi için bu kişilerin rekabet gibi bir zorunluluğunun olmaması ve yaptığı işte mutlak yetkiye sahip olması gibi şartların var olması gerektiğini açıklamaktadır.

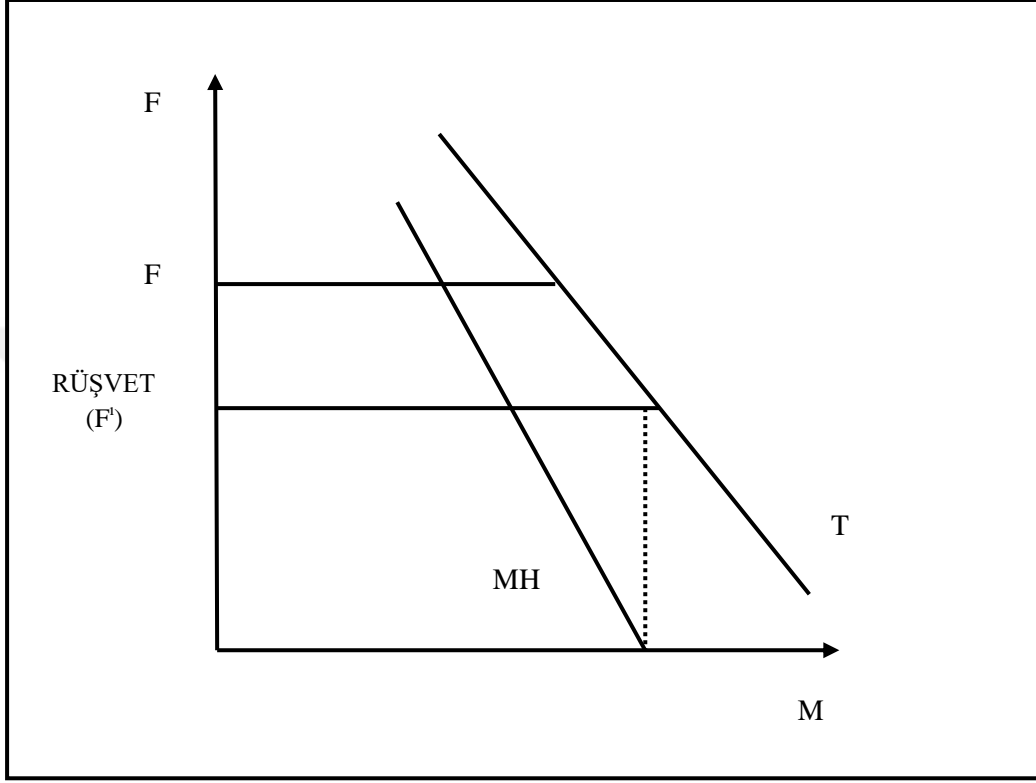
Ekonomik çerçevede yolsuzluğun oluşmasının en önemli nedenleri rekabetçi ortamı yok eden tekelci yapılar ve doğru bilgi akışının gerçekleşmemesi olmuştur (Güvel ve Ata, 2009:98). Bu çerçevede “aksak rekabet piyasaları” ve “bilgi yetersizliği” yolsuzluğun ekonomik nedenleri olarak sayılabilmektedir.

#### 1.3.1. Aksak Rekabet Piyasalarının Yol Açtığı Yolsuzluk (Shleifer and Vishny (S-V) Modeli)

Bu modelde Shleifer and Vishny (1993) yolsuzluğu açıklamaya çalışmışlardır. Piyasaya sunulan mal ve hizmetin üretiminin devlet tekelinde olduğu varsayımı üzerine kurulmuştur. Kamu kurumlarındaki başarısızlıkların ise yolsuzluğa neden olduğunu ileri sürmüşlerdir. Ayrıca yolsuzluğun ülke açısından yüksek maliyetlere sebep olduğunu belirtmişlerdir. Yolsuzluğu açıklarken iki durum üzerinde durulmuştur. Birincisi hırsızlık barındıran yolsuzluk, ikincisi hırsızlık barındırmayan yolsuzluktur. Yazarlar burada devlet adına mal veya hizmet satan

kamu görevlisinin bu satımdan kabul ettiği rüşvetin devlete etkisi bakımından bir ayırım gerçekleştirmişir (Shleifer ve Vishny, 1993:601).

Şekil 1.1: Hırsızlık Barındıran yolsuzluk

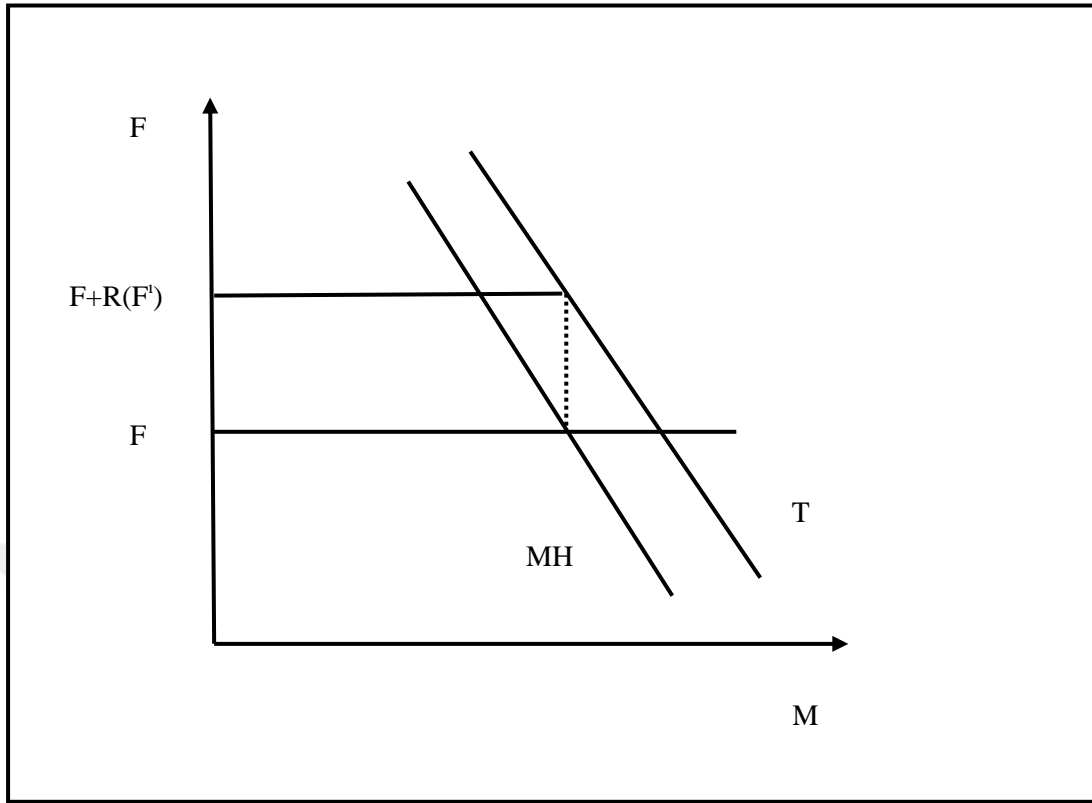


Kaynak: Sleifer ve Vishny (1993:603)

Şekil 1.1' de Sleifer ve Vishny (1993:603) hırsızlık barındıran yolsuzluğu açıklamaktadırlar. Burada F fiyat, F<sup>1</sup> kamu görevlisinin belirlediği fiyat, T talep, MH marjinal hasıla, M miktarı ifade etmektedir. Devlet satılan mal veya hizmet için F fiyatını belirlemiştir. Bu satışı gerçekleştiren kamu görevlisi bu fiyatın altında başka bir fiyat (F<sup>1</sup>) belirlemekte ve satış yapmaktadır. Yapılan satışı kayıt altına almamaktadır. Yani devlete ait gelir çalınmıştır. Bu satışta alıcı da karlı olduğu için rüşvetin gizliliği korunmaktadır (Sleifer ve Vishny, 1993:601).



Şekil 1.2: Hırsızlık Barındırmayan Yolsuzluk



Kaynak: Shleifer ve Vishny (1993:602)

Şekil 1.2’ de hırsızlık barındırmayan yolsuzluğu açıklamıştır. Burada da  $F$  fiyatı,  $R$  rüşveti,  $T$  talebi,  $MH$  marjinal hasılayı,  $M$  miktarı ifade etmektedir. Devlet satılan mal ve hizmet için  $F$  fiyatını belirlemiştir. Kamu görevlisi bu fiyatın üzerine rüşveti de ekleyerek yeni fiyattan ( $F'$ ) satış yapmaktadır. Devletin belirlediği fiyattan yaptığı satışı devlete iade etmektedir. Burada belirlenen fiyat kamu görevlisinin marjinal maliyeti olarak kabul edilmektedir. Bu yolsuzluk durumunda alıcı durumundaki kişiler kaybeden taraftır (Shleifer ve Vishny, 1993:602-603).

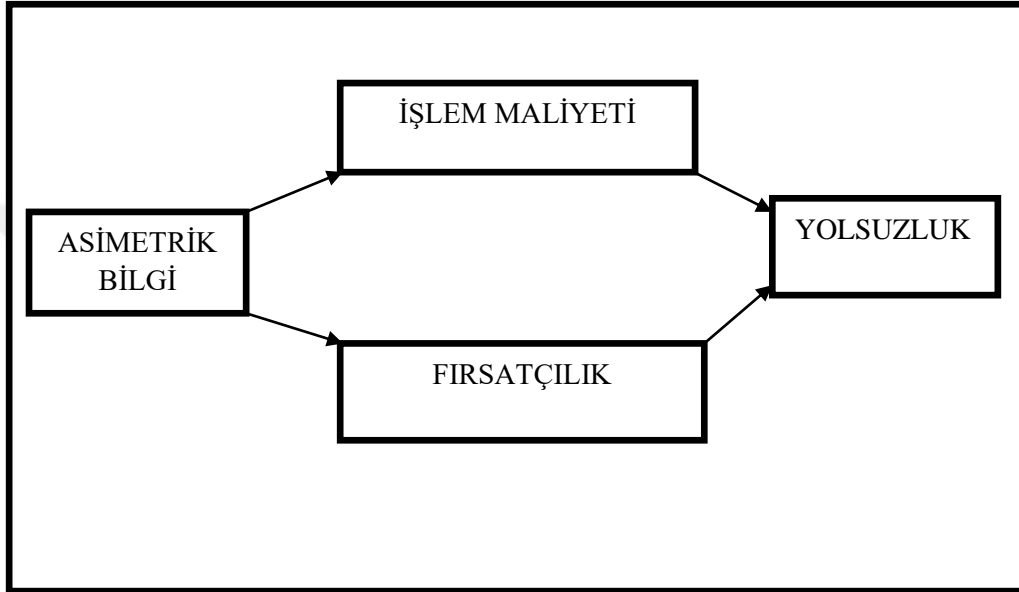
Sonuç olarak yolsuzluğun oluşmaması veya azalması için piyasaların tam rekabet koşullarını sağlaması gerekmektedir. Aksi takdirde yukarıdaki modelde görüldüğü gibi yolsuzluk bazı kesimlere ek maliyet yükleyebilmektedir.

### 1.3.2. Bilgi Yetersizliğinin Yol Açtığı Yolsuzluk

Yolsuzluğun nedenlerinden bir tanesi de bilgi yetersizliğidir. Bilgi yetersizliğinin bulunduğu ortamda tam rekabet koşulları geçersiz sayılmaktadır. Tam

rekabet koşullarının işlememesi piyasada aksaklık yaratmakta ve fırsatçılığa neden olmaktadır. Şöyle ki kurumlardaki görevli kişiler genel olarak bilgi avantajına sahip oldukları için bu durumu avantaja çevirip yolsuz eylemlerde bulunabilmektedirler (Güvel ve Ata, 2009:170-171).

Şekil 1.3: Asimetrik Bilgi - Yolsuzluk Sarmalı



Kaynak: Güvel ve Ata (2009)

Şekil 1.3’ te yolsuzluk sarmalı verilmiştir. Burada kamu görevlilerinin (herhangi bir görevli de olabilir) kişisel menfaatleri için ellerindeki bilgi avantajını fırsatçılık ve işlem maliyetleri olarak kullanmaları neticesinde ortaya çıkan yolsuzluğu anlatmaktadır (Oğuz, 2003:41).

Genel olarak baktığımızda bilgi avantajına sahip olan taraf kazanç elde ederken eksik bilgiye sahip olan taraf birtakım maliyetlere maruz kalabilmektedir. Bu durumda ortaya çıkan yolsuzluk, iktisadi bir analiz olan oyun teorisi ve asıl-vekil-müvekkil modeli çerçevesinde açıklanacaktır.

### 1.3.2.1. Yolsuzluğun Oyun Teorisi Çerçevesinde Açıklanması

Oyun teorisi mikro iktisadi bir analizdir. Kişilerin davranışlarının diğerleri üzerindeki etkisini incelemektedir. Bu teoride karşıdaki kişi veya kişilerin

hamlelerinin tahmin edilmesi ve ona göre belirli strateji geliştirilmesi gerekmektedir. Oyuncular tam bilgiye sahip olmadıklarından tahminler üzerinden stratejilerini oluşturmaktadırlar (Yurdakul, 2013:24). Nash Dengesi olarak da bilinmektedir. Birbirini etkileyecek sayıda az firmanın yer aldığı oligopol piyasalarında görülmektedir. Daha fazla kar elde etmek isteyen firmalar tam bilgiye sahip olmadıkları için tahminler üzerinden karşılıklı hamleler yapmaktadırlar.

Morrow (1994:3-5) bu oyunu bazı özelliklerine göre sınıflandırmıştır. Bu sıralama şu şekilde yapılmıştır; tekrarı olan veya olmayan oyun, oyuncuların işbirliği yaptığı veya işbirliği yapmadığı oyun ve oyuncuların karşı hamleleri bildiği veya bilmediği oyun (Morrow, 1994:3-5).

Oyun teorisi çerçevesinde yolsuzluk iki şekilde açıklanmaktadır: Birincisi “mahkumlar çıkmazı”, ikincisi “yukarıdan aşağıya veya aşağıdan yukarıya” yolsuzluktur.

#### **“Mahkumlar Çıkmazı”**

Bu model işlenmiş bir suç için yürütülen soruşturmada suçluluğu kanıtlanamamış iki mahkumun hikayesini konu almaktadır. Şüphelilerin suçlarını itiraf etmeleri için farklı bir yol izlenmiştir. Farklı yerlerde sorgusu yapılan şüphelilere seçenekler sunulmuştur. Buna göre şüphelilerden her ikisi de suçunu inkar ederse birer yıl hapis cezası, iki şüpheli de suçunu itiraf ederse beşer yıl hapis cezası ve şüphelinin biri suçunu reddeder diğeri itiraf ederse itiraf eden serbest diğeri on yıl hapis cezası olacaktır. Bu bilgiler dahilinde “oyun matrisi” şu şekilde hazırlanabilmektedir.

Tablo 1.1: “Mahkumlar Çıkmazı”

		2.MAHKUM	
		İTİRAF	İNKAR
1.MAHKUM	İTİRAF	5	10
	İNKAR	10	1

Kaynak: Güvel ve Ata (2009:15)

Tablo 1.1’ de satırlar birinci mahkumun, sütunlar ikinci mahkumun verebilecekleri kararları göstermektedir. Bu matristen anlaşılacağı üzere birinci mahkumun suçunu itiraf etmesi halinde ikinci mahkum da suçunu itiraf ederse ikisi ayrı ayrı beşer yıl ceza alacaktır, ikinci mahkum inkar ederse birinci mahkum serbest kalacak ikinci mahkum on yıl ceza alacaktır. Birinci mahkum suçunu inkar etmesi halinde ise ikinci mahkum suçunu itiraf ederse ikinci mahkum serbest kalacak birinci mahkum on yıl ceza alacaktır, ikinci mahkumun da inkar etmesi halinde ikisi de ayrı ayrı birer yıl ceza alacaktır. Birinci mahkumun her türlü kararına karşılık ikinci mahkumun en doğru seçimi itiraf etmek olacaktır. Birinci mahkumun da en baskın kararı itiraf etmek olacaktır çünkü ikinci mahkum inkar ederse hiç ceza almayacaktır. Yani bu oyun matrisinde en baskın karar “itiraf, itiraf” kararı olacaktır. Çünkü mahkumlar ayrı ayrı odalarda sorgulanmaktadır ve ikisi de diğerinin inkar edeceğini, kendisinin itirafta bulunursa serbest kalacağını düşünür. Yani bilgi yetersizliği sonucu bir çıkmaz yaşanmaktadır (Güvel ve Ata, 2009:181).

Güvel ve Ata (2009) “Mahkumlar Çıkmazı” matrisinden yola çıkarak iki farklı kurumda hizmet veren memurların rüşvet talep etme veya etmeme durumlarını

örnek dahilinde açıklamıştır. Buna göre bir kişi iş yeri açmak için iki farklı kurumdan izin işlemleri gerçekleştirmek zorundadır. Bu kişi bu işlemler için 30 birim bütçe ayırmıştır. Eğer işlem giderleri 30 birimi aşarsa bu kişi iş yeri açmaktan vazgeçecektir. Kurumların ayrı ayrı hizmet bedelleri 10 birim olduğu bilinmektedir. Fakat bu kurumlarda çalışan memurların 10 birim rüşvet talep etme ihtimali de bulunmaktadır.

Tablo 1.2: “Kazanç Matrisleri”

		2. Kamu Görevlisi	
		RÜŞVET ALMA	RÜŞVET ALMAMA
1. Kamu Görevlisi	RÜŞVET ALMA	0,0 (A)	20,10 (B)
	RÜŞVET ALMAMA	10,20 (C)	10,10 (D)

Kaynak: Güvel ve Ata (2009:19)

Daha önce “Mahkumlar Çıkmazı” matrisinde de gördüğümüz gibi tablo 2’de de satırlar birinci memurun kararlarını, sütunlar ise ikinci memurun kararlarını göstermektedir. Buna göre birinci memurun rüşvet talep etmesi durumunda ikinci memur da rüşvet talep eder ise bu maliyet bütçeyi aşacağından işlemi yapan kişi bu işten vazgeçecektir ve kazanç sıfır olacaktır (A), eğer ikinci memur rüşvet talep etmez ise birinci memur 20 birim, ikinci memur 10 birim kazanç elde etmektedir (B). Birinci memurun rüşvet talep etmediği durumda ise ikinci memur rüşvet talep ederse birinci memur 10 birim, ikinci memur 20 birim kazanç elde edecektir (C), ikinci memur da rüşvet talep etmez ise iki memurun da kazancı 10 birim olacaktır (D). Bu

oyunda iki memurda maksimum kazanç elde etmek istediğinden baskın strateji “rüşvet talep etme, rüşvet talep etme” (A) olacaktır. Bu durumda her ikisi de kazanç elde edemeyecektir. Ancak karşılıklı bilgi dahilinde anlaşmalı işlem yapmaları bu oyuncular için kazanç sağlayabilmektedir (Güvel ve Ata, 2009:19-20).

### **Yukarıdan Aşağıya veya Aşağıdan Yukarıya Yolsuzluk**

Bu model Khang (2002) tarafından geliştirilmiştir. Yazar “*Crony Kapitalizm: Güney Kore ve Filipinler’de Yolsuzluk ve Kalkınma*” adlı çalışmasında bu konuyu ele almıştır. Bu modelde piyasa “devlet” ve “iş alemi” olarak ikiye ayrılmaktadır. Bu tarafların piyasadaki hakimiyetine göre çıkarımlar yapılmaktadır. Şöyle ki piyasada daha güçlü olan tarafın yolsuzluk yapma eğiliminin daha yüksek olduğu varsayımı bulunmaktadır. Piyasada “devlet” güçlü ise yukardan aşağıya, piyasada “iş alemi” güçlü ise aşağıdan yukarıya yolsuzluk durumu ortaya çıkmaktadır (Yurdakul, 2013:26-27).

Tablo 1.3: Yozlaşmanın Dört Tipi

<b>DEVLET</b> <b>İŞ ALEMİ</b>	<b>UYUMLU</b> <b>(GÜÇLÜ)</b>	<b>PARÇALANMIŞ</b> <b>(GÜÇSÜZ)</b>
<b>AZ SAYIDA</b> <b>(YOĞUNLAŞMIŞ)</b>	<b>I.</b> <b><u>KARŞILIKLI REHİN (BAĞLI)</u></b> YOZLAŞMA TİPİ: MAHKUMLAR ÇIKMAZI YOZLAŞMA: ORTA	<b>II.</b> <b><u>RANT KOLLAYICI</u></b> YOZLAŞMA TİPİ: AŞAĞIDAN YUKARIYA YOZLAŞMA: BÜYÜK
<b>ÇOK SAYIDA</b> <b>(DAĞILMIŞ)</b>	<b>III.</b> <b><u>YAĞMACI DEVLET</u></b> YOZLAŞMA TİPİ: YUKARIDAN AŞAĞIYA YOZLAŞMA: BÜYÜK	<b>VI.</b> <b><u>LAÏSSEZ FAÏRE</u></b> YOZLAŞMA TİPİ: KALINTI, ARTIK YOZLAŞMA: AZ

Kaynak: Güvel (2004a:79)

Tablo 3'te bulunan bilgilere baktığımızda I. Kutudaki bilgiler hem iş aleminin hem devletin güçlü (piyasaya hakim) olduğunu göstermektedir. Bu durumda iki taraf da rant yarışı içerisinde ve bir tarafın faaliyeti diğerini etkilemektedir. “Karşılıklı rehine” de denilen bu yolsuzluk tipinde baskın strateji iki tarafın anlaşmalı hareket etmesidir. Yolsuzluk düzeyi ise orta derecedir (Yurdakul, 2013:27).

II. kutudaki durum iş aleminin güçlü olduğu “rant kollama” durumudur. Burada iş aleminin devlet üzerinde baskı kurabilme gücüne sahiptir. Yolsuzluğun yüksek olarak aşağıdan yukarıya yansımalarıdır (Yurdakul, 2013:27).

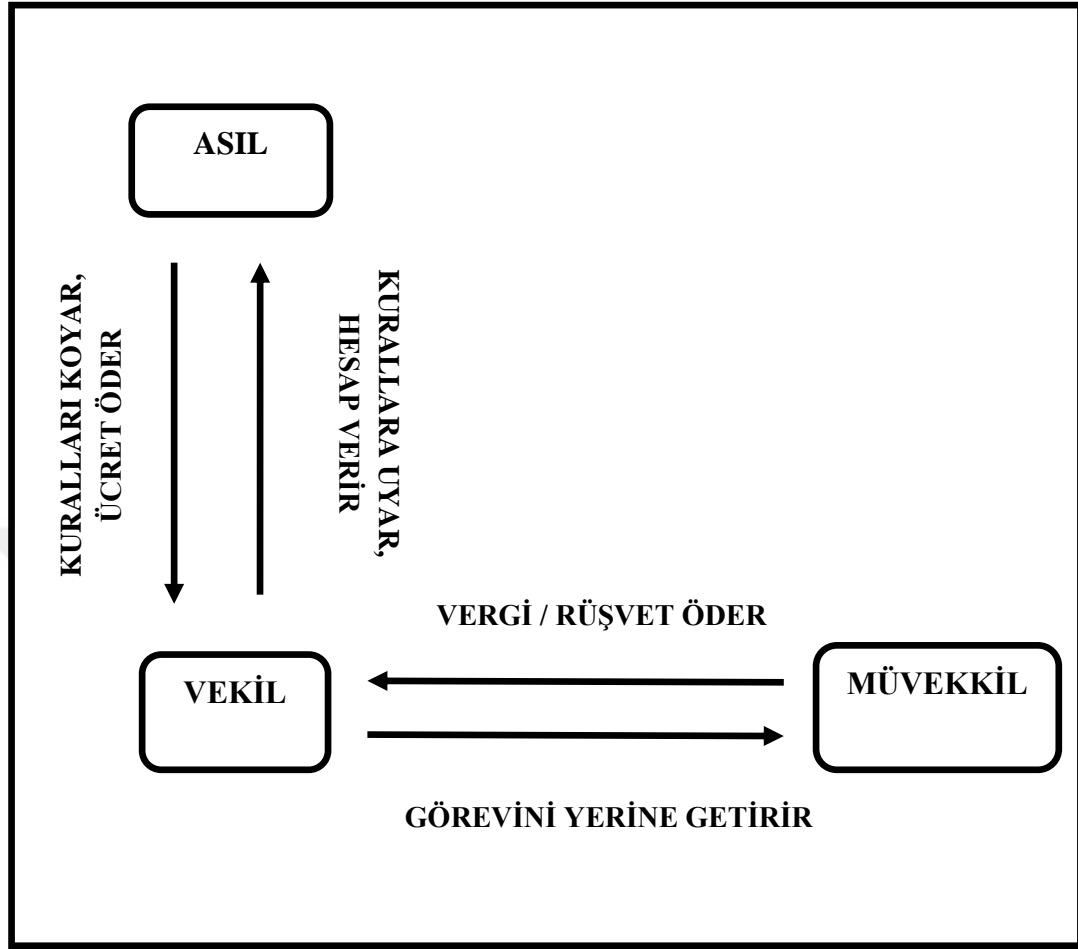
III. kutuda devlet piyasa hakimiyetine sahip olan taraftır. “Yağmacı Devlet” modeli olarak adlandırılmaktadır. Bu yüksek düzeyde yukarıdan aşağıya yolsuzluk durumudur (Güvel, 2004a:77).

VI. kutu ise iki tarafın da birbiri üzerinde etkili olmadığı serbest piyasa ekonomisinin hakim olduğu durumu göstermektedir. “Laissez Faire” modeli olarak geçmektedir. Bu modelde yolsuzluk düşük seyretmektedir (Yurdakul, 2013:28).

### **1.3.2.2. Yolsuzluğun “Asıl-Vekil-Müvekkil Modeli” ile Açıklanması**

Bilgi yetersizliği sebebi ile meydana gelen yolsuzluğu açıklayan bir modeldir. Klitgaard (1988), Morgan (1998), Jain (1998), Lamsdorf (2001), Lamsdorf (2007b) vb. çalışmalarda kullanılan model Rose-Ackerman (1978) tarafından geliştirilmiştir.

Şekil 1.4: “Asıl-Vekil-Müvekkil Modeli”



Kaynak: Lambsforff (2007)

Şekil 5’te görünen model mikro ekonomik bir sorun olan bilgi asimetrisinin yolsuzluk üzerindeki etkisini anlatmaktadır. Modelde “asıl” olan kuralları belirleyen ve kendisi adına “vekilini” seçen kamu gücünü temsil etmektedir. “Vekil” ise “asıl” olana karşı sorumluluğundan dolayı kurallara uyma ve görevini yerine getirme yükümlülüğü bulunan kamu görevlisini temsil etmektedir. “Vekil” ile “müvekkil” arasındaki ilişki “asıl” tarafından yasal çerçeve ile belirlenmektedir. “Müvekkil” bu yasal çerçevede “vekil” aracılığı ile belirli bir bedel karşılığı hizmet almakta veya “asıla” vergi ödemektedir. Ancak “vekil” ve “müvekkil” arasında yasalara uygun olmayan, kişisel menfaate dayalı herhangi bir hizmet-ücret alışverişi de gerçekleşebilmektedir (Yurdakul, 2013:20). Çünkü “vekil” görevinden dolayı “asıla” göre bilgi avantajına sahiptir. Bu avantajı kendine rant sağlamak için kullanabilmektedir.



Bu modelin en önemli varsayımlarından biri kamunun ve kamu çalışanının çıkarlarının ayrı olmasıdır. Bir diğeri ise asimetrik bilginin “vekil” kaynaklı olduğudur (Lamsdorf, 2007a:63).

Asimetrik bilgi bu modele göre iki farklı soruna yol açmaktadır: Birincisi kamu çalışanını seçme aşamasında seçilecek kişinin eksik veya hatalı bilgi vermesi sonucu ortaya çıkan “ters seçim kuramı”dır. İkincisi ise seçilen kamu görevlisinin iş ile ilgili daha fazla bilgi sahibi olması sonrasında bu avantajı kamu yararı dışında kendi menfaati için kullanması sonucu ortaya çıkan “ahlaki çöküntü kuramı”dır. Hükümetler bu gibi durumların önüne geçebilmek için teşvik veya caydırıcı cezalar uygulamaktadır (Andving vd., 2000:105-106).

Yolsuzluk ekonomi bilimi çerçevesinde, aksak rekabet piyasalarının neden olduğu yolsuzluk ve asimetrik bilginin neden olduğu yolsuzluk olarak açıklanmıştır. Bundan sonrasında yolsuzluğun boyutları, yolsuzluğun ölçülmesi ve yolsuzlukla mücadele konularına değinilecektir.

#### **1.4. YOLSUZLUĞUN BOYUTLARI VE ÖLÇÜLMESİ**

Yolsuzluk insan ilişkilerinin var olduğu her yerde olabileceği için tarihi çok eskilere dayanmaktadır. Yolsuzlukla ilgili ilk yazılı kaynak M.Ö. 4000’li yıllardan kalma Sümerlere ait bir tablet olarak bilinmektedir. “Sümer Okul Günleri” adını taşıyan bu tablette varlıklı bir ailenin çocuklarının okul başarısını arttırmak amacıyla öğretmene sundukları rüşvetlerden bahsedilmektedir (TEPAV, 2006:35).

Tarihi çok eskilere dayanan yolsuzluk olgusuna tüm toplumlarda az ya da çok rastlanmıştır. Zamanla bilişim teknolojilerinin ilerlemesi ve küreselleşme ile birlikte hızla artış göstermiş ve çok yüksek boyutlara ulaşmıştır (Gedikli, 2011:169). Bu durum birçok uluslararası kuruluşu yolsuzluğun boyutlarını ölçmek için harekete geçirmiştir. Ancak yolsuzluğun algılanması her kültürde farklılık gösterdiği için genel bir tanımının yapılamaması ve yolsuzlukların gizlilik içerisinde gerçekleştiriliyor olması yüzde yüz doğru bir ölçüm yapılamamasına neden olmaktadır (Berksoy ve Yıldırım, 2017:8). Bu sebepten yolsuzluğun ölçümünde suç oranlarına, anket çalışmalarına ve algılamalara dayalı ölçümler yapılmaktadır.

Yolsuzluğu ölçen kuruluşların yolsuzluk göstergelerinin uluslararası düzeyde kabul görmesi için bu göstergelerin; güvenilir olması, kapsamlı olması, doğru olması ve ölçümün kişiden kişiye değişmiyor olması gerekmektedir (Berg, 2001).

Yolsuzluğu ölçen uluslararası kuruluşlar arasında en çok kullanılan endeksler, Uluslararası Şeffaflık Örgütü Yolsuzluk Algılama Endeksi, Uluslararası Şeffaflık Örgütü Rüşvet Verme Endeksi, Uluslararası Risk Danışmanlığı Yolsuzluk Endeksi, Opasite Endeksi ve Global Rekabet Endeksi'dir. Bu endekslerden ayrı olarak Dünya Bankası yolsuzluğun evrensel boyutunu ve bu durumun ülke ekonomilerine etkisini araştırmaktadır. Dünya Bankası'nın en son araştırmaları sonucunda ise kişi ve kurumlar vasıtasıyla bir yılda ödenen tahmini rüşvet 1,5 trilyon dolar olarak bulunmuştur. Bu oran dünya GSYİH' nın yaklaşık %2'sine, kalkınma yardımlarının da 10 katına denk gelmektedir (World Bank, 2017). Tüm bunlar yolsuzluğun dünyada ulaştığı boyutları gözler önüne sermektedir.

Yolsuzluğu ölçen uluslararası kuruluşların çalışma şekli aşağıda ayrıntılı olarak verilmiştir:

#### **1.4.1. Uluslararası Şeffaflık Örgütü Yolsuzluk Algılama Endeksi (CPI)**

Uluslararası düzeyde yolsuzlukla mücadele çerçevesinde Uluslararası Şeffaflık Örgütü tarafından yayımlanan yolsuzluk algılama endeksi (Corruption Perception Index, CPI) önemli bir veri kaynağıdır. Yolsuzluk algılama endeksi çeşitli anket uygulamaları ile uzmanların, sivil toplum örgütlerinin ve iş dünyası temsilcilerinin kamu ve siyaset dünyasındaki yolsuzluğa dair algılarını ölçmektedir.

Uluslararası Şeffaflık Örgütü 1993 yılında kurulmuş, 1995 yılından bu yana her yıl düzenli olarak ülkelerin yolsuzluk verilerini yayımlamaktadır. 1995 yılında 41 ülkenin endeksi yayımlanırken 2017 yılı itibari ile 180 ülkenin endeksini yayımlamaktadır. Puanlama 2012 yılına kadar 0-10 arasında yapılırken, 2012 sonrası 0-100 arasında yapılmaktadır. Ülkelerin sıfıra yaklaşması yolsuzluk algısının arttığını (yüksek yolsuzluğu), yüze yaklaşması yolsuzluk algısının azaldığını (düşük yolsuzluğu) göstermektedir (Aktan, 2001:2).

Yolsuzluk Algılama endeksi uluslararası düzeyde yolsuzluğu ölçen endeksler arasında köklü bir geçmişe sahip olması, her yıl düzenli olarak verileri açıklaması ve geniş bir veri tabanına sahip olması ile en çok güvenilen ve kullanılan endeks konumundadır.

En son yayınlanan 2017 yılı endeksinde yolsuzluğun en az olduğu ilk 5 ülke, Yeni Zelanda, Danimarka, Finlandiya, Norveç ve İsviçre olurken, yolsuzluğun en fazla olduğu son beş ülke, Yemen, Afganistan, Suriye, Güney Sudan ve Somali olmuştur. Tam 100 puan alan ülke bulunmamaktadır. En son verilerden görüldüğü üzere nüfusun en çok bulunduğu başta Çin ve Hindistan gibi ülkelerin puanlarının 50'nin altında olduğu görülmektedir. Bu durum dünya genelinde yolsuzluğun boyutunun arttığını göstermektedir.

#### **1.4.2. Uluslararası Şeffaflık Örgütü Rüşvet Verme Endeksi (BPI)**

Uluslararası Şeffaflık Örgütü tarafından hazırlanan rüşvet verme endeksi (Bribe Payers Index-BPI) dünya ticaretinde söz sahibi olan ülkelerin ağırlıkta olduğu bir endekstir. Bu endeks ülkelerin ihracat yaparlarken gösterdikleri rüşvet eğilimini yansıtmaktadır. Bu endekste de rüşvet ölçülmemekte uluslararası şirketlerde üst düzey yöneticiler ile yapılan görüşmeler neticesinde rüşvet algısı ölçülmektedir.

Rüşvet verme endeksi (Bribe Payers Index-BPI) ilk olarak 1999 yılında öncü 19 ekonomi üzerinden rüşvet verme endeksini yayımlamıştır. Sonrasında 2002 yılında 21 öncü ekonomi üzerinden, 2006 yılında 30 öncü ekonomi üzerinden, 2008 yılında 22 öncü ekonomi üzerinden ve son olarak 2011 yılında 28 öncü ekonomi üzerinden yaptığı rüşvet verme endeksini yayımlamıştır. Puanlama 0-10 arasında yapılmakta, sifıra yaklaştıkça rüşvet verme eğilimi artmakta, ona yaklaştıkça rüşvet verme eğilimi azalmaktadır.

2011 yılında yapılan en son çalışmada rüşvet verme eğiliminin en az olduğu ilk 5 ülke Hollanda, İsviçre, Belçika, Almanya ve Japonya olurken, rüşvet verme eğiliminin en fazla olduğu en son 5 ülke, Birleşik Arap Emirlikleri, Endonezya, Meksika, Çin ve Rusya olmuştur.

### **1.4.3. Uluslararası Risk Danışmanlığı Yolsuzluk Endeksi (ICRG)**

Uluslararası Risk Danışmanlığı Yolsuzluk Endeksi (ICRG) Politic Risk Services adında özel bir şirket tarafından hazırlanmakta ve ilgili kuruluşlara satışa sunulmaktadır. 1982 yılından bu yana ülkelerin risk durumlarını uzman kadrolar eşliğinde belirlemekte ve ilgili şirketlere ücret karşılığında risk danışmanlığı yapmaktadır. Puanlaması 0-6 arasında olup sıfıra yaklaştıkça yolsuzluğun arttığını, altıya yaklaştıkça yolsuzluğun azaldığını göstermektedir (Başar 2004:18).

Endeks politik risk, ekonomik risk ve finansal risk olarak ayrı kategorilerde yıllık ve aylık olarak verilmektedir. 21 ülke için yıllık 140 ülke için aylık veriler bulunmaktadır.

### **1.4.4. Opasite Endeksi (OPIN)**

Opasite Endeksi (OPIN) ülkelerde yolsuzlukla beraber tüm kuruluşlardaki şeffaflık durumunu da incelemektedir. Opasite Endeksi (OPIN) Kurtzman Group adında özel bir şirket tarafından 2000 yılından bu yana yayımlanmaktadır. Puanlama 100 üzerinden yapılmakta puan azaldıkça şeffaflık artmakta, puan arttıkça şeffaflık azalmaktadır (Beşel, 2014:5).

### **1.4.5. Küresel Rekabet Endeksi (GCI)**

Dünya Ekonomik Forumu (WEF) tarafından hazırlanan Küresel Rekabet Endeksi (Global Competitiveness Report, GCR) ülkelerin rekabetçi durumunu ölçmektedir. 1979 yılından bu yana yayımlanmaktadır. 140'tan fazla ülkenin bulunduğu endekste puanlama 0-7 arasında yapılmaktadır. Sıfıra yaklaştıkça rekabetçi yapı azalırken yediye yaklaştıkça rekabetçi yapı artmaktadır (Beşel, 2014:6).

2017-2018 yılı Küresel Rekabet Endeksi verilerinde 137 ülke arasında ilk 5 ülke İsviçre, ABD, Singapur, Hollanda ve Almanya olmuştur.

Genel olarak baktığımızda yolsuzluğun yeni bir olgu olmadığı görülmektedir. Öncesinde tehlike arz etmeyen boyutlarda olsa da gelişen teknoloji ile birlikte yolsuzluk çeşitlenmiş ve boyutu artmıştır. Yolsuzluğun göz ardı edilemeyecek boyutlara ulaşması sürekli küreselleşen dünya için uluslararası

düzyeyle ele alınması gereken bir problem olmuştur. Bu doğrultuda yapılan yolsuzluk ölçümleri yolsuzluğun ulaştığı boyutun tehlikeli bir durum aldığını göstermektedir. Böylece bir sonraki adım uluslararası düzeyde yolsuzlukla mücadele olmuştur.

Bu endeksler haricinde yolsuzluk ölçümünde kullanılan birçok endeks bulunmaktadır. Fakat buraya kadar aldığımız endekslerin, geniş çaplı araştırmalar sonucunda elde edilmesi güvenilirlik ve diğer çalışmalarda rağbet görmesi açısından tercih edilmiştir.

## **1.5. YOLSUZLUKLA MÜCADELEDE ULUSLARARASI ÖRGÜTLER**

Yolsuzluğun ulusal sınırları aşp uluslararası bir sorun haline gelmesi uluslararası mücadeleyi gerekli kılmaktadır. Bu noktada yolsuzlukla mücadelede Dünya Bankası (WB), Uluslararası Para Fonu (IMF), İktisadi İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı (OECD), Birleşmiş Milletler (UN), Avrupa Birliği (EU) ve Uluslararası Saydamlık Örgütü (TI) gibi uluslararası kuruluşlar faaliyet göstermektedir ( Karakaş ve Çak, 2007:79).

Bu çalışmada yolsuzlukla mücadele konusunda doğrudan faaliyet gösteren uluslararası kuruluşlar ele alınacaktır.

### **1.5.1. Dünya Bankası (WB)**

Dünya Bankası küreselleşme öncesinde ülkelerdeki yolsuzluğu iç mesele olarak görmüştür. Fakat yolsuzluğun boyutlarının genişlemesi ve hızlı küreselleşme ile birlikte yolsuzluğun diğer ülkelere sıçramasına Dünya Bankası kayıtsız kalmamıştır. 1997 yılında yönetim kurulu toplantısı ile yolsuzlukla mücadele politikasının çerçevelerini oluşturmuştur. Bu çerçevede belirlenen unsurlar şu şekildedir (World Bank, 1997:23):

- Dünya Bankası'nın finanse ettiği projeleri yolsuzluktan arındırmak ve korumak.
- Yolsuzlukla mücadelede diğer ülkeleri desteklemek ve yardımda bulunmak.
- Uluslararası nitelikte yolsuzlukla mücadele eden kuruluşları desteklemek.
- Ülkelere sağlanan yardım ve kredilerin yolsuzluk durumu dikkate alınarak sağlanmak.

Dünya Bankası kaynakların verimliliğinin sağlanması ve yoksulluğun azaltılması bağlamında küresel ölçekte şeffaf ve hesap verebilir kurumların oluşması için çalışmaktadır. Hızla gelişen ve değişen dünyada yeni yollar bulan illegal faaliyetleri tespit etmekte ve uluslararası düzeyde ülkelere de bu konuda yardımcı olmaktadır. Ayrıca Dünya Bankası yolsuzluğa karşı katı bir duruş sergilemekte, yolsuzluğa karışan ülke ve şirketleri Dünya Bankası finansmanı ile gerçekleştirilen faaliyetlerden men etmektedir. Son 7 yılda 368 şirket ve birey bu faaliyetlerden men edilmiştir (World Bank, 2017).

### 1.5.2. Uluslararası Şeffaflık Örgütü (TI)

Uluslararası Şeffaflık Örgütü 1993 yılında kurulmuş, merkezi Berlin’de bulunan ve 2017 itibari ile 180 ülkenin yolsuzluk algılarını ölçen bir sivil toplum örgütüdür (TI, 2017). Yegane amacı ülkelerdeki şeffaflığı ve güvenilirliği arttırmak amacıyla yolsuzlukla mücadele etmektir. Yolsuzluğun algılanmasına yönelik “Yolsuzluk Algı Endeksi” ve “Rüşvet Verme Endeksi” yayınlamaktadır. Bu endekslerle ülkeleri puanlamakta ve uluslararası arenada kamuoyuna sunmaktadır (Özbaran, 2003:26).

Uluslararası Şeffaflık Örgütü kendisini şu şekilde açıklamaktadır;

*“Yolsuzlukla savaşta önde gelen küresel sivil toplum örgütü olan Uluslararası Şeffaflık Örgütü (TI), insanları, tüm dünyada kadın, erkek ve çocuklar üzerinde yıkıcı sonuçlar doğuran yolsuzluğu sona erdirmek için kurulan güçlü bir küresel ittifakta bir araya getirmektedir. TI yolsuzluğun kaçınılmaz olduğu anlayışına karşı çıkar ve yolsuzlukla yaşayan mağdurlara umut verir. Örgüt yolsuzlukla mücadele hareketlerine ivme kazandırarak, duyarlılığı artırarak, yolsuzluğa toleransı ve kayıtsızlığı azaltarak ve bunlara ilaveten yolsuzluğu ortaya çıkaracak politikalar uygulayarak öncü rolünü oynar (TI, 2006).*

Uluslararası Şeffaflık Örgütü yolsuzlukla mücadelede küresel bir hareket oluşturmak adına sivil toplumu, iş dünyasını ve hükümetleri bir araya getirmektedir. Yolsuzlukla mücadele adına yürütülen uluslararası organizasyonlar düzenlemekte ve düzenlenen organizasyonlarda yardımda bulunmaktadır (Özbaran, 2003:27-28). Ülkelere yolsuzlukla mücadele konusunda yardımcı olmak adına “Yolsuzlukla Mücadele Elkitabı” ve “Uluslararası Şeffaflık Örgütü Kaynak Kitabı” gibi kaynaklar sunmaktadır (Kayrak, 2006:96).

### 1.5.3. Avrupa Sahtecilikle Mücadele Ofisi ( OLAF )

Avrupa Sahtecilikle Mücadele Ofisi (European Anti-Fraud Office) Avrupa Komisyonu'nun 28 Nisan 1999 tarihli kararı ile kurulmuştur. “*Sahteciliği Önleme Koordinasyon Birimi*” nin geliştirilmiş ve daha geniş yetkilere dayandırılmış bir Genel Müdürlük olarak faaliyete geçmiştir. Genel Müdür, Avrupa Komisyonu ve Avrupa Parlamentosu tarafından 5 yılda bir seçilmektedir. Genel Müdürlüğün bağımsızlığı adına tüm hukuki dayanak oturtulmuştur. Bağımsız bir kuruluş olan OLAF'ın “*temel görevi, sahtecilik, yolsuzluk ve diğer illegal faaliyetler karşısında Avrupa Birliği'nin mali çıkarlarını korumaktır*”. Kuruluş Avrupa Birliği'ne üye ülkelerin yetkili makamları ile koordinasyon içinde hareket etmekte, yolsuzluk ve her türlü illegal suçlarla savaşa üye ülkelere gerekli bilgi ve yasal düzenleme sağlamaktadır (Özbaran, 2003:21-24).

TEPAV (2006:83) Avrupa Sahtecilikle Mücadele Ofisi'nin yetkilerini şu şekilde açıklar;

*“...OLAF temelde iki türlü soruşturma yapma yetkisine sahiptir. Birincisi, OLAF'ın Birliğin bünyesinde yer alan her türlü kurum ve kuruluşta yaptığı dahili soruşturmalardır ve yapılan işlem ve eylemlerin Birlik Antlaşmasına ve diğer Birlik mevzuatına uygunluk yönünden denetlenmesini içerir. İkincisi, Birlik mevzuatının sahtecilikle mücadele konusunda Komisyona verdiği yetkilerin AB üyesi ülkelerde, işbirliği anlaşmaları ile verilen yetkilerin diğer ülkelerde kullanıldığı harici soruşturmalardır. Bu yetkiler, Birliğin ekonomik çıkarlarına zarar veren her türlü faaliyet ve sektörü kapsamaktadır.”*

OLAF tarafından yapılan soruşturma genel müdürlük tarafından yapılmaktadır. Görevlilerin ülkeler üzerinde soruşturma yapabilmesi gerekli yasal izinlere bağlıdır. Soruşturma süresince bilgilerin gizliliği esas alınmaktadır. Soruşturma yapılacak üye ülkelerde görevlilere gerekli yardım sağlanmalıdır. Soruşturma bulgusu raporlanıp ülkelerin ilgili kurumlarına bildirilmektedir. Gerekli görülmesi halinde rapor kamuoyu ile de paylaşılabilir. Yasa dışı faaliyetlerin tespit edilmesi sonucu ilgili ülkeler gerekli yasal önlemleri almak ve belirlenen süre içerisinde OLAF' ı bilgilendirmek zorundadırlar (TEPAV, 2006:83).

#### 1.5.4. Yolsuzluğa Karşı Devletler Grubu ( GRECO )

Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi 1994 yılında yolsuzluğa karşı “Çok-Disiplinli Yolsuzlukla Mücadele Grubu” nu oluşturmuştur. Yolsuzluğun çok yüksek boyutlara ulaşması sonucu, oluşturulan grup geliştirilerek 1999 yılında “Yolsuzluğa Karşı Devletler Grubu” (Group of States Against Corruption – GRECO) olarak değiştirilmiştir.

GRECO’nun asıl amacı;

*“...üye ülkelerin yolsuzlukla mücadele sistemlerinin izlenmesi ve bu yolda kapasitelerinin artırılmasına yardımcı olmaktır. Bu nedenle GRECO, gerekli yasal, kurumsal ve pratik reformların oluşturulması ve uygulanması sürecine katkıda bulunmaktadır. GRECO aynı zamanda yolsuzluğun önlenmesinde ve ortaya çıkarılmasında en iyi uygulamaların paylaşılması ile ilgili bir platform oluşturulmasına da katkı sağlamaktadır (GRECOa, 2007).*

GRECO’ ya Avrupa Konseyi’ne üye olan veya anlaşmaların hazırlanması aşamasında yardımda bulunan ülkeler üye olabilmektedirler. GRECO kendi bünyelerine üye olmak isteyen devletlerden koşulsuz şartsız GRECO tarafından değerlendirilmeyi kabul etmelerini istemektedir. GRECO (Karakaş ve Çak, 2007:94).

GRECO araştırma yaptığı ülkelerde araştırma sonrası elde ettikleri bilgileri “Değerlendirme Raporu” şeklinde hazırlayıp bulunan eksikleri düzeltmelerini talep etmektedirler. “Değerlendirme Raporu” nun gönderilmesinden 18 ay sonra ikinci araştırmasını yaparak eksiklerin giderilip giderilmediğini “Uygulama Raporu” ile ortaya koymaktadır (Karakaş ve Çak, 2007:94). Eksiklerin giderilmemesi halinde ülkenin Dışişleri Bakanlığı’na yazılı protesto yapılabilmektedir (Özbaran, 2003:21).

#### 1.5.5. Geçiş Ekonomilerinde Yolsuzlukla Mücadele Ağı ( ACN )

Küresel ekonominin benimsenmesiyle birlikte yolsuzluktan kaynaklanan krizlerin de küreselleşmesi ülkeleri uluslararası boyutta yolsuzlukla mücadeleye itmiştir. 1998 yılında çeşitli hükümetlerin, sivil toplum örgütlerinin, İktisadi İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı’nın (OECD), Amerika Birleşik Devletleri Uluslararası Kalkınma Kuruluşu’nun (USAID) birleşmesi ile Yolsuzlukla Mücadele Ağı (Anti-Corruption Network For Transition Economies) bu doğrultuda oluşturulmuştur.



Nihai amaçları kamusal alanlarda şeffaflığı ve güvenilirliği arttırmak, sivil toplum örgütleri ile kamu kurumlarını birlikte hareket etmeye yöneltmek, hükümetlerde hukukun üstünlüğünü güçlendirmek olmuştur (Özbaran, 2003:30-31).



## İKİNCİ BÖLÜM

### YABANCI SERMAYE YATIRIMLARI, EKONOMİK PERFORMANS VE YOLSUZLUK İLİŞKİSİ

#### 2.1. YABANCI SERMAYE YATIRIMLARI VE EKONOMİK ETKİLERİ

Uluslararası sermaye akımı, “*Bir ülkedeki kişi ya da kuruluşların bir başka ülkede yapmış oldukları sermaye aktarımı*” olarak tanımlanmaktadır (Acar, 2016:93). Yabancı sermaye yatırımları, dolaysız yabancı yatırımlar (doğrudan yabancı yatırımlar) ve portföy yatırımları (dolaylı yabancı yatırımlar) olarak ikiye ayrılmaktadır. Dolaysız yabancı yatırımlar çok uluslu şirketler tarafından ülke sınırları dışında gerçekleştirilen üretime yönelik yatırımlardır. Yatırımı yapacak olan şirketler yeni üretim tesisleri kurarak, var olan üretim tesislerini satın alarak ya da üretim tesislerine ortaklık sağlayarak ev sahibi ülkeler için yeni kaynak, yeni istihdam ve yeni teknoloji sağlamaktadır. Portföy yatırımları ise yabancı menkul kıymetlere yönelik (hisse senetleri, bonolar, tahviller, kısa vadeli banka kredileri) yatırımları ifade etmektedir (Terazi, 2011:5-9). Dolaysız yabancı yatırım ile portföy yatırımları arasındaki fark, dolaysız yabancı yatırımların uzun vadeli yatırımlar olması ve yönetim yetkisini de elinde bulundurmasıdır. Bu yetki ile yabancı yatırımcı karlılığını arttırmak için aktif roller üstlenebilmektedir. Portföy yatırımları ise kısa vadeli yatırımlar olup finansal piyasalardaki karlılığa göre hareket etmektedir (Eğilmez, 2016:1).

Uluslararası sermaye hareketleri belirli bir kazanç sağlama gayesi ile gerçekleşmektedir. Bu doğrultuda çok uluslu şirketler maksimum kazancı sağlayacağı piyasaları hedef seçmektedir. Bazı ülkeler yaşadığı sermaye sıkıntısını hafifletmek amacıyla bu şirketlere bir takım ayrıcalıklar sunmaktadır. Böylece çok uluslu şirketler maliyetlerini azaltıp daha fazla kazanca ulaşabilmektedirler (Gedikli,

2011:100-101). Yani yabancı sermaye yatırımları tasarruf fazlasına sahip olmayan ülkelerin yatırım kaynağını oluşturmaktadır. Bu yüzden tasarruf eksiği olan ülkeler yabancı sermaye yatırımlarını ülkelere çekmek istemektedirler. Gelişmekte olan ülkelerin ilerleme kaydedebilmesi eksik olan tasarrufların yerine yeni kaynakların bulunmasını gerekli kılmaktadır. Bu sebepten özellikle gelişmekte olan ülkeler (ve diğerleri) yabancı sermaye yatırımları için sürekli bir rekabet halindedirler. Yabancı sermayedarların tercihi ise daha az maliyetle daha fazla kazanç elde edebilecekleri ülkeler olmaktadır. Bu durumda yabancı sermayedarlar için ev sahibi ülkelerin makroekonomik değişkenlerinin iyi olması ve finansal piyasaların altyapısının sağlam olması en önemli belirleyicilerdir. Bu değişkenlerin olumlu olması yabancı sermaye yatırımları için tek koşul değildir. Ev sahibi ülkelerdeki siyasal durum, sosyal durum, kişi hak ve özgürlüklerinin gelişimi, hukuk üstünlüğü, risk düzeyi ve yozlaşma gibi kurumsal değişkenler de yabancı sermaye yatırımlarının kararını etkileyebilmektedir. Bir bütün olarak ekonomik ve kurumsal değişkenlerin olumlu olması yabancı yatırımcıların öngörü yapmasını kolaylaştırmaktadır (Artan ve Hayaloğlu, 2015:551-562).

Yabancı sermaye yatırımları içerisinde uzun vadeli olan doğrudan yabancı yatırımlar ekonomiye uzun vadeli kaynak oluştururken, kısa vadeli olan portföy yatırımları ani çıkışlar ile ekonomilerde olumsuzluklara neden olabilmektedir (Ülgen, 2009:54-55). Literatürde de genel olarak doğrudan yabancı yatırımların ekonomileri olumlu etkilediği, kısa vadeli portföy yatırımlarının uzun vadede ekonomiyi olumsuz etkilediği görüşü çoğunluktadır (Nair-Reichert and Weinhold (2000), Hsiao and Shen (2003), Merlevede and Schoors (2004), Şimşek ve Behdioğlu (2006), Ağayev (2010), Verdil ve Karaca (2010), Ekinci (2011), koyuncu (2011)). Dolaysız yabancı yatırımları haricinde kısa vadeli portföy yatırımları genel olarak spekülâtif nitelikte olduğundan herhangi bir risk algıladığında ülkelere ani çıkış gerçekleştirebilmektedir. Finansal sermaye akımlarının serbestleştiği 1990'lı yıllarda bu ani sermaye hareketliliği yüzünden Türkiye, Meksika, Brezilya ve Rusya gibi gelişmekte olan ülkelere, ayrıca bölgesel olarak Asya'da finansal krizler meydana gelmiş, ekonomileri olumsuz etkilenmiştir (İnsel ve Sungur, 2003:6). Bunda ev sahibi ülkelerin yabancı sermaye yatırımlarını verimli alanlarda kullanamamış olmasının ya da finansal piyasaların alt yapılarının tam oluşamamasının da etkisi bulunmaktadır (Takım, 2010:49-57).

Sonuç olarak ekonomiler için uluslararası sermaye hareketleri önemli bir kaynak sunmasıyla birlikte bazı olumsuzluklara da sebebiyet verebilmektedir. Fakat ülkelerin sermaye ihtiyaçları bu olumsuz sonuçları göze almayı gerekli kılmaktadır. Çünkü her ülke istikrarlı bir büyüme kaygısı içerisinde olduğundan ekonomiler kıyasıya bir yarış halindedirler. İstikrarlı büyüme için gerekli yatırım ve sermayeye ulaşmanın en ideal yolu da yabancı sermaye yatırımları olarak görülmektedir.

## 2.2. TEORİK YAKLAŞIMLAR

Yolsuzluğun birçok farklı tanımı bulunsa da genel olarak “*kamu gücünün kişisel çıkarlar için kötüye kullanılması*” veya yolsuzluğun sadece kamu sektörü ile sınırlı kalmadığını belirtmesi açısından “*yolsuz olma durumu, bir görevi, bir yetkiyi kötüye kullanma*” olarak ifade edilmektedir. Yolsuzluk olgusu sosyal, siyaset ve iktisadi alanlarda karşımıza çıkabilmektedir. İktisadi açıdan yolsuzluğun kaynakların daha az verimli kullanılmasına yol açması sebebiyle olumsuz etkisinin olacağı öngörülse de bazı şartlarda tam tersi sonucunda olabileceği iddia edilmektedir. Yolsuzluğun ekonomiyi olumsuz etkilediği yaklaşımı kısaca “gasp eden el” veya “tekerlekteki kum” hipotezi olarak anılırken, yolsuzluğun kişi ve kurumlardaki ağır işleyişi azaltarak ekonomiye olumlu yansıdığı görüşü “yardım eden el” veya “tekerlekleri yağlama” hipotezleri olarak anılmaktadır.

### 2.2.1. “Yardım Eden El” veya “Tekerlekleri Yağlama” Hipotezleri

Literatürde yolsuzluğun sanıldığı aksine ekonomik büyüme ve yabancı sermaye yatırımları üzerinde bazı durumlarda olumlu etki göstereceğini iddia eden çalışmalar da bulunmaktadır. Huntington (1968) şöyle demiştir: “*Ekonomik büyüme açısından, katı, aşırı dillendirilmiş, dürüst olmayan bir bürokrasiye sahip bir toplumdan daha kötü olan tek şey, katı, aşırı merkezîyetçi, dürüst bir bürokrasidir*” (Méon ve Sekkat, 2005:71). Böylece yönetişimin etkisiz olduğu ülkelerde bürokrasinin yarattığı gecikmeyi firmalar rüşvet yolu ile halletmeye çalışabilmektedirler (Mendoza vd., 2015). Lui (1985)’e göre zaman kaybını azaltmak isteyen işletme rüşvete başvurmayı tercih edebilmektedir. Zamandan kazanç fazladan ödemeyi telafi edebilmektedir. Bu durumu Bardhan (1997:1322) etkin

yağlama hipoteziyle açıklamaya çalışmaktadır. Ona göre yolsuzluk, “*kati bir idarenin gıcırdayan tekerlekleri için en çok ihtiyaç duyulan yağdır*”.

Bu konudaki ilk çalışmalardan biri olan Leff (1964)’in modellemesinde en yüksek rüşveti verebilecek olan işletme en verimli olması sebebiyle yolsuzluk, kaynakların daha verimli kullanımına yol açabilecektir. Beck ve Maher (1986) ve Lien (1986) benzer iddiada bulunmuşlardır.

Rüşvetin bir diğer olası olumlu etkisi düşük gelirli bürokrasiye ek gelir sağlaması açısından daha yetenekli kişilerin kamu çalışanı olma isteğini artırmaktadır. Daha becerikli kamu çalışanları kamunun daha iyi işlemesine katkı sağlayacaktır (Lays, 1964 ve Bailey, 1966).

Ayrıca belirsizliğin azaltılması, sorunların daha hızlı çözülmesi açısından yolsuzluk yardımcı bir görev üstleniyor ise daha az riskli hale gelen yatırımlar artış eğilimine girebilecektir (Leff, 1964:8-14). Ekonomilerin çok iyi organize olduğu ülkelerde iş yapmak isteyen girişimciler uzun prosedürlerle karşılaşabilmektedirler. Bu ekonomilerde yolsuzluk, yatırımcıların ülkeye girişini kolaylaştırabilmektedir (Dreher ve Gassebner, 2013:430). Yolsuzluğun yatırımlar üzerindeki etkisi için Campos (1999:1064) da “yardım eden el” hipotezini desteklemektedir. Yazar öngörülebilir yolsuzluğun yatırımları arttıracığını savunmuştur. Egger ve Winner (2005) yolsuzluğun doğrudan yabancı yatırımlar için uyarıcı olduğunu ve aralarındaki ilişkinin aynı yönlü olduğunu iddia etmektedirler. Buna benzer olarak Mathur ve Singh de (2007:16-17) Asya ülkeleri üzerinden yürüttükleri çalışmalarında yolsuzluğun doğrudan yabancı yatırımlar için “yardım eden el” durumunda olduğunu ifade etmişlerdir. Cuervo-Cazurra (2008:13) ise yolsuzluğun yatırımların bilinen maliyetlerini artırdığı için doğrudan yabancı yatırımlara karşı caydırıcı bir rol oynadığını kabul ederken, gelişmekte olan ülkelerde yolsuzluğun politikanın bir parçası haline gelmesi bu caydırıcılığı yok edebileceğini vurgulamaktadır.

Yukarıda değinilen bütün çalışmalar yolsuzluğun ekonomik büyümeyi ve yabancı sermaye yatırımlarını olumlu etkileyebileceği yönündedir. Kısaca bu çalışmalar yolsuzluğun kişi ve kurumlardaki işleyişi hızlandırabildiği, verimli projelerin öne çıkmasını sağlayabildiği ve ilişkiler yoluyla belirsizliği azaltabildiği

iddialarında bulunmaktadırlar. Ancak karşıt görüşlere göre yolsuzluğun büyüme ve sermaye girişi üzerinde olumsuz etkileri daha fazladır.

### 2.2.2.“Gasp Eden El” veya “Tekerlekteki Kum” Hipotezleri

Yolsuzluğun bürokrasinin işleyişini hızlandıracağı iddiasına karşı, bu yolla şahsi çıkar sağlamak isteyen siyasi ve bürokratların işlemleri yavaşlatacağı veya durduracağı görüşü öne sürülmüştür (Myrdal, 1968). Bu durum haksız rekabet ortamı oluşturabilmektedir. Kendi çıkarını düşünen siyasetçi ve bürokratların verdiği kararlar topluma kamusal başarısızlık olarak yansıtılabilmektedir. Böylece yolsuzluk kurumsal yapıların etkinliğini bozarak, ekonomik büyümeyi zayıflatabilmektedir. Bununla beraber var olan güven ortamının yok olması doğrudan yabancı yatırımları da azaltabilmektedir (Yurdakul, 2013:106). Yolsuzlukla beraber hukuk kurallarının zayıflaması, bürokrasinin işleyişinin bozulması ve memurların kalitesizleşmesi büyümeyi yavaşlatabilmektedir (Meon ve Sekkat, 2005:91). Mauro (1995)’da siyasi istikrarsızlığın ve dürüst olmayan bürokratların varlığının güven ortamını bozarak yatırımları azaltacağını ve ekonomik büyümeyi gerileteceğini savunmuştur.

Rose-Ackerman (1997)’e göre yüksek rüşvet veren şirket maliyeti çıkartmak için kaliteden ödün vereceğinden en verimli şirket olmayabilir. Henisz (2000)’e göre yolsuzluğa dayanan yatırımlar kısa zamanda getiri elde edilebilecek genel yatırımlar olacaktır, uzun vadeli yatırımlar olmayacaktır.

Öte yandan, yolsuzluk ülkelerde yenilikçi faaliyetlere zarar verme eğilimindedir. Dahası yenilikçiler ve küçük şirketler, özellikle ağır rüşvetlere ve kamulaştırmaya tabi olacak şekilde kurulmuş lobilere ve bağlantıya sahip değildirlir. Bu durum özel yatırımları azaltacak, insanların yetenekleri ve çabaları üretken yatırımlar yerine rant arama faaliyetlerine tahsis edilecektir. Mauro (1995) 58 ülke için yatırım ve yolsuzluk arasındaki ilişkiyi araştırarak yolsuzluğun ampirik analizini yapmıştır. Mauro, yolsuzluğun yatırımın GSYİH' ye oranını önemli ölçüde olumsuz etkilediğini tespit etmiştir.

Uluslararası doğrudan yabancı yatırım gelişmekte olan ülkelere sermaye, teknoloji ve bilgi birikimini getirirken ev sahibi ülkeden istikrarlı bir kazanç elde etmeyi istemektedir. Gelişmekte olan ülkeler için istihdam, yeni teknoloji ve

sürdürülebilir büyüme doğrudan yabancı yatırımlarla mümkün olmaktadır. Yolsuzluk belirsizlik ve güvensizlik yarattığı için yabancı yatırımcıların yatırım kararlarını etkilemektedir. Yolsuzluğun yüksek olduğu ülkelerde iş için gerekli olan izinleri, lisansları, kredileri veya diğer devlet hizmetlerini almak için firma yetkililerine veya devlet yetkililerine rüşvet verilmesi yatırımcı için ek maliyetler doğurarak elde etmek istediği kazancı azaltabilmektedir. Bu durum doğrudan yabancı yatırımları yolsuzluğun daha az olduğu ülkelere kaydırmaktadır (Wei, 2000:304). Ayrıca yolsuzluk sayesinde kurulan ilişkiler belirsizliği de azaltmayacaktır. Bu ilişkiler kanun dışı olduklarında kalıcı değildir aynı zamanda siyasetler ve bürokratların olumsuzluk karşısında bağlantılarını koparmak istememelerinin hiçbir garantisi yoktur.

Yabancı sermaye girişlerini etkileyen kanallardan bir tanesi de kanun ve düzendeki yozlaşmadır. Yargı kararları ve yasalarda rüşvet etkin ise mülkiyet hakları tehlikeye girebileceğinden yatırımcılar sermayelerini daha güvenli buldukları ülkelere aktarmaktadırlar. Böylece yolsuzluk yabancı yatırımın GSYİH içindeki oranını azaltmaktadır (Lamsdorf, 2003:230).

Ayrıca Everhart vd.(2007) yolsuzluğun yönetim ve yatırımlar üzerindeki etkisinin olumsuz olduğunu ve bunun da ekonomik büyümeyi olumsuz etkilediğini ileri sürmüşlerdir. Bu gibi sebepler özellikle de geçiş ekonomilerini, yolsuzluğun daha rahat barındığı kamu mallarının ağırlıklı kullanıldığı merkeziyetçi üretim düzeninden piyasa ekonomisinin hakim olduğu üretim düzenine geçmeye itmektedir. Bu durum uzun vadede yolsuzlukların azalması, fikri mülkiyet haklarının gelişmesi ile yabancı yatırımı teşvik etmektedir (Kızılkaya, 2017:36).

### **2.2.3. Yolsuzluğun Büyüme ve Yabancı Sermaye Yatırımları Üzerindeki Etkisi**

Hızlı küreselleşmeyle birlikte artan sermaye hareketleri özellikle de gelişmekte olan ülkeler için hayati bir öneme sahiptir. Yabancı sermaye yatırımlarının belirleyicilerinden olan yolsuzluk, yapısal bozukluklara sebep olmaktadır. Ev sahibi ülkelerdeki bu bozukluklar risk ve belirsizliği arttırdığı için doğrudan ve dolaylı yabancı sermaye girişlerini azalmaktadır (Yalçınkaya Koyuncu, 2011:144). Yolsuzlukla beraber siyasi risk, nüfus artışı, kişi başı GSYİH, ihracat ve

ithalat oranları yabancı sermaye girişini etkilemektedir (Habib ve Zurawicki, 2001:693-697).

Böylece yolsuzlukla mücadele için yapısal reformlar uygulayan ülkeler daha fazla doğrudan yabancı yatırıma sahip olmaktadır (Canare, 2017:52). Ayrıca Egger ve Vinner (2006), yolsuzluğun doğrudan yabancı yatırım girişlerini azalttığını, Wei ve Smarzynska (2000:6), yolsuzluğun yabancı yatırımcı için güvensiz bir ortam oluşturduğunu, Al Sadig (2009:270), yolsuzluğun doğrudan yabancı yatırımlar üzerinde ek maliyetler yaratarak önemli düzeyde olumsuz etkilediğini, Samadi vd. (2011:446), ev sahibi ülkedeki yolsuzluğun doğrudan yabancı yatırımlarla beraber finansal piyasaları da olumsuz etkilediğini savunmuşlardır.

Öte yandan ülkelerin siyasi rejimleri de yatırım kararlarını etkilemektedir. Ev sahibi ülkelerde demokrasinin benimsenmiş olması istikrarlı bir politik ortamla özdeşleştirildiği için yatırım kararlarını pozitif etkilemektedir (Ay vd. 2016:75). Yönetim şekilleri ne kadar birbirinden farklı olsa da tüm ülkelerde yolsuzluk az ya da çok görülmektedir. Hukukun üstünlüğüne, kişisel hak ve hürriyetlerin önceliğine daha çok önem veren yönetim şekillerinin de yolsuzluğu tam anlamıyla bertaraf edemediği görülmektedir. Öte yandan yönetim şekillerinde demokrasiyi bütünüyle benimsemiş rejimlerin daha otoriter rejimlere oranla yolsuzluğu barındırma oranları daha az olduğu görülmektedir (Öner, 2005:44).

Ekonomik liberalizasyon ile birlikte ülkeler arası sermaye hareketleri artış göstermektedir. Yabancı sermaye yatırımları özellikle de gelişmekte olan ülkeler için yeni kaynaklar, yeni teknolojiler ve yeni iş alanları tahsis etmektedir. Yatırımcılar doğrudan ve dolaylı olarak yatırım yapacakları ülkelerin ekonomik performansının yüksek olmasına, ülkedeki siyasi yapının istikrarlı olmasına özen göstermektedir. Yolsuzluk beraberinde getirdiği asimetrik bilgi ile kişi ve kurumları niteliksizleştirerek piyasaya istikrarsızlığı getirmektedir.

Bu kapsamda yolsuzluğun yabancı sermaye yatırımları üzerindeki etkisinin araştırılması önem arz etmektedir. Buradan yola çıkarak yolsuzluk ve yabancı sermaye ilişkisi, örneklem olarak alınan 35 ülke için analiz edilerek araştırılacaktır. Çalışma yüksek yolsuzluğun yabancı sermaye yatırımlarının önemli bir belirleyicisi olduğu hipotezini sınavarak literatüre katkı yapmayı amaçlamaktadır.



### 2.3. LİTERATÜR TARAMASI

Yolsuzluk ve yabancı yatırım arasındaki ilişkiyi incelediğimizde bu konudaki çalışmalar sınırlı kalmakla birlikte yolsuzlukla ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmaların sayısı daha fazladır. Doğrudan yabancı yatırım ve yolsuzluk ilişkisine değinmiş olan çalışmaların yolsuzluğun doğrudan yabancı yatırımlar için negatif etkisi olduğu (“gasp eden el”) görüşünde olanlar ile yolsuzluğun doğrudan yabancı yatırımları pozitif etkilediği (“yardım eden el”) görüşünde olanlar olarak ayrılmaktadır. Bazı çalışmalarda ise demokrasi değişkeninin de dahil edildiği görülmektedir.

Öncelikle yolsuzluğun yabancı sermaye yatırımlarını olumsuz etkilediği sonucuna ulaşmış çalışmalarla başlarsak; Yalçinkaya Koyuncu (2011:1-4) 2000-2007 dönemlerini kapsayan 71 ülkeye ait verilerle yaptığı çalışmada yargı bağımsızlığı, mülkiyet hakkı ve yolsuzluğun yabancı sermaye girişleri üzerindeki etkisini incelemiştir. Çalışma sonucunda da yargı bağımsızlığının ve mülkiyet hakkının korunmasının, yolsuzluğun kontrol altına alınmasının yabancı sermaye yatırımı girişini pozitif etkilediğini gözlemlemiştir. Bu konuda bir başka çalışma da Lamsdorf (2003:229-243) tarafından yapılmıştır. 54 gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeyi örneklem grubu olarak almış 1970-1995 dönemlerini kapsayan bir çalışma yapıştır. Çalışmasında yolsuzluğun yabancı yatırım girişlerine zarar verdiği, yolsuzluktaki azalmanın yabancı yatırım girişlerini arttırdığı sonucuna ulaşmıştır. Ulaştığı bir diğer sonuç ise yolsuzluğun yerel yatırımları anlamlı bir şekilde etkilemediği olmuştur.

Abed ve Davoodi (2000:14-34) 25 geçiş ülkesiyle 1994-1998 dönemlerini kapsayan bir çalışma yapmışlardır. Çalışma yolsuzluğun yapısal düzenlemeler üzerindeki etkisini konu almıştır. Çalışmanın içerisinde yolsuzluk ve doğrudan yabancı yatırım ilişkisi de incelenmiştir. Sonuç olarak yolsuzluğun doğrudan yabancı yatırımları olumsuz etkilediği şeklinde olmuştur. Ayrıca yolsuzluk ile yapısal düzenlemelerdeki değişikliklerin doğrudan yabancı yatırımları etkilemesini mukayeseli olarak almış, yolsuzluk endeksindeki bir birim iyileşmenin doğrudan yabancı yatırımı 14 ABD Doları arttırdığı, yapısal düzenlemelerdeki bir birim iyileşmenin doğrudan yabancı yatırımları 59 ABD Doları arttırdığı sonucuna da ulaşmıştır. Yine yolsuzluğun etkisini mukayeseli olarak alan bir diğer çalışma da Wei’ye (2000:303-354) aittir. 50 gelişmiş ve gelişmekte olan ülke için 1994-1996

dönemini aldığı çalışmada yolsuzluğun doğrudan yabancı yatırımları negatif yönde etkilediği sonucuna ulaşmış, yolsuzluk ile kurumlar vergisinin doğrudan yabancı yatırımlar için etkisini karşılaştırmıştır. Ulaştığı sonuç ise yolsuzluğun doğrudan yabancı yatırımlar üzerindeki olumsuz etkisinin, verginin doğrudan yabancı yatırım üzerindeki olumsuz etkisinden fazla olduğu olmuştur.

Wei ve Smarzynska (2000:4-12) yürüttükleri çalışmada yolsuzluk ve doğrudan yabancı yatırımlar ilişkisini Doğu Avrupa ve Eski Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği üzerinden ele almışlardır. Bu çalışmada yazarlar yolsuzluğun görece yüksek olduğu yerlerde yabancı yatırımcıların güven sorunu yaşadıklarını ve ön görüde bulunamadıklarını bundan dolayı olumsuz karar verdiklerini kaydetmişlerdir. Yolsuzluğun doğrudan yabancı sermayeyi negatif etkilediği, yatırımcıların bu tür piyasalara ancak yerel firmalarla birleşme yoluyla yatırım yaptıkları sonucuna ulaşmışlardır. Habib ve Zurawicki (2001:687-700) yaptıkları çalışmada 1994-1998 dönemini kapsayan 111 ülke üzerinden yolsuzluğun doğrudan yabancı yatırımları olumsuz etkilediğini ancak siyasi riskin ve pazar büyüklüğünün doğrudan yabancı yatırımları etkileme gücünün daha yüksek olduğunu tespit etmişlerdir. Ayrıca yolsuzluğun yabancı yatırımları olumsuz etkilediği gibi yerel yatırımlarda da olumsuzluk yarattığı, fakat yabancı yatırımları etkileme oranının daha fazla olduğu sonucunu bulmuşlardır.

Egger ve Vinner (2006:753-756) 1983-1999 dönemini 21 gelişmiş ve 59 az gelişmiş ülke örneklemeyle yolsuzluğun doğrudan yabancı yatırımlar üzerindeki etkisini ve gelişimini ele aldıkları bir panel veri modeli kurmuşlardır. Çalışmada yolsuzluğun doğrudan yabancı yatırım girişlerini azalttığı sonucuna ulaşmışlardır. Dahası yolsuzluğun gelişmiş ülke ekonomilerini az gelişmiş ülke ekonomilerine göre daha fazla etkilediği, yolsuzluğun öneminin yıllar içinde azaldığı sonucunu da bulmuşlardır. Mathur ve Singh (2007) de 20 gelişmekte olan ülkeyi 1980-2000 dönemlerini kapsayan bir çalışma yapmışlardır. Çalışmada doğrudan yabancı yatırım, yolsuzluk ve demokrasi ilişkisini incelemişlerdir. Yolsuzluğun doğrudan yabancı yatırım girişlerini azalttığı, aynı zamanda yabancı yatırımcıların politik özgürlüklerden önce ekonomik özgürlüğü benimsedikleri sonucuna ulaşmışlardır. Demokrasi endeksinin yüksek olması (daha demokratik olması) ülkelerin çektiği doğrudan yabancı yatırım oranını azaltmıştır (Mathur ve Singh, 2007:14-16).

Hsu (2007:1-18) 2002-2005 aralığında 77 gelişmekte olan ülkeyi de alarak yolsuzluk ve doğrudan yabancı yatırım ilişkisini Arellano-Band'un (1991) "genelleştirilmiş moment metodu" tipi panel kullanarak incelemiştir. Çalışmadan elde ettiği sonuç yolsuzluğun doğrudan yabancı yatırımları engellediğidir. Yazar, yabancı yatırımcıların ev sahibi ülkelerde ekonomik şeffaflığa önem verdiğini gözlemiştir. Ampirik kanıtlarda bulunan bir diğer sonuç, iş gücü verimliliğinin, üretimde katma değerin ve piyasa büyüklüğünün doğrudan yabancı yatırım girişlerini olumlu etkilediği, yüksek yolsuzluğun ve yüksek tasarruf oranının varlığının ise olumsuz etkilediğidir (Hsu, 2007:10-12).

Caetano ve Caleiro (2009) yolsuzluğun olumsuz etkisini 97 örneklem ülke üzerinden gerçekleştirmiştir. Çalışmada lkeleri yolsuzluğun yüksek ve düşük olduğu ülkeler olarak iki gruba ayırmıştır. Yolsuzluğun düşük olduğu ülkelere giren doğrudan yabancı yatırımların diğer gruba göre daha fazla olduğu sonucunu elde etmiştir (Caetano ve Caleiro, 2009:45-58).

Al Sadig (2009:267-294) yolsuzluğun doğrudan yabancı yatırımlara olumsuz etkisini yüksek anlamlılık düzeyinde bulan bir başka yazardır. Öncelikle kurduğu ilk örneklem grubunda yüksek gelirli gelişmiş ülkeler de olduğu için çalışmasında anlamlı bir etkiye rastlayamamış, bu ülkeleri çıkarıp 1984-2004 dönemlerini kapsayan 117 gelişmekte olan ülke örneklemini üzerinden oluşturduğu çalışmada yolsuzluk endeksindeki 1 birimlik gerileme (Endeksteki azalma yolsuzluğun arttığını göstermektedir.) doğrudan yabancı yatırımları %11 azalttığı sonucuna ulaşmıştır. Çalışmada bazı ekonomi ve kalkınma göstergelerinin değişken olarak kullanıldığı ve bu değişkenlerdeki iyileşmenin de doğrudan yabancı yatırımları olumlu etkilediği grlmştir. Çalışmaya nitelikli kurumsal yapı ve demokrasi değişkenlerinin eklenmesi doğrudan yabancı yatırım girişlerine olumlu yansdığı görülmüş, fakat yolsuzluğun doğrudan yabancı yatırım üzerindeki olumsuz etkisinin kaybolduğu kaydedilmiştir (Al Sadig, 2009:267-284). Samadi vd. (2011:445-450) de yolsuzluğun doğrudan yabancı yatırımlara aynı zamanda finansal piyasalara olan etkisini D8 ülkelerini baz alarak 1996-2009 döneminde ele alarak incelemiştir. Sonuç olarak yolsuzluğun hem doğrudan yabancı yatırımları hem de finansal piyasaları olumsuz etkilediği sonucuna ulaşmıştır.

Yolsuzluk ile doğrudan yabancı yatırım ilişkisini inceleyen ve aralarında negatif ilişki bulan bir diğer yazar da Canare (2017:35-55) olmuştur. Asya ve Pasifik ülkelerinden aldığı 46 örneklem grubunu 2006-2013 yılları kapsamında ele almıştır. Çalışmada yolsuzluğun bu ülkelerde doğrudan yabancı yatırım girişlerini azalttığı sonucuna ulaşmıştır. Yazar çalışmaya sadece düşük ve orta gelirli ülkeleri dahil etmesi halinde değişkenler arasındaki ilişkinin anlamlılığının kaybolduğunu gözlemlemiştir.

Yurdakul (2013:145-173) Türkiye için 1992-2010 dönemlerini kapsayan doğrudan yabancı yatırım girişi, yolsuzluk, siyasi risk ve GSYİH' yi temsilen sanayi üretim endeksi ilişkisi ve ilişkinin yönü üzerine hata düzeltme modeline dayalı eş bütünleşme analizi çerçevesinde bir çalışma yapmıştır. Doğrudan yabancı yatırımlar üzerinde kısa dönemde siyasi risk ve yolsuzluğun etkide bulunduğu, uzun dönemde ise GSYİH ve yolsuzluğun etkide bulunduğu sonucuna ulaşılmıştır. Çalışmada yolsuzluğun Türkiye'de kısa ve uzun dönemde doğrudan yabancı yatırımları olumsuz etkilediği, kısa vadede siyasi riskin artmasının beklentilerin aksine doğrudan yabancı yatırımları arttırdığı gözlemlenmiştir (Yurdakul, 2013:165-172).

Literatürdeki doğrudan yabancı yatırım, yolsuzluk ve demokrasi arasındaki ilişkiyi ele alan çalışmaları da sıralayacak olursak, Gani (2007:753-756) çalışmasında Asya ve Latin Amerika ülkelerini ele aldığı çalışmasında yolsuzluk düzeyinin düşük olduğu aynı zamanda demokrasi düzeyinin yüksek olduğu ülkelerde doğrudan yabancı yatırım girişinde artış olduğu sonucuna ulaşmıştır. Busse ve Hefeker (2007:397-415) 1984-2003 yılları aralığında 83 gelişmekte olan ülkeyi alarak siyasi risk, kurumlar ve doğrudan yabancı yatırım ilişkisini araştırmıştır. Çalışma sonucunda kişi hak ve özgürlüklerinin sağlanması, siyasi istikrarın sağlanması, yolsuzluğun kontrol edilebilmesi, hukukun üstünlüğü doğrudan yabancı yatırımları olumlu etkileyen değişkenler olarak bulunmuştur.

Mathur ve Singh (2013:991-1002) de çalışmasında 29 ülke ile 1980-2000 yıl aralığını alarak doğrudan yabancı yatırım, yolsuzluk ve demokrasi ilişkisini sınımlardır. Ulaştıkları sonuç yolsuzluğun doğrudan yabancı yatırım girişlerini olumsuz etkilediği aynı zamanda demokratikleşmenin de doğrudan yabancı yatırımı olumsuz etkilediği olmuştur. Dolayısıyla yatırım yapacak ülkelerin ekonomik özgürlükleri daha fazla önemsendiği görülmüştür (Mathur ve Sing, 2013:991-1002).

Çalışmasında siyasi istikrar ve doğrudan yabancı yatırım ilişkisini araştıran Haksoo (2010:3-7) yolsuzluk düzeyinin yüksek demokratikleşmenin az olduğu ülkelerin daha fazla doğrudan yabancı yatırım çektiği sonucunu bulmuştur.

Yolsuzluğun doğrudan yabancı yatırımları pozitif etkilediği sonucuna ulaşan çalışmalar da literatürde bulunmaktadır. Bu çalışmalar yolsuzluğun doğrudan yabancı yatırımlar üzerinde özellikle de katı yönetimlerin hâkim olduğu yerlerde “yardım eden el” durumunda olduğunu savunurlar. Yolsuzluğun doğrudan yabancı yatırımları pozitif etkilediği yönündeki çalışmalardan birisi Egger ve Winner’e (2005:932-941) tarafından yapılmıştır. Yolsuzluğun “gasp eden el” mi, yoksa “yardım eden el” mi olduğunu araştırmalarında incelemiştirler. Yolsuzluk ve doğrudan yabancı yatırım ilişkisini ters yönlü bulan çalışmaların aksine Egger ve Winner (2005) 1995-1999 yıl aralığında73 gelişmiş ve gelişmekte olan ülke örneklemini ile yaptıkları çalışmada yolsuzluğun doğrudan yabancı yatırımları teşvik ettiğini, yolsuzluktaki 1 birim artışın doğrudan yabancı yatırımları %5 arttırdığını kaydetmişlerdir. Yazarlara göre yolsuzluk doğrudan yabancı yatırım için “yardım eden el” durumunu yansıtmaktadır. Mathur ve Singh (2007:16-17) Çin ve Asya ülkelerindeki yolsuzluğu konu aldıkları çalışmalarında yolsuzluğun bu ülkelerde “yardın eden el” görevi üstlendiğini bulmuşlardır.

Cuervo-Cazurra (2006:803-822) da yolsuzluk ve doğrudan yabancı yatırım ilişkisini konu aldığı çalışmasında bu ilişkinin varlığını tespit etmiş, lakin ilişkinin pozitif veya negatif etkisinin yatırım yapacak ülkelere göre değişkenlik göstereceğini söylemiştir. Sonuç olarak yatırımı yapacak ülkelerin kendi ülkelerindeki yolsuzluk seviyesi yüksek ise ev sahibi ülkelerdeki yolsuzluk seviyesinin yüksekliği yatırımcıyı caydırmamaktadır.

Brouthers vd. (2008:673-680) yolsuzluğun doğrudan yabancı yatırım çeşitleri arasında etkisinin farklılık gösterdiği sonucuna ulaşmışlardır. Sonuç olarak yolsuzluğun pazar arayan doğrudan yabancı yatırımı pozitif etkilediği, kaynak arayan doğrudan yabancı yatırımı ise negatif etkilediği bulunmuştur. Cuervo-Cazurra (2008:12-27) yaptığı başka bir çalışmada yolsuzluğun doğrudan yabancı yatırımları negatif etkilediğini bulmuş fakat geçiş ekonomilerinde yüksek düzeyde yolsuzluğun doğrudan yabancı yatırım girişini arttırdığını kaydetmiştir.

Bu literatür taramasından elde edilen sonuç, yolsuzluğun doğrudan yabancı yatırımı olumsuz yönde etkilediği sonucunu bulan çalışmaların daha fazla olduğu şeklindedir. Bazı istisnalar mevcuttur bunlarda ise yolsuzluğun doğrudan yabancı yatırımları pozitif etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Literatürde demokrasi endeksinin eklendiği çalışmalarda ise çoğunlukla daha demokratik ülkelerin daha fazla yabancı yatırım çektiği görülmüştür. Aksi yönlü çalışmalar literatürde bulunmakla birlikte bu çalışmalarda kullanılan örneklem ülkelerin daha otoriter yapıda olduğu gözlemlenmiştir.

Literatürde doğrudan yabancı yatırımların yolsuzluğu arttırıp-azaltacağı yönünde çalışmalar da bulunmaktadır. Doğrudan yabancı yatırımdaki artışın yolsuzluğu arttıracığı yönünde çalışma yapan Pinto ve Zhu (2009) 91 ülke için 2000-2004 dönemini ele almıştır. İki aşamalı en küçük kareler yöntemini kullandıkları çalışmalarında birinci aşamada gelişmişlik düzeyi yüksek olan, rekabetçiliğin geliştiği ve demokratik ülkelerde küreselleşmeyle birlikte doğrudan yabancı yatırımların artmasının yolsuzluğu azalttığı, ikinci aşamada ise gelişmişlik düzeyi az olan, rekabet ortamı gelişmemiş ve demokratik olmayan ülkelerde doğrudan yabancı yatırımların artması rant kovalamayı arttıracığından yolsuzluğu da arttırdığı sonucuna ulaşmışlardır. Larrain ve Tavares (2004:217-230) 1970-1994 yılları arasında GSYİH' si en yüksek olan 20 örneklem ülkeyle doğrudan yabancı yatırımların yolsuzluğu hangi yönde etkileyeceğini araçal değişkenler yaklaşımı ile araştırmışlardır. Çalışmadan doğrudan yabancı yatırımlardaki artışın yolsuzluğu azalttığı sonucuna ulaşmışlardır.

Yolsuzluk ve doğrudan yabancı yatırım arasında karşılıklı nedensellik ilişkisini inceleyen Craigwell ve Wright (2011:2272-2283) çalışmada 1998-2009 dönemleri arası 42 gelişmekte olan ülkeyi almıştır. Analizde Panel Grenger Nedensellik Modelini kullanmışlardır. Sonuç olarak doğrusal denklemlerde yolsuzluk ve doğrudan yabancı yatırım arasında karşılıklı ilişkinin varlığını tespit edilirken doğrusal olmayan denklemlerde doğrudan yabancı yatırımlardaki artışın yolsuzluğu da arttırdığı saptanmıştır (Craigwell ve Wright, 2011:2272-228).

Ay vd. (2016:74-85) demokrasi ve yolsuzluğun doğrudan yabancı yatırımlar üzerindeki etkisini inceledikleri çalışmaları 1995-2013 dönemini kapsamaktadır. Brezilya, Çin, Filipinler Hindistan, Malezya, Meksika, Singapur, Kolombiya, Şili ve

Türkiye örneklem olarak alınan gelişmekte olan ülkelerdir. Çalışmada yazarlar (2016) birinci adımda değişkenler arasındaki anlamlılığı ölçmek için panel birim kök testini, ikinci adımda uzun dönem anlamlılığını sınamak için panel eşbütünleşme testini, üçüncü adımda panel eş +bütünleşme katsayı tahmini, dördüncü adım da değişkenler arasındaki ilişkinin yönünü belirlemek için Granger nedensellik analizi uygulamışlardır. Çalışmada ulaşılan sonuç yolsuzluğun artmasının doğrudan yabancı yatırımları azaltacağı demokrasi endeksindeki iyileşmenin doğrudan yabancı yatırımları arttıracığı yönünde olmuştur (Ay vd., 2016:80-85).

Literatürde yolsuzluk ve iktisadi büyüme ilişkisini ele alan çalışmalar da vardır. Bu çalışmalar ikiye ayrılmaktadır birinci grup yolsuzluğun iktisadi büyümeyi olumsuz etkilediği sonucuna ulaşırken diğer grup yolsuzluğun iktisadi büyümeyi olumlu etkilediği sonucuna ulaşmıştır. Birinci grup yolsuzluğun iktisadi büyüme kanallarını olumsuz etkileyerek büyümeyi geriletmediği görüşündedir. İkinci grup çalışmalar ise yolsuzluğun bazı katı yönetimlerde işlemleri yavaşlatan prosedürleri engelleyerek daha hızlı işlemler yapılmasını sağladığını savunmaktadır. İkinci gruptaki görüş literatürde “etkin yağlama hipotezi” olarak geçer.

Yolsuzluk, yabancı yatırım ve iktisadi büyüme ilişkisinin ele alındığı çalışmalara değinecek olursak; Yolsuzluğun yatırım, politik istikrarsızlık ve beşeri sermaye kanalları üzerinden büyümeye etkisini konu alan Mo (2001:67-78) 54 ülke üzerinden 1970-1985 dönem aralığında bir çalışma ele almıştır. Yolsuzluğun tüm kanalları olumsuz etkilediği fakat bu etkinin daha çok politik istikrarsızlık kanalından büyümeye yansıdığı görülmüştür. Çalışmada yolsuzluktaki %1’lik kötüleşmenin büyüme oranını %0,72 oranında geriletmediği sonucuna ulaşılmıştır. Podobnik vd. (2008:547-550) 1999-2004 dönemleri arasında tüm ülkeler için yaptıkları çalışmada yolsuzluğa karşı yapılacak düzenlemelerin büyüme oranına nasıl yansıtacağını araştırmışlar, yolsuzluk ve doğrudan yabancı yatırım ilişkisine de değinmişlerdir. Çalışmada yolsuzluktaki 1 birimlik iyileşmenin kişi başına düşen GSYH’yi %1,7 oranında arttırdığı, Avrupa geçiş ülkelerinin çalışmadan çıkarılmasıyla da bu oranın %2,4’e yükseldiği sonucuna ulaşmışlardır. Ayrıca yolsuzluk ile doğrudan yabancı yatırım arasında da istatistiki olarak anlamlı ve güçlü bir ilişki olduğunu tespit etmişlerdir. Freckleton vd. (2012:639-652) 28 gelişmiş, 42 gelişmekte olan ülkeyi örneklem olarak 1998-2008 yılları arasını aldıkları çalışmada

yolsuzluk, doğrudan yabancı yatırımlar ve büyüme ilişkisini incelemişlerdir. Yolsuzluktaki iyileşmenin doğrudan yabancı yatırımları pozitif etkilediği, doğrudan yabancı yatırımlardaki iyileşmenin de büyümeyi pozitif etkilediği sonucuna ulaşmışlardır.

Genel olarak literatüre baktığımızda yolsuzluğun yabancı yatırımlar, doğrudan yabancı yatırımlar ve iktisadi büyüme ile olan ilişkisinde yolsuzluğun olumsuz etkisinin hakim olduğu çalışmalar ağırlıklıdır. Bu ilişkiye demokrasinin eklendiği çalışmalarda ise ağırlıklı olarak yolsuzluğun daha az, kişi hak ve özgürlüklerinin daha iyi olduğu ülkelerde doğrudan yabancı yatırımların daha sağlıklı olduğu sonucuna varılmıştır. Bunun aksine yolsuzluğun “yardın eden el” görevi üstlendiğini iddia eden çalışmalar da bulunmaktadır. Bu çalışmalarda kullanılan ülkelerin daha çok Latin Amerika ve bazı Asya ülkelerinin örneklem alınması da bu sonuca ulaşılmasında etkin olmuştur. Literatürde az sayıda da olsa doğrudan yabancı yatırımların yolsuzluğu arttırıp-azaltma durumunu inceleyen çalışmalar da bulunmaktadır. Bu çalışmaların sonucunda gelişmişlik düzeyi yüksek ve daha demokratik ülkelerde doğrudan yabancı yatırım girişi yolsuzluğu azaltırken, gelişmişlik düzeyi düşük ve demokratik olmayan ülkelerde ise yolsuzluğu arttırdığı sonucuna varılmıştır.



## ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

### VERİ VE YÖNTEM ANALİZİ

#### 3.1. MODEL

Çalışmamızda yabancı sermaye yatırımlarının yolsuzluk tarafından etkilenip etkilenmediği incelenecektir.  $YS=f(X)$ ,  $YS$  yabancı sermaye,  $X$  açıklayıcı değişkenler,  $f$  doğrusal bir fonksiyondur. Diğer çalışmalardan esinlenerek açıklayıcı değişkenler olarak kişi başı GSYİH, toplam nüfus, eğitim, fiziksel yatırım kullanılmıştır. Çalışmamızın amacı doğrultusunda bu değişkenlere ek olarak yolsuzluk ve demokrasi değişkenleri de eklenmiştir. Teorik çalışmalar yolsuzluğun engelleyici etkisinin de kolaylaştırıcı etkisinin de olabileceğini açıklamaktadır. Dolayısıyla bu modelde yolsuzluk ve demokrasinin katsayılarının ampirik olarak tahmin edilmesi gerekmektedir.

#### 3.2. VERİLER

Bu çalışmada yolsuzluk ve yabancı sermaye yatırımları arasındaki ilişkisi incelenecektir. Çalışmada kullanacağımız veriler yolsuzluk, demokrasi, net finans hesapları, doğrudan yabancı yatırım, portföy yatırımları, kişi başı GSYİH, brüt sabit sermaye oranları (GSYİH %), nüfus ve eğitimidir (orta öğrenim kayıt). Yabancı sermaye değişkenlerinde net dış borçlar, verilerin eksikliği nedeni ile alınamamıştır. Yolsuzluk verileri Uluslararası Saydamlık Örgütü'nün (Transparency International) yolsuzluk algılama endeksi veri tabanından, demokrasi verileri Özgürlük Evi (Freedom House) veri tabanından, net sermaye hesapları (toplam sermaye hesabı), doğrudan yabancı yatırımlar, portföy yatırımları, kişi başı GSYİH, brüt sabit sermaye oranları (GSYİH %), nüfus ve eğitim verileri ise Dünya Bankası (World Bank) veri tabanından elde edilmiştir. Çalışma 2000-2016 yılları arasını kapsamaktadır. Çalışmada yer alacak ülkeler ise Arjantin, Bangladeş, Brezilya, Bulgaristan, Çin, Ekvator, Endonezya, Filipinler, Güney Afrika, Güney Kore, Hırvatistan, Hindistan,

İsrail, İtalya, Kamerun, Kolombiya, Malezya, Meksika, Mısır, Moldova, Nijerya, Pakistan, Peru, Polonya, Portekiz, Romanya, Rusya, Senegal, Şili, Tayland, Tunus, Türkiye, Ukrayna, Uruguay ve Venezuela olmak üzere 35 seçili ülkedir. Bu ülkelerin seçilmesinde verilerin yeterliliği göz önünde bulundurulmuştur.

Yolsuzluk algı endeksinde puanlama 2012'ye kadar 0-10 arası yapılırken 2012 ve sonrası 0-100 arası yapılmıştır. Bu yüzden çalışmada uyumsuzluk yaşanmaması açısından bütün veriler 0-10 arası düzenlenmiştir. Yolsuzluk endeksinde ülkelerin 0'a yaklaşması yolsuzluk algısının düşük olduğunu yani yolsuzluğun yüksek olduğunu, 10'a yaklaşması ise yolsuzluk algısının yüksek olduğunu yani yolsuzluğun düşük olduğunu göstermektedir.

Demokrasi endeksinde puanlama 0-7 arasında yapılmıştır. Ülkelerin puanlamada 0'a yaklaşması daha fazla demokratikleşmeyi gösterirken, 7'ye yaklaşması demokrasinin zayıfladığını göstermektedir.

Net finans hesapları (Net Financial Account (BoP, current US\$)), yıllık ABD Doları olarak, doğrudan yabancı yatırım girişleri (Foreign direct investment, net inflows (BoP, current US\$)) yıllık ABD Doları olarak, portföy yatırımları (Portfolio equity, net inflows (BoP, current US\$)) yıllık ABD doları olarak, kişi başı GSYİH (GDP per capita, PPP (constant 2011 international \$)) yıllık ABD Doları olarak, brüt sabit sermaye oluşumu (Gross fixed capital formation (% of GDP)) yıllık GSYİH'nın yüzdesi olarak, nüfus (Population, total) yıllık olarak, eğitim (School enrollment, secondary (% gross)) yıllık okul kaydı içerisindeki orta öğrenim oranı olarak Dünya Bankası veri tabanından elde edilmiştir.

### **3.3. YÖNTEM**

#### **3.3.1. Panel Regresyon Analizi**

*“Bireyler, ülkeler, firmalar, hane halkları gibi birimlere ait yatay kesit gözlemlerinin belli bir zaman döneminde bir araya getirilmesi”* ile panel veri oluşmaktadır (Baltagi, 1995: 11-19). Yani bir veri seti hem birimlere göre hem de zamana göre oluşturulmuşsa bu veri setinin sınanmasında panel veri kullanılmaktadır. Panel veri yatay kesit ve zaman serisine göre daha heterojen sonuçlar elde edilmesini sağlar. Ayrıca panel veri daha geniş ve karmaşık veri

setlerini ekonomik olarak sınamak için yatay kesit ve zaman serisine göre daha elverişlidir.

Doğrusal panel veri modelleri şu şekilde oluşturulacaktır;

$$NFH_{it} = \beta_{it} + \beta_2 YOL_{2it} + \beta_3 KBG_{3it} + \beta_4 DEM_{4it} + BSSO_{it} + \beta_5 ETM_{5it} + \beta_6 NÜF_{6it} + \mu_{it} \quad (3.1)$$

$$DYY_{it} = \beta_{it} + \beta_2 YOL_{2it} + \beta_3 KBG_{3it} + \beta_4 DEM_{4it} + BSSO_{it} + \beta_5 ETM_{5it} + \beta_6 NÜF_{6it} + \mu_{it} \quad (3.2)$$

$$PORT_{it} = \beta_{it} + \beta_2 YOL_{2it} + \beta_3 KBG_{3it} + \beta_4 DEM_{4it} + BSSO_{it} + \beta_5 ETM_{5it} + \beta_6 NÜF_{6it} + \mu_{it} \quad (3.3)$$

$i=1,2,\dots,N$  (kesit birimini),  $t=1,2,\dots,T$  (zaman dönemi)

Oluşturduğumuz bu modelde NFH net finans hesaplarını (toplam yabancı sermaye), YOL yolsuzluğu, KBG kişi başı geliri, DEM demokrasiyi, BSSO brüt sabit sermaye oranını, ETM eğitimi, NÜF nüfusu, DYY doğrudan yabancı yatırımı, PORT portföy yatırımlarını ifade etmektedir. Hipotezler ise şu şekilde oluşturulmuştur;

$H_0$ : Yolsuzluk net finans hesapları üzerinde etkili değildir.

$H_1$ : Yolsuzluk net finans hesapları üzerinde etkilidir.

$H_0$ : Yolsuzluk doğrudan yabancı yatırımlar üzerinde etkili değildir.

$H_1$ : Yolsuzluk doğrudan yabancı yatırımlar üzerinde etkilidir.

$H_0$ : Yolsuzluk portföy yatırımları üzerinde etkili değildir.

$H_1$ : Yolsuzluk portföy yatırımları üzerinde etkilidir.

Panel veriler üç şekilde sınanabilmektedir. Birincisi klasik model, ikincisi sabit etkili model ve üçüncüsü de tesadüfi etkili modeldir. Klasik model, birimlerin yatay kesit ve zaman dönemi ihmal edilerek oluşturulan bir modeldir ve çok tercih

edilmemektedir. Panel veri biçiminde oluşturulmuş modellerde birimlere ya da birimler ile zamana göre ortaya çıkan değişim hem sabit etki modeli ile hem de tesadüfi etki modeli ile sınanabilmektedir. Bu modellerden hangisinin kullanılacağı Hausman testi yapılarak belirlenmektedir. Hausman testi hipotezi de şu şekilde kurulur;

$H_0$ : Tesadüfi etkili modelin kullanılması uygundur.

$H_1$ : Sabit etkili modelin kullanılması uygundur.

### 3.3.2. Granger Nedensellik Testi

Granger (1969) nedensellik testi iki ya da daha fazla değişken arasında nedenselliğin olup olmadığını anlamak için kullanılan bir test yöntemidir. Yani herhangi bir Y değişkeninin geleceği hakkında tahminde bulunurken herhangi bir X değişkeninin geçmiş bilgileri bu tahminde daha anlamlı bir sonuca ulaşmayı sağlıyorsa, X değişkeni Y değişkeninin nedenidir denilebilmektedir. (Atukeren, 2011:137-138).

YSER ve YOL olmak üzere iki değişkenli modelde ilk adım şu şekildedir:

$$YSER_t = \gamma_1 + \sum_{i=1}^n \alpha_i YOL_{t-i} + \sum_{j=1}^m \theta_j YSER_{t-j} + \mu_{1t} \quad (3.4)$$

$$YOL_t = \gamma_2 + \sum_{i=1}^n \delta_i YSER_{t-i} + \sum_{j=1}^m \beta_j YOL_{t-j} + \mu_{2t} \quad (3.5)$$

(3. 4) ve (3. 5) numaralı denklemlerde bulunan YSER yabancı sermaye yatırımlarını, YOL yolsuzluğu,  $\mu_{t1}$  ve  $\mu_{t2}$  hata terimlerini ifade etmektedir. Üçüncü adımda aşağıda görüleceği üzere  $YSER_t$  değeri gecikmeli YSER değeri ile regresyona girilir.

$$H_0 : \sum_{i=1}^n \alpha_i = 0 \quad YOL_t \quad YSER_t \text{ 'nin nedeni değildir.}$$

$$H_1 : \sum_{i=1}^n \alpha_i \neq 0 \quad YOL_t \quad YSER_t \text{ 'nin nedenidir.}$$

$H_0 : \sum_{i=1}^n \delta_i = 0$  YSER<sub>t</sub> YOL<sub>t</sub>' nin nedeni değildir.

$H_1 : \sum_{i=1}^n \delta_i \neq 0$  YSER<sub>t</sub> YOL<sub>t</sub>' nin nedenidir.

Hesaplanan F istatistik değeri 0,05'ten küçük ise H<sub>0</sub> hipotezi reddedilir, H<sub>1</sub> hipotezi kabul edilir, yani yolsuzluk yabancı sermayenin nedenidir anlamını taşır. Eğer F istatistik değeri 0,05'ten büyük ise H<sub>0</sub> hipotezi kabul edilip, H<sub>1</sub> hipotezi reddedilir, yani yolsuzluk yabancı sermayenin nedeni değildir anlamını taşır (Doğan vd., 2016: 9-10).



## **DÖRDÜNCÜ BÖLÜM**

### **AMPİRİK ANALİZ**

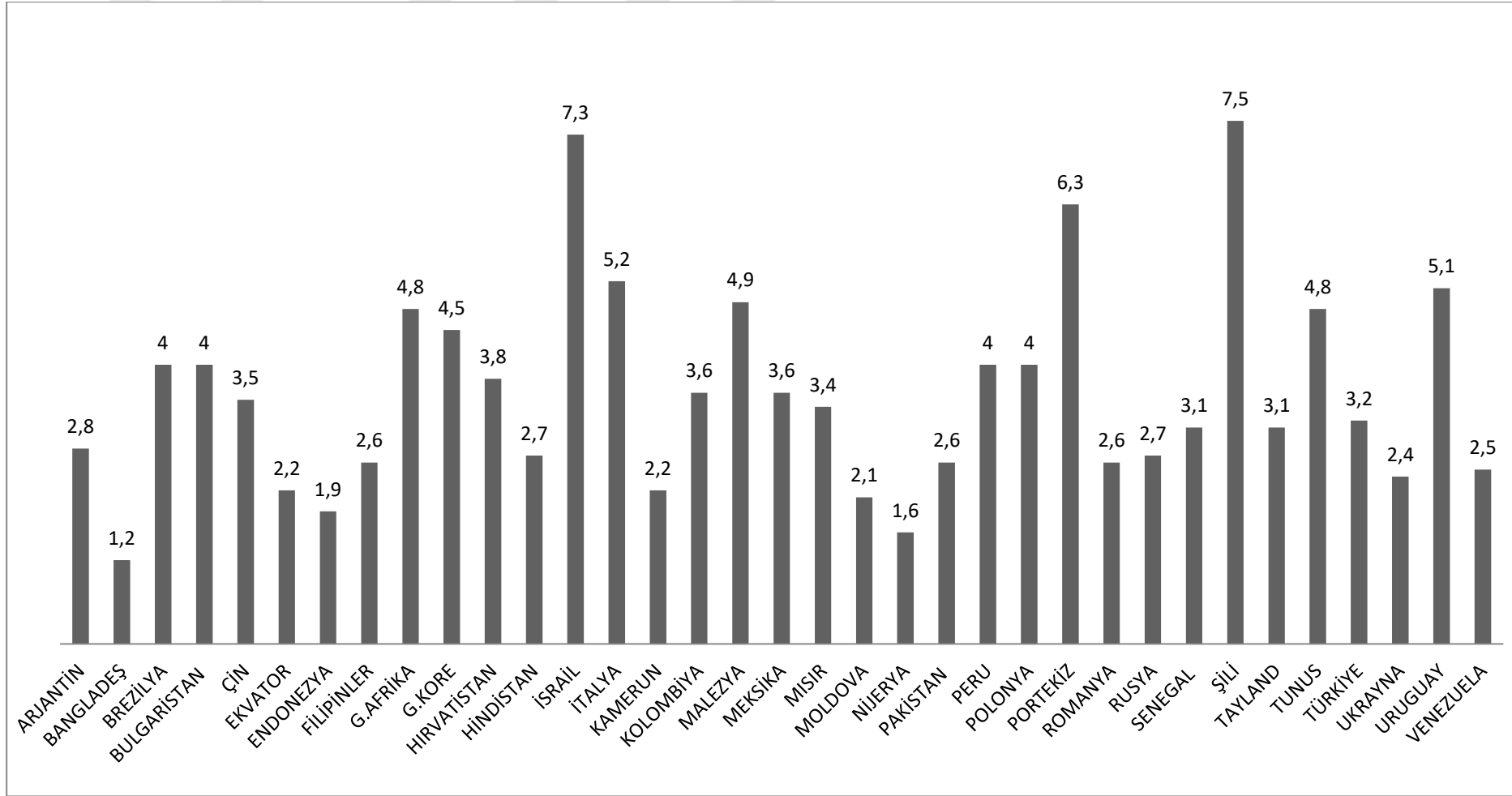
Kuramsal olarak yolsuzluğun yabancı sermaye hareketlerini olumsuz etkileyebileceği gibi olumlu da etkileyebileceği sonuçları ortaya konmuştur. Dolayısıyla bu ilişkinin ne şekilde olabileceğinin daha iyi anlaşılabilmesi ampirik çalışmaya bağlıdır. Bu bölüm üç kısımdan oluşmaktadır. Önce betimsel istatistik ile yolsuzluk, sermaye hareketleri ve bu ikisi arasındaki ilişki tablo ve grafiklerle anlatılmıştır. Daha sonra panel regresyon analizi ile yolsuzluğun sermaye hareketleri üzerindeki etkisi, son olarak Granger Nedensellik analizi ile bu ilişkinin yönü incelenmiştir.

#### **4.1. BETİMSEL İSTATİSTİK (ANLATIM)**

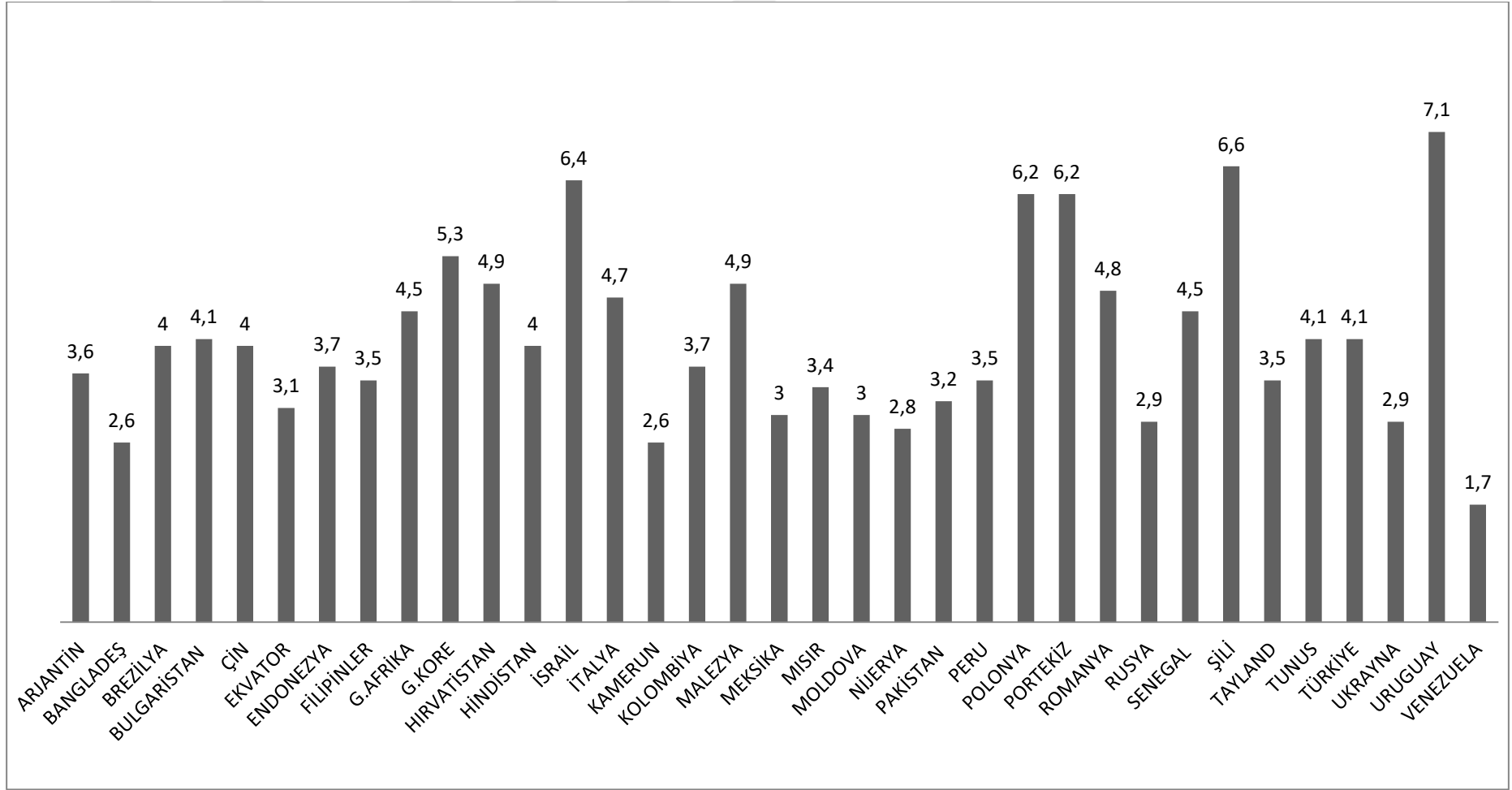
Üç alt bölümden oluşan anlatımda önce örneklem ülkelerin yolsuzluk değerleri ortaya konmuştur ve durumları değerlendirilmiştir. Daha sonra aynı sermaye hareketleri için yapılmış son olarak bu ikisi arasındaki ilişki grafiklerle gösterilmeye çalışılmıştır.

##### **4.1.1. Yolsuzluğun Genel Durumu**

Çalışmamızın bu kısmında seçtiğimiz 35 ülkenin 2000-2016 yılları arasındaki yolsuzluk durumu incelenecektir. Hangi ülkelerde yolsuzluk artmış, hangi ülkelerde yolsuzluk azalmış grafikler yardımı ile gösterilecektir. Ayrıca yolsuzluk-demokrasi arasındaki ilişki ve yolsuzluk-kişi başı gelir arasındaki ilişki, oluşturulacak dağılım grafikleri ile incelenecektir.



Şekil 4.1: Örneklem Ülkelerin 2002 Yılı Yolsuzluk Verileri (Transparency International Corruption Perceptions Index 2002)



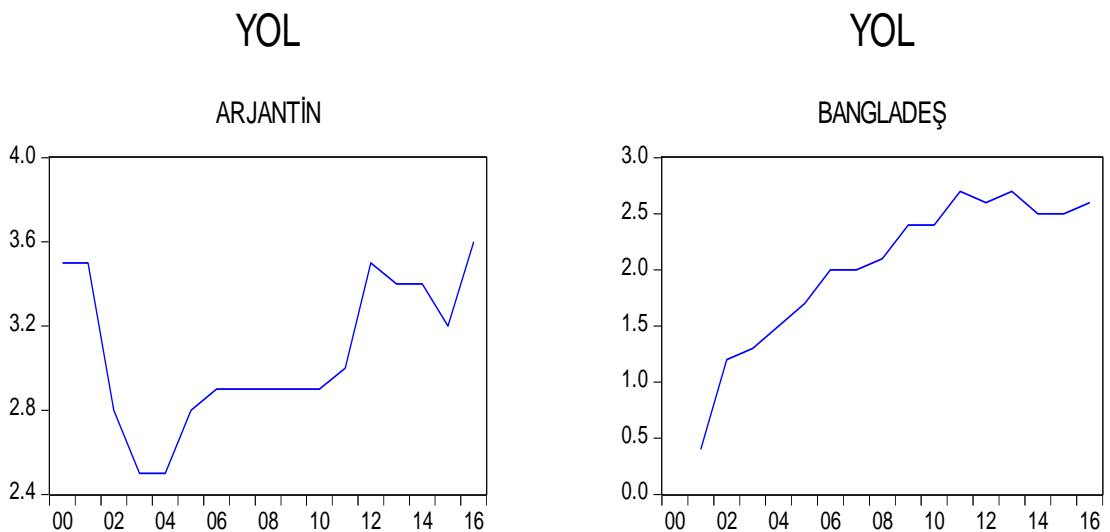
Şekil 4.2: Örneklem Ülkelerin 2016 Yılı Yolsuzluk Verileri (Transparency International Corruption Perceptions Index 2016)



Yukarıdaki şekil 4.1 ve 4.2’ de sırası ile örneklem ülkelerdeki 2002 yılı yolsuzluk verileri ve 2016 yılı yolsuzluk verilerini gösteren grafikler oluşturulmuştur. Şekil 4.1’ de 2002 yılı yolsuzluk verilerine baktığımızda yolsuzluğun en az olduğu ülkeler Şili, İsrail, Portekiz, İtalya, Uruguay ve Malezya iken yolsuzluğun en fazla olduğu ülkeler Bangladeş, Nijerya, Endonezya, Moldova, Çin ve Kamerun’dur. Türkiye ise 3.2 değeri ile orta sıralarda yer almaktadır (yolsuzluğu en düşük 19’ uncu ülke). Şekil 4.2’ deki 2016 yılı yolsuzluk verilerine baktığımızda ise yolsuzluğun en düşük olduğu ülkeler Uruguay, Şili, İsrail, Polonya, Portekiz ve G. Kore iken yolsuzluğun en fazla olduğu ülkeler Venezuela, Bangladeş, Kamerun, Nijerya, Rusya ve Ukrayna’dır. Türkiye ise 4.1 ile 2002 yılına göre ilerleme kaydetmiştir (yolsuzluğu en düşük 13’ üncü ülke). 2016 yılı verilerinde Bangladeş, Endonezya, Hindistan, Nijerya, Polonya, Romanya, Senegal, Ukrayna ve Uruguay 2002 yılı verilerine göre iyileşme, İsrail, Şili ve Venezuela ise 2002 verilerine göre kötüleşme kaydetmiştir. Ayrıca 2002 yılına oranla 2016 yılında yolsuzluk alt sınırının yükseldiği (yolsuzluk seviyesinin azaldığı) de görülmektedir.

Örneklem ülkelerdeki yolsuzluğun yıllık değişimlerinin daha ayrıntılı olması açısından her ülkenin 2000-2016 yılları arasındaki yolsuzluk durumunu gösteren grafikler oluşturulmuştur.

Şekil 4.3: Tüm Örneklem Ülkelerin 2000-2016 Yılları Arasındaki Yolsuzluk Verileri (Transparency International Corruption Perceptions Index)



## YOL

BREZİLYA



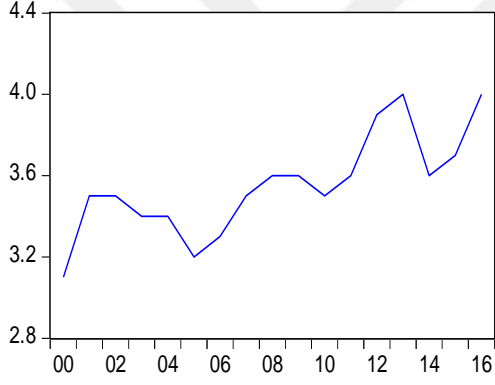
## YOL

BULGARİSTAN



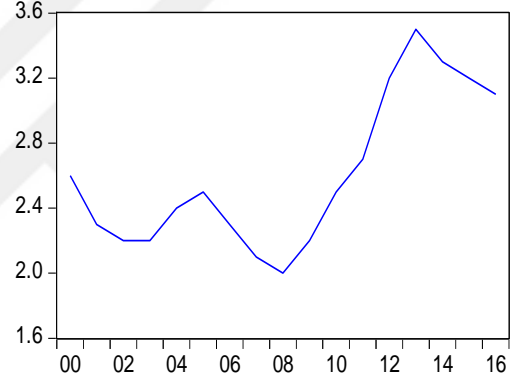
## YOL

ÇİN



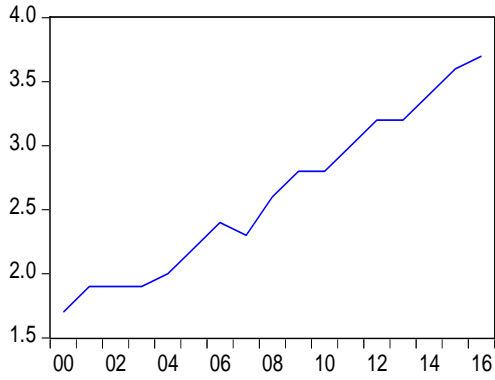
## YOL

EKVATOR



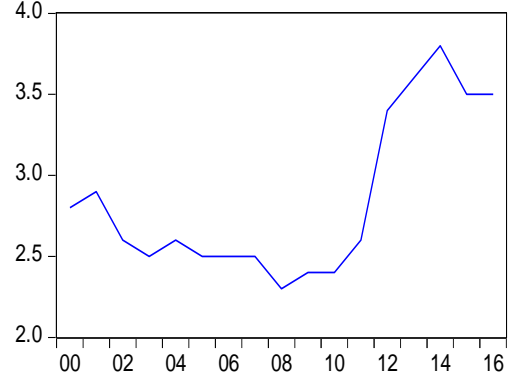
## YOL

ENDONEZYA



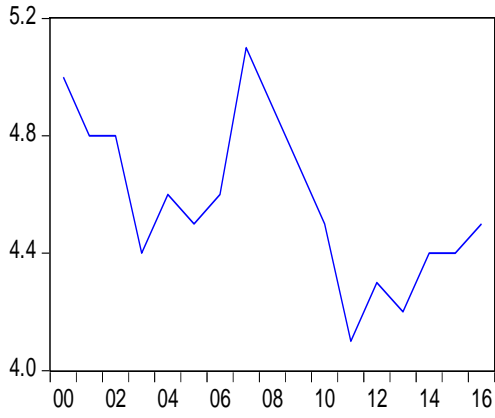
## YOL

FİLİPİNLER



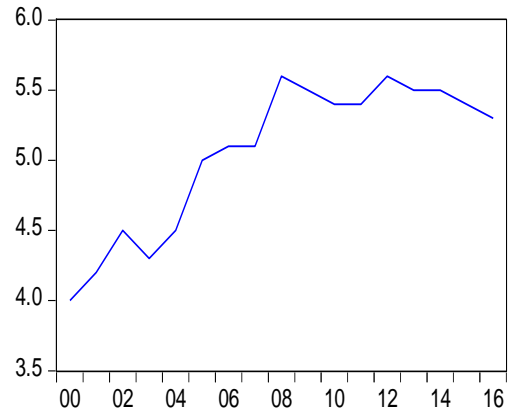
## YOL

G.AFRIKA



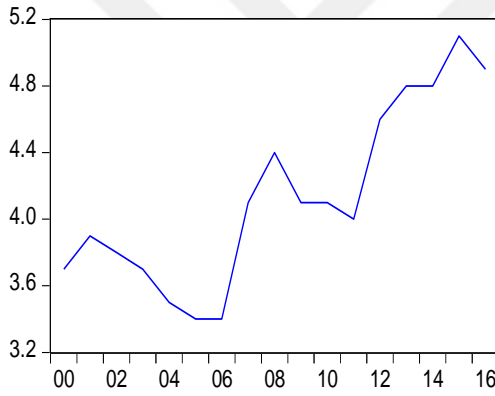
## YOL

G.KORE



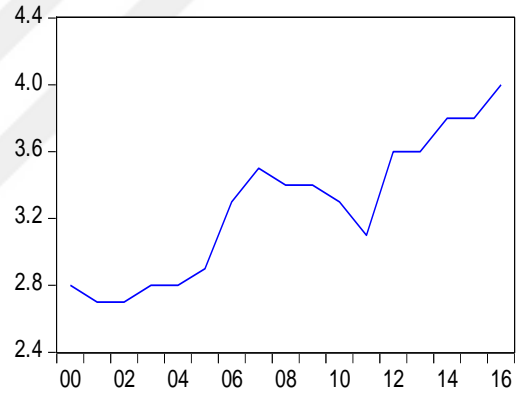
## YOL

HIRVATİSTAN



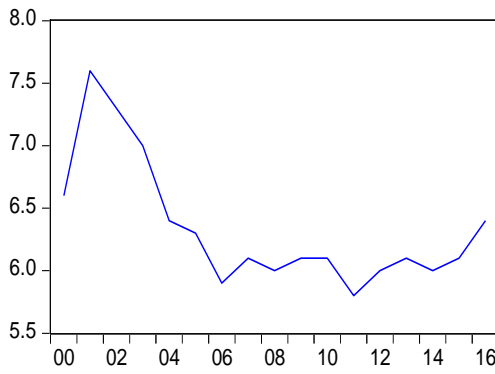
## YOL

HİNDİSTAN



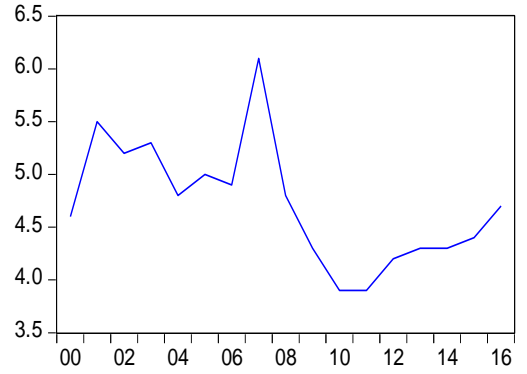
## YOL

İSRAİL



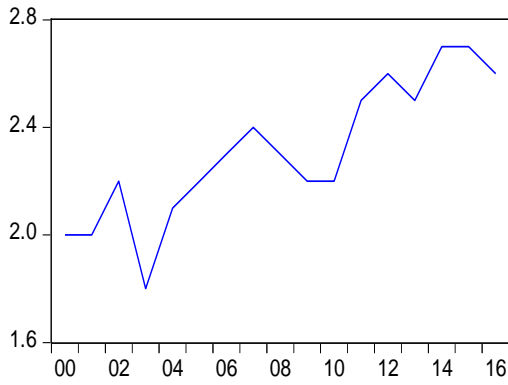
## YOL

İTALYA



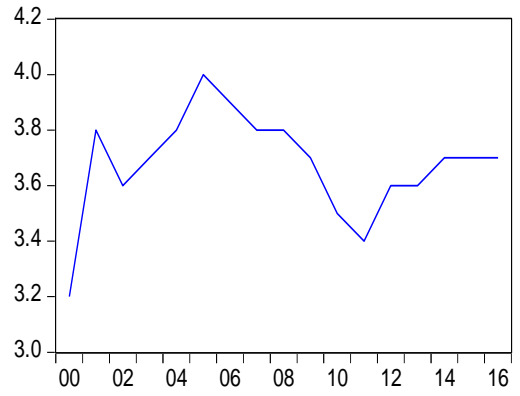
### YOL

KAMERUN



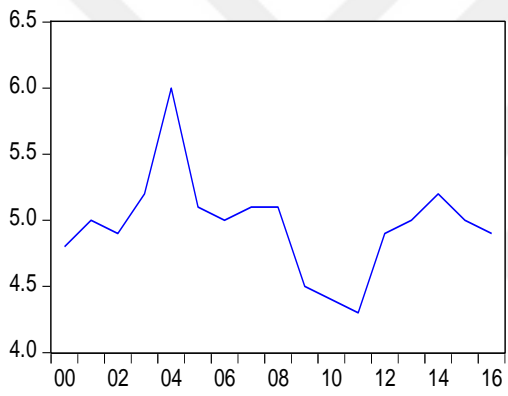
### YOL

KOLOMBİYA



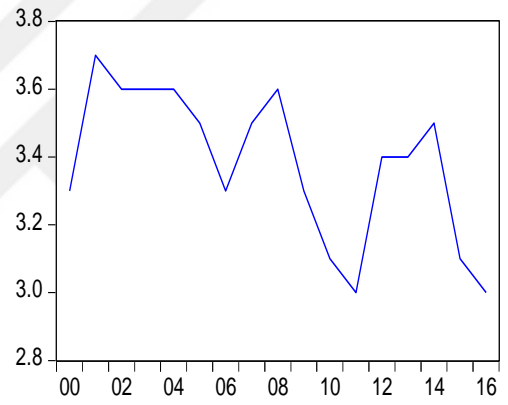
### YOL

MALEZYA



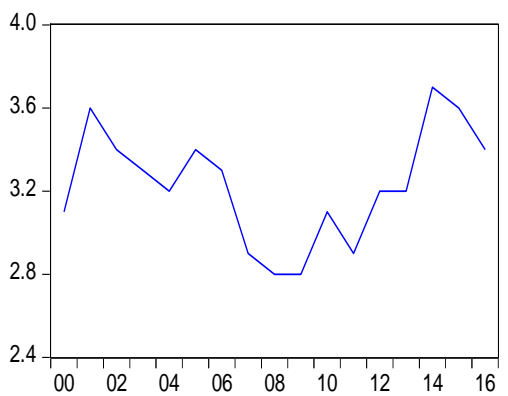
### YOL

MEKSIKA



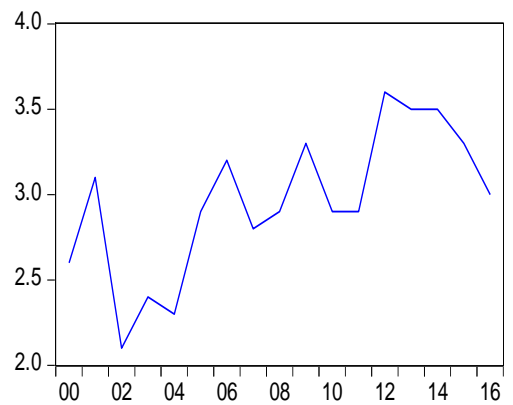
### YOL

MSIR



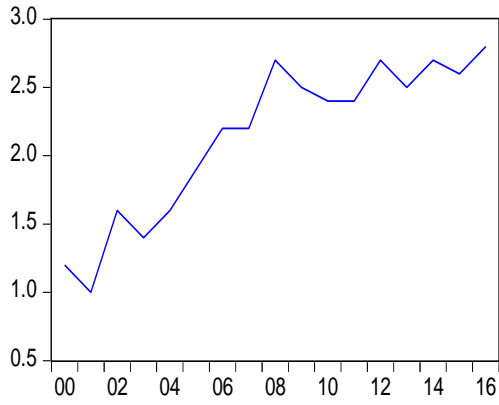
### YOL

MOLDOVA



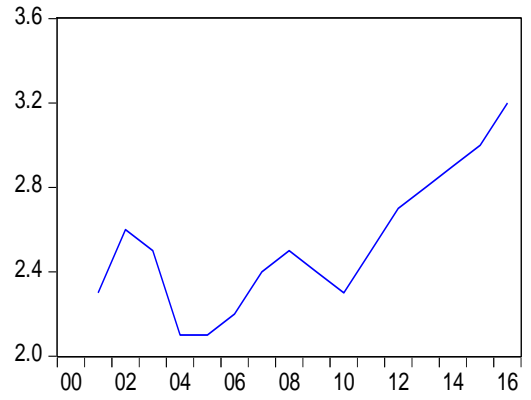
## YOL

NİJERYA



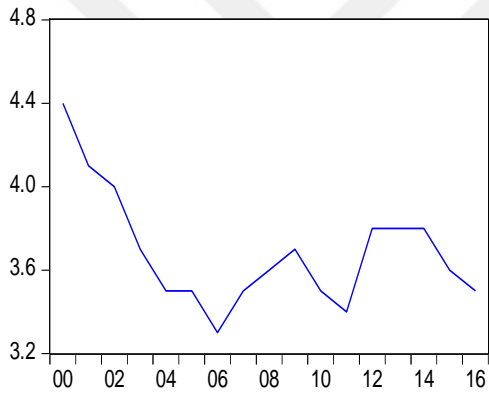
## YOL

PAKİSTAN



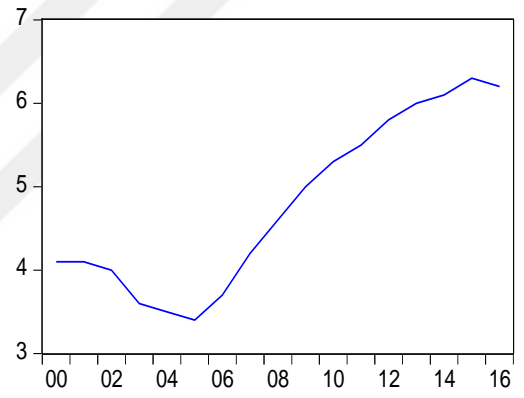
## YOL

PERU



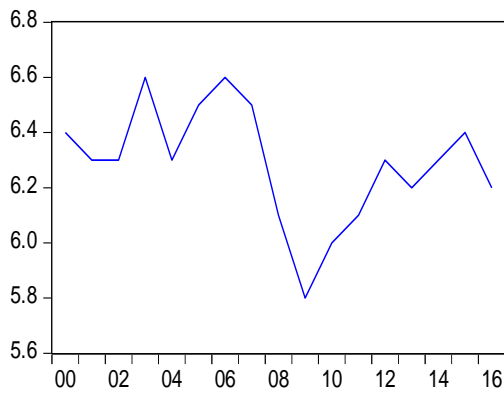
## YOL

POLONYA



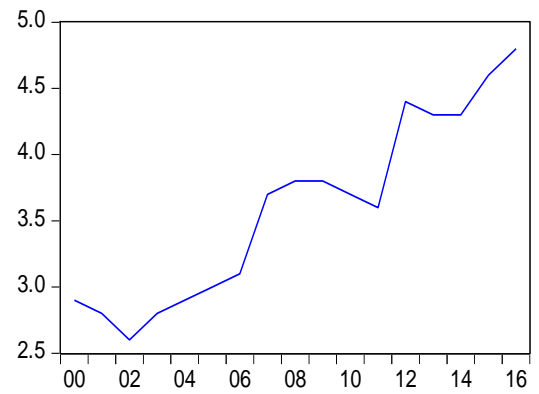
## YOL

PORTEKİZ



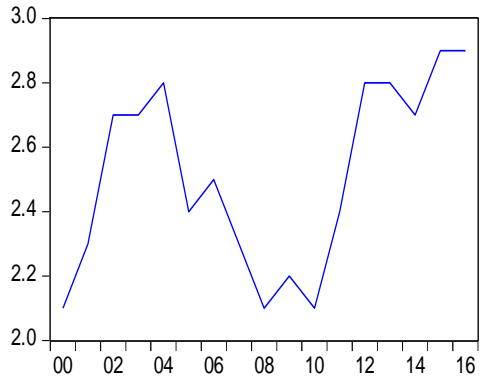
## YOL

ROMANYA



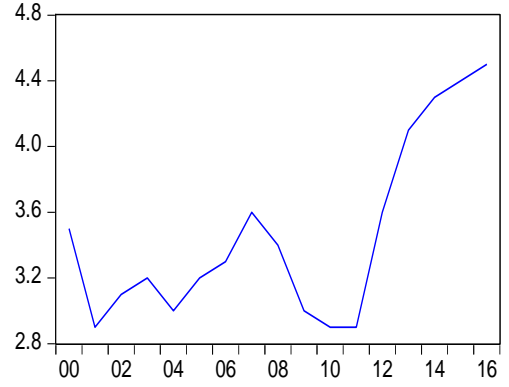
## YOL

RUSYA



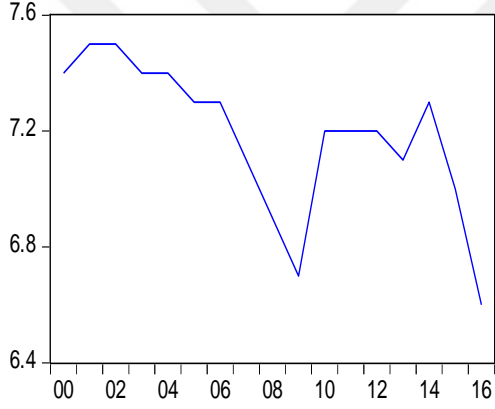
## YOL

SENEGAL



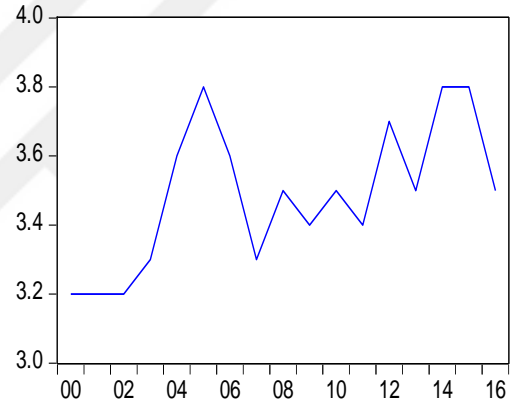
## YOL

ŞİLİ



## YOL

TAYLAND



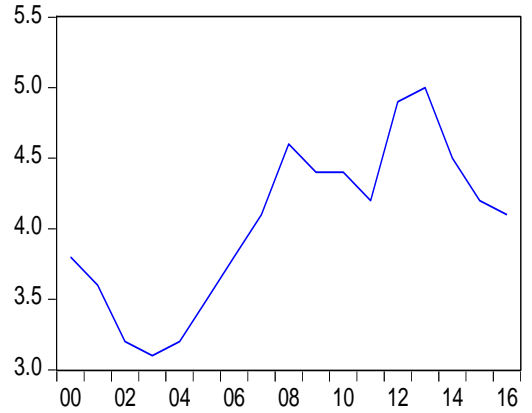
## YOL

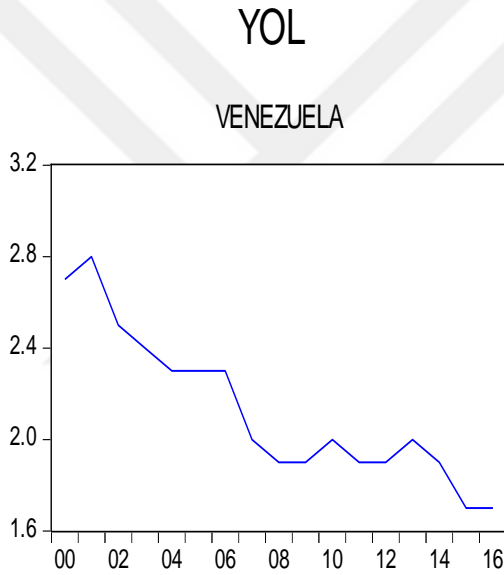
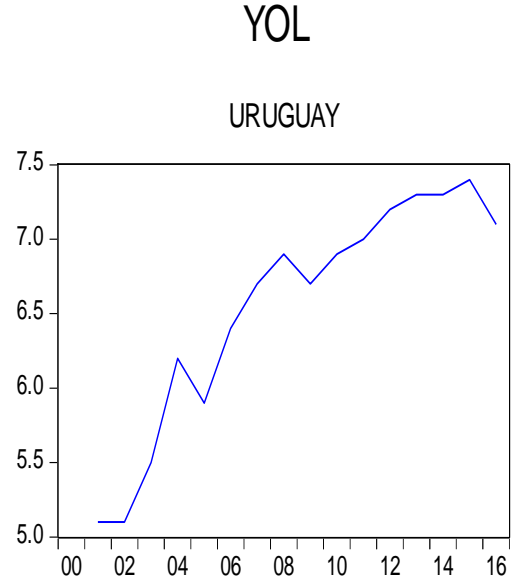
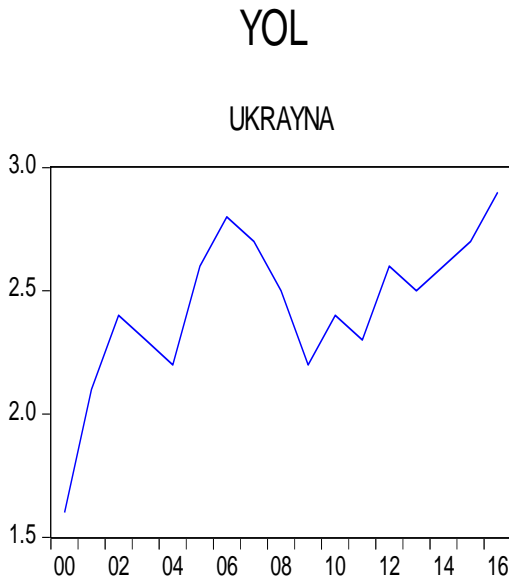
TUNUS



## YOL

TÜRKİYE

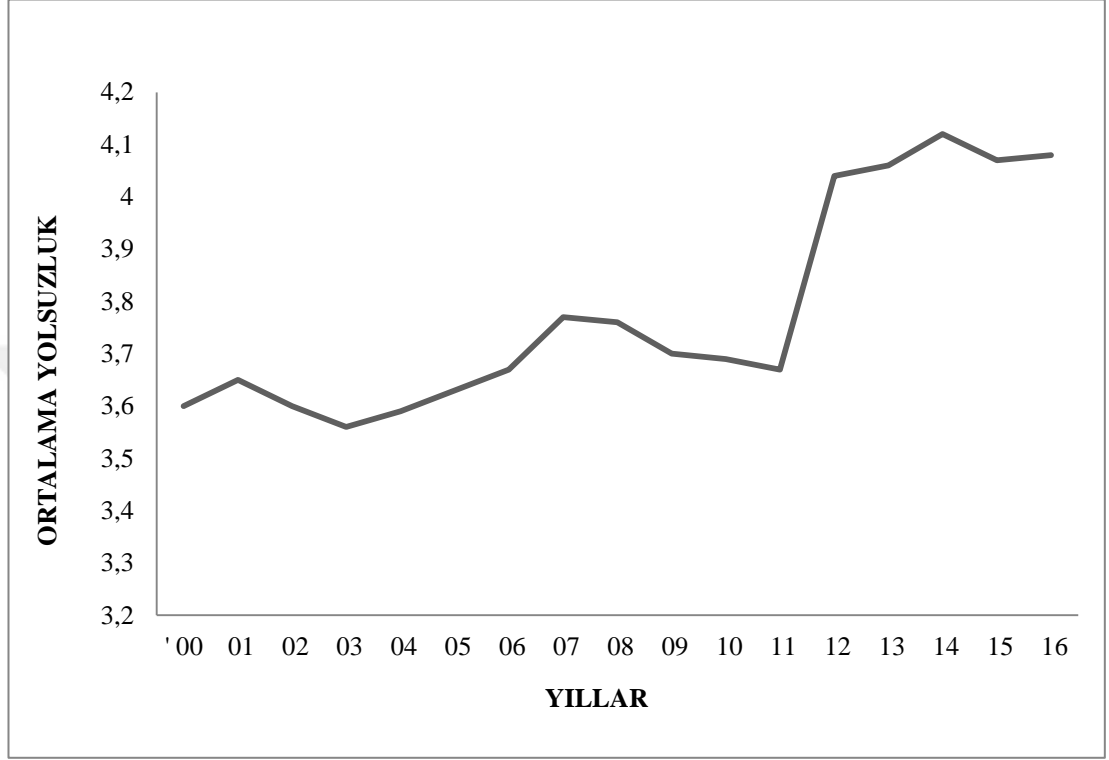




Şekil 4.4' teki grafiklerde örneklem olarak aldığımız tüm ülkelerin 2000-2016 yılları arasında yolsuzluğun seyri gösterilmiştir. Gördüğümüz üzere 2000-2016 yılları arasında Bangladeş, Endonezya, G. Kore, Hırvatistan, Hindistan, Nijerya, Pakistan, Polonya, Romanya ve Uruguay'da yolsuzluk sürekli olarak azalma göstermiştir. İsrail, Tunus ve Venezuela' da ise yolsuzluğun arttığı gözlemlenmiştir. Diğer ülkelerin ise dalgalı bir seyir izlediği görülmektedir. Ayrıca ülkelerin 2000-2016 yılları arasındaki minimum-maksimum yolsuzluk puanlamalarına baktığımızda Bangladeş 0-3, Nijerya 0,5-3, Ukrayna 1,5-3, Kamerun 1,6-2,8, Venezuela 1,6-3,2 ve Rusya 2-3 arası puanlamalarla yolsuzluğun yüksek seyrettiği ülkelerdir, Şili 6,4-7,6, Portekiz 5,6-6,8, İsrail 5,5-8, Uruguay 5-7,5, Malezya 4-6,5, G. Afrika 4- 5,2, İtalya 3,5-6,5, G. Kore 3,5-6, Tunus 3,5-5,5 ve Polonya 3-7 arası puanlamalarla yolsuzluğun yüksek seyrettiği ülkelerdir. Türkiye'de ise yolsuzluk, 2004 yılı sonrası

sürekli düzenli bir iyileşme, 2013 yılında azami değer 5 fakat ondan sonra düşüş eğilimi göstermiştir.

Şekil 4.4: Ortalama Yolsuzluk



Kaynak: Transparency International Corruption Perceptions Index

Şekil 4.4' teki grafikte ise yolsuzluğun daha genel bir görünümü sunulmuştur. Şekil 4.4, yolsuzluğun 2000-2016 yılları arasında örneklem ülkeler dahilinde ortalaması alınarak oluşturulmuştur. Grafiğe baktığımızda ülkelerin ortalama yolsuzluğun 3,2-4,2 aralığında seyretmektedir. Hatırlanacağı üzere yolsuzluk 0 ile 10 arası puanlamalarla ölçülmektedir. Ayrıca 2011-2012 yılları arasında hızlı bir iyileşme olduğu görülmektedir. Fakat daha sonraki yıllarda bu denli büyük bir gelişme görülmemektedir.



Tablo 4.1: Seçili Ülkelerin Yolsuzluk Sıralamasına Göre Demokrasi ve Kişi Başı Gelir Dağılımı

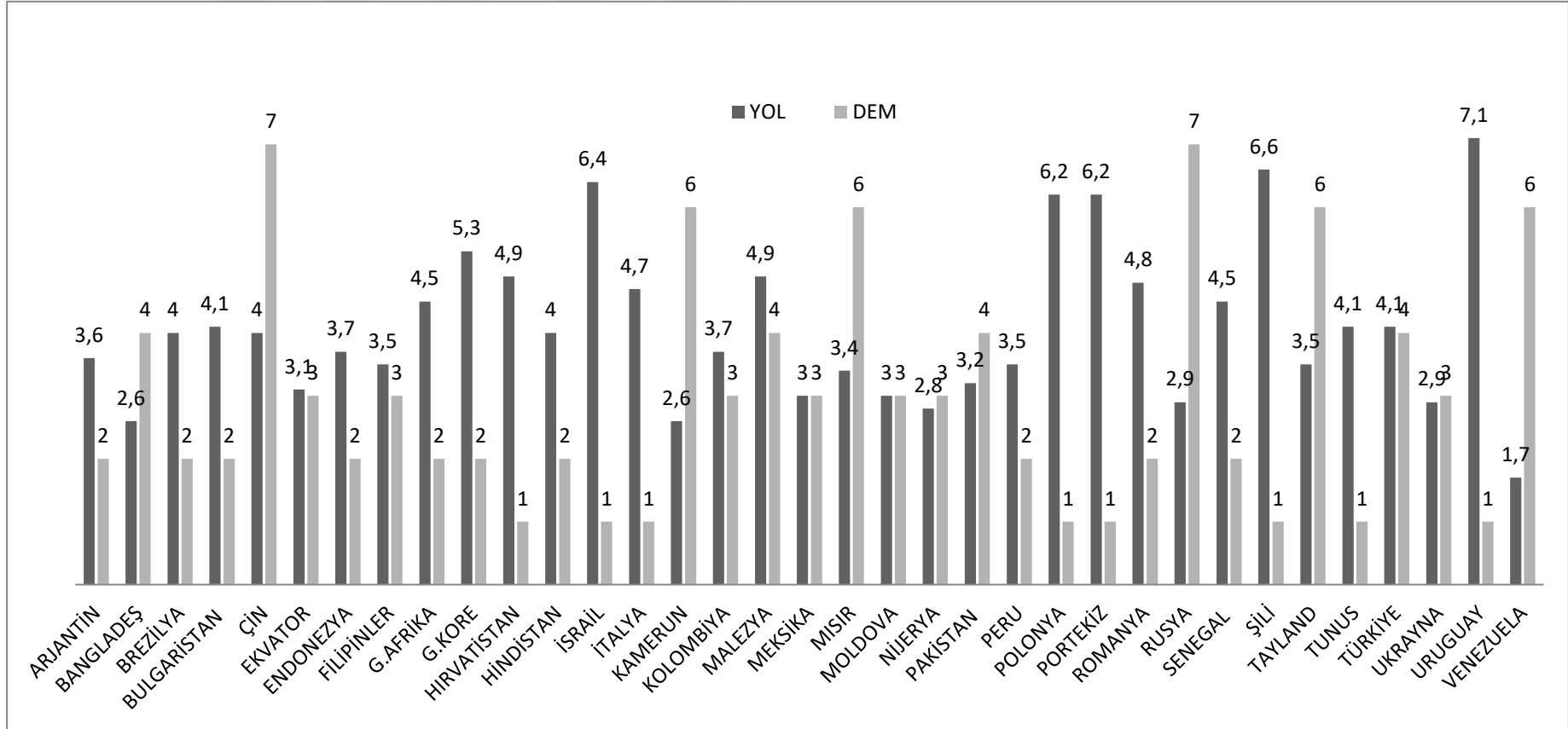
ÜLKELER	Yolsuzluk	Demokrasi	Kişi Başı Gelir( Bin Dolar)
Şili	7,1	1,2	18655
Uruguay	6,5	1	15567
G. Kore	6,3	1,4	28199
İsrail	6,3	1	28821
Portekiz	6,2	1	26578
Malezya	4,9	1,2	20426
Polonya	4,7	1	20042
İtalya	4,7	1	36382
G. Afrika	4,5	1,6	11321
Tunus	4,4	4,8	9505
Hırvatistan	4,1	1,5	19624
Türkiye	4	3,1	17913
Bulgaristan	3,9	1,5	13932
Brezilya	3,8	2,1	13393
Kolombiya	3,6	3,2	10498
Peru	3,6	2	9128
Çin	3,5	7	8331
Romanya	3,5	2	16499
Senegal	3,4	2,3	2123
Tayland	3,4	4,1	12573
Meksika	3,3	2,4	15654
Hindistan	3,2	2	3984
Mısır	3,2	6	8917
Arjantin	3	2	16654
Moldova	2,9	3	3676
Filipinler	2,8	2,8	5392
Ekvator	2,6	3	9171
Endonezya	2,6	2,2	7955
Pakistan	2,5	4,9	4149
Rusya	2,5	5,8	21233
Ukrayna	2,4	3,4	7344
Kamerun	2,3	6	2929
Nijerya	2,1	4,2	4508
Venezuela*	2,1	4,2	15781
Bangladeş	2	3,6	2315

Kaynak: Transparency International Corruption Perceptions Index, Freedom House, World Bank.

Tablo 4.1' de duruma kişi başı gelir açısından yaklaşmıştır. Örneklem ülkelerin 2000-2016 yılları arasındaki ortalama yolsuzlukları, ortalama demokrasileri ve ortalama kişi başı gelirleri verilmiştir(Bu tabloda kullandığımız kişi başı gelir Dünya Bankası'ndan alınmış olup, kişi başı gelirler satın alma gücü paritesine göre (SAGP) hesaplanmaktadır). Sıralama, seçili ülkeler arasında yolsuzluğun az olduğu ülkelere doğru yapılmıştır.

Tablo 4.1' e baktığımızda seçili ülkeler arasında yolsuzluğun en az olduğu ülkeler Şili, Uruguay, G. Kore, İsrail ve Portekiz, en fazla olduğu ülke ise Bangladeş, Venezuela, Nijerya, Kamerun ve Ukrayna'dır. Demokrasi verilerine baktığımızda en demokratik ülkeler Şili, Uruguay, G. Kore, İsrail, Portekiz, Malezya, Polonya, İtalya, G. Afrika, Hırvatistan ve Bulgaristan, demokrasi durumu kötü olan ülkeler Çin, Kamerun, Mısır ve Rusya'dır. Son olarak kişi başı gelire baktığımızda (Venezuela'nın kişi başı geliri 2015 ve 2016 yıllarında açıklanmamıştır), kişi başı gelirin en yüksek olduğu ülkeler İtalya, İsrail, G. Kore, Portekiz, Rusya, Malezya, Polonya, Hırvatistan ve Şili, en düşük olduğu ülkeler ise Senegal, Bangladeş, Kamerun, Moldova, Hindistan, Pakistan ve Nijerya'dır.

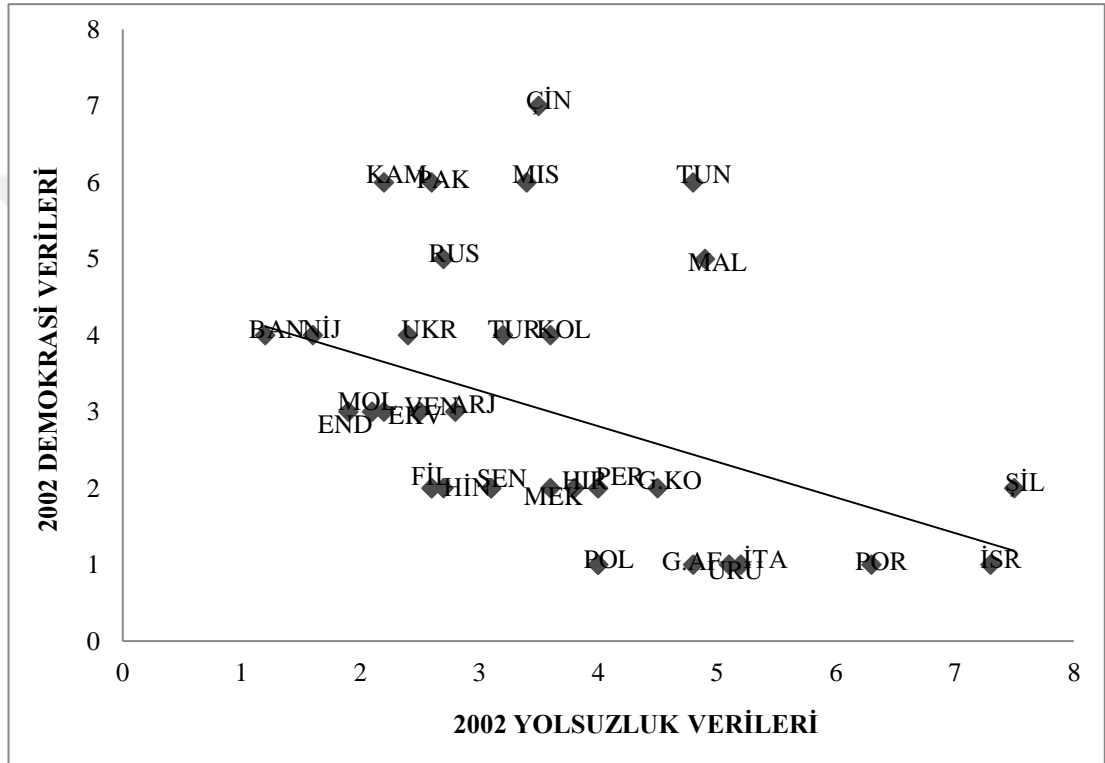
Tablo 4.1'de yolsuzluk ve demokrasi verilerini karşılaştırdığımız zaman iki değişkenin bazı istisnai ülke verileri hariç aynı yönlü olduğu görülmektedir. Yolsuzluk ve kişi başı gelir verilerini karşılaştırdığımızda ise genel olarak kişi başı geliri yüksek olan ülkelerin yolsuzluğunun daha düşük olduğu görülmektedir.



Şekil 4.5: Örnekleme Ülkelerin 2016 Yılı Yolsuzluk ve Demokrasi Verileri (Transparency International Corruption Perceptions Index 2016, Freedom House Political Rights 2016).

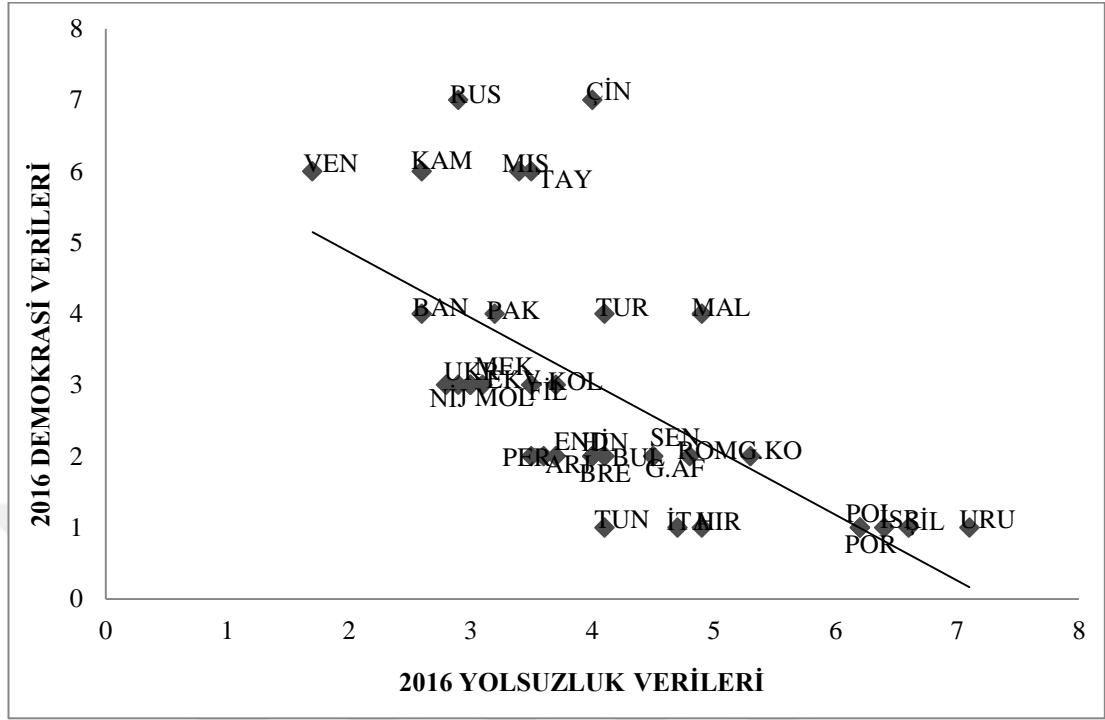
Şekil 4.5' te 2016 yılı yolsuzluk ve demokrasi verileri gösterilmektedir. Şekil 4.5' teki 2016 yılı demokrasi verilerine baktığımızda örneklem ülkeler arasında en demokratik ülkeler Hırvatistan, İsrail, İtalya, Polonya, Portekiz, Şili, Tunus ve Uruguay iken demokrasisi en düşük ülkeler Çin, Rusya, Kamerun, Mısır ve Venezuela'dır. Görüldüğü üzere demokrasi düzeyi iyi olan ülkelerde (Tunus hariç) yolsuzluk verilerinin de görece iyi olduğu görülmektedir.

Şekil 4.6: 2002 Yılı Yolsuzluk-Demokrasi Dağılımı



Kaynak: Transparency International Corruption Perceptions Index 2002, Freedom House 2002.

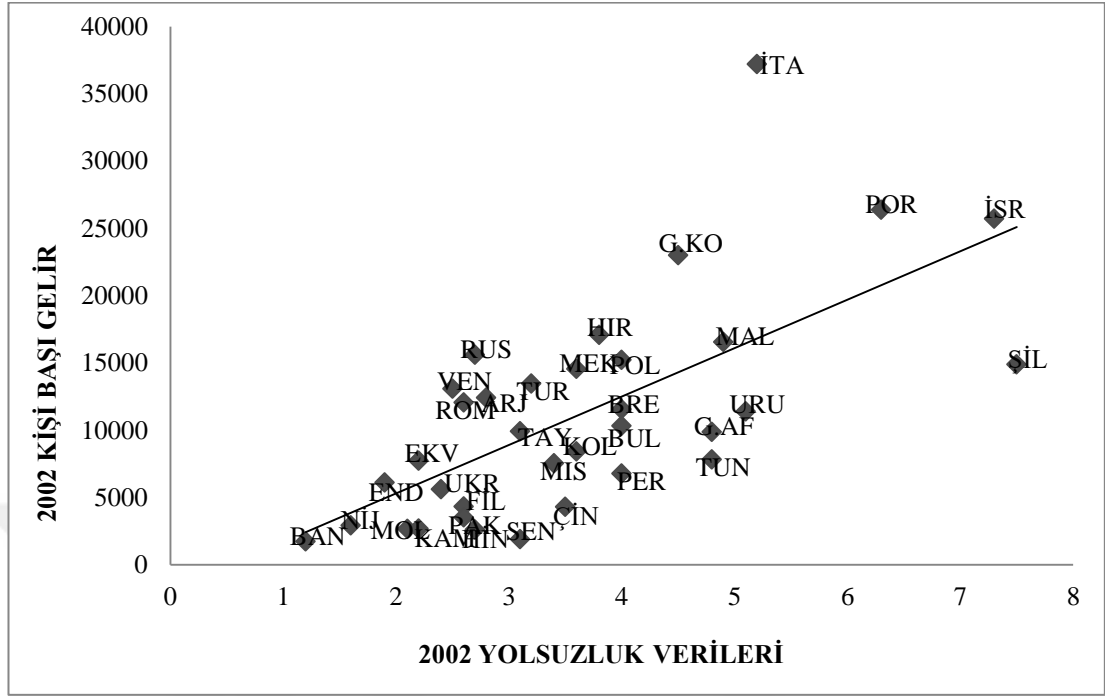
Şekil 4.7: 2016 Yılı Yolsuzluk-Demokrasi Dağılımı



Kaynak: Transparency International Corruption Perceptions Index 2016, Freedom House 2016.

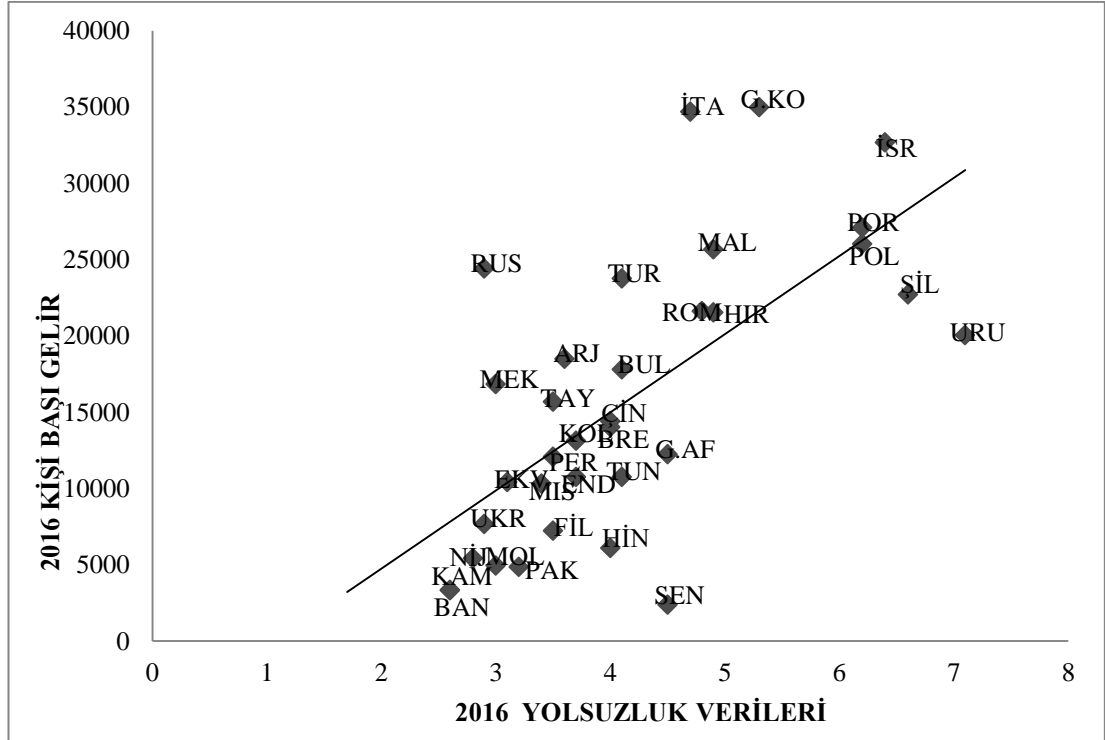
Şekil 4.6 ve Şekil 4.7' de sırası ile 2002 ve 2016 yılı yolsuzluk ve demokrasi arasındaki dağılım grafikleri verilmiştir. Şekil 4.6 ve Şekil 4.7' ye baktığımızda 2002 ve 2016 yılı yolsuzluk-demokrasi arasındaki ilişkiyi gösteren doğrusal eğim çizgisi negatif yönlüdür. Bu durum yolsuzluk ve demokrasi puanlamasının ters yönlü değerlendiriliyor olmasından kaynaklanıyor olabilir. Grafiklerde de görüldüğü gibi örneklem ülkeler arasında bazı istisnai ülkeler hariç yolsuzluğun az olduğu ülkelerde (Şili, Uruguay, İsrail, Portekiz, Polonya) demokrasi durumunun da gayet iyi olduğu görülmektedir.

Şekil 4.8: 2002 Yılı Yolsuzluk-Kişi Başı Gelir Dağılımı



Kaynak: : Transparency International Corruption Perceptions Index 2002, World Bank 2002.

Şekil 4.9: 2016 Yılı Yolsuzluk-Kişi Başı Gelir Dağılımı

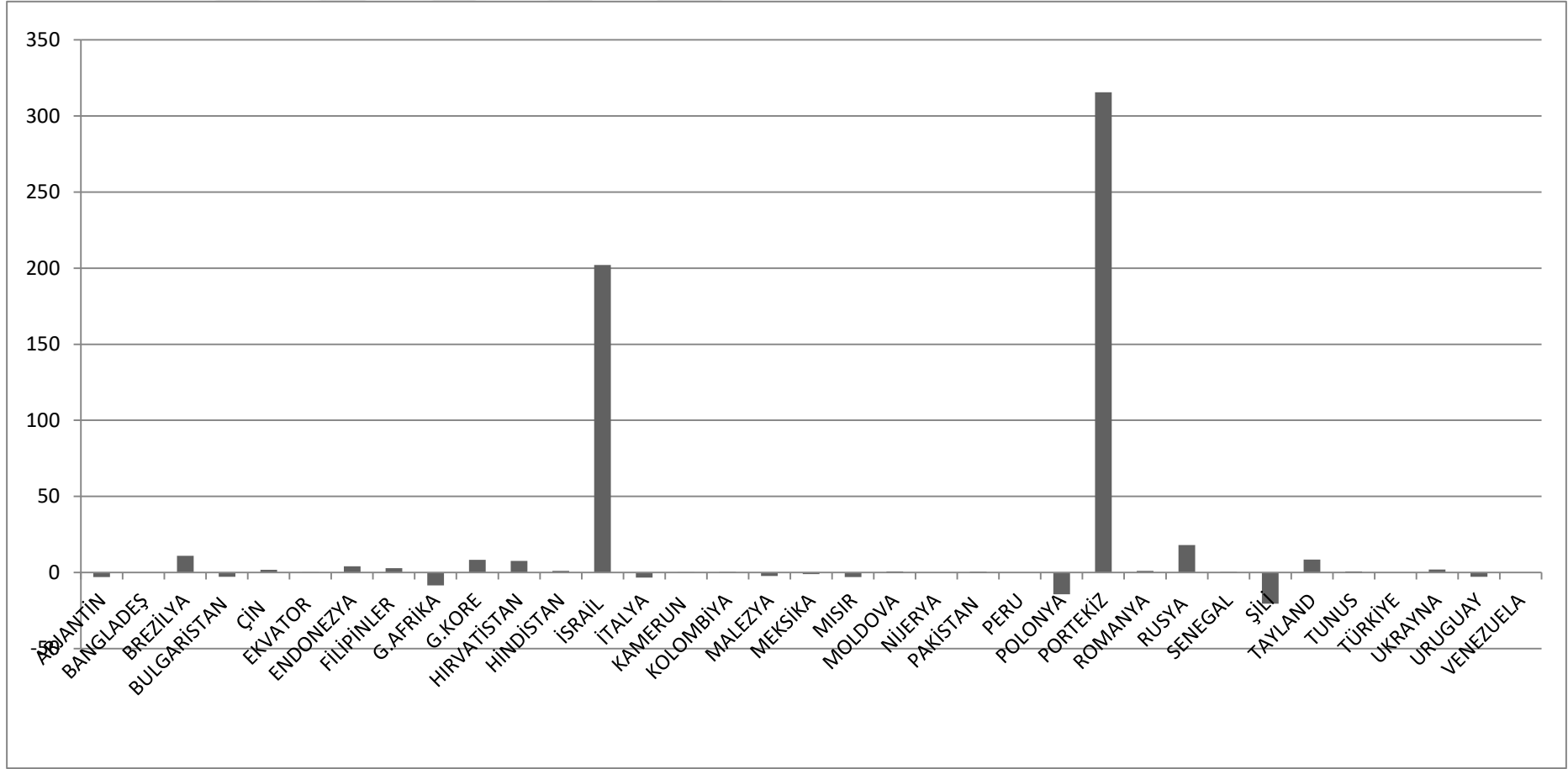


Kaynak: : Transparency International Corruption Perceptions Index 2016, World Bank 2016.

Şekil 4.8 ve Şekil 4.9’ da sırası ile 2002 ve 2016 yılı yolsuzluk ve kişi başı gelir dağılım grafikleri verilmiştir. Şekil 4.8 ve Şekil 4.9’ a baktığımızda 2002 ve 2016 yılı yolsuzluk-kişi başı gelir arasındaki ilişkiyi gösteren doğrusal eğim çizgisi pozitif yönlü olduğu görülmektedir. Yolsuzluğun iyileşmesi ile kişi başı gelirin yükselmesi aynı doğrultuda hareket etmektedir.

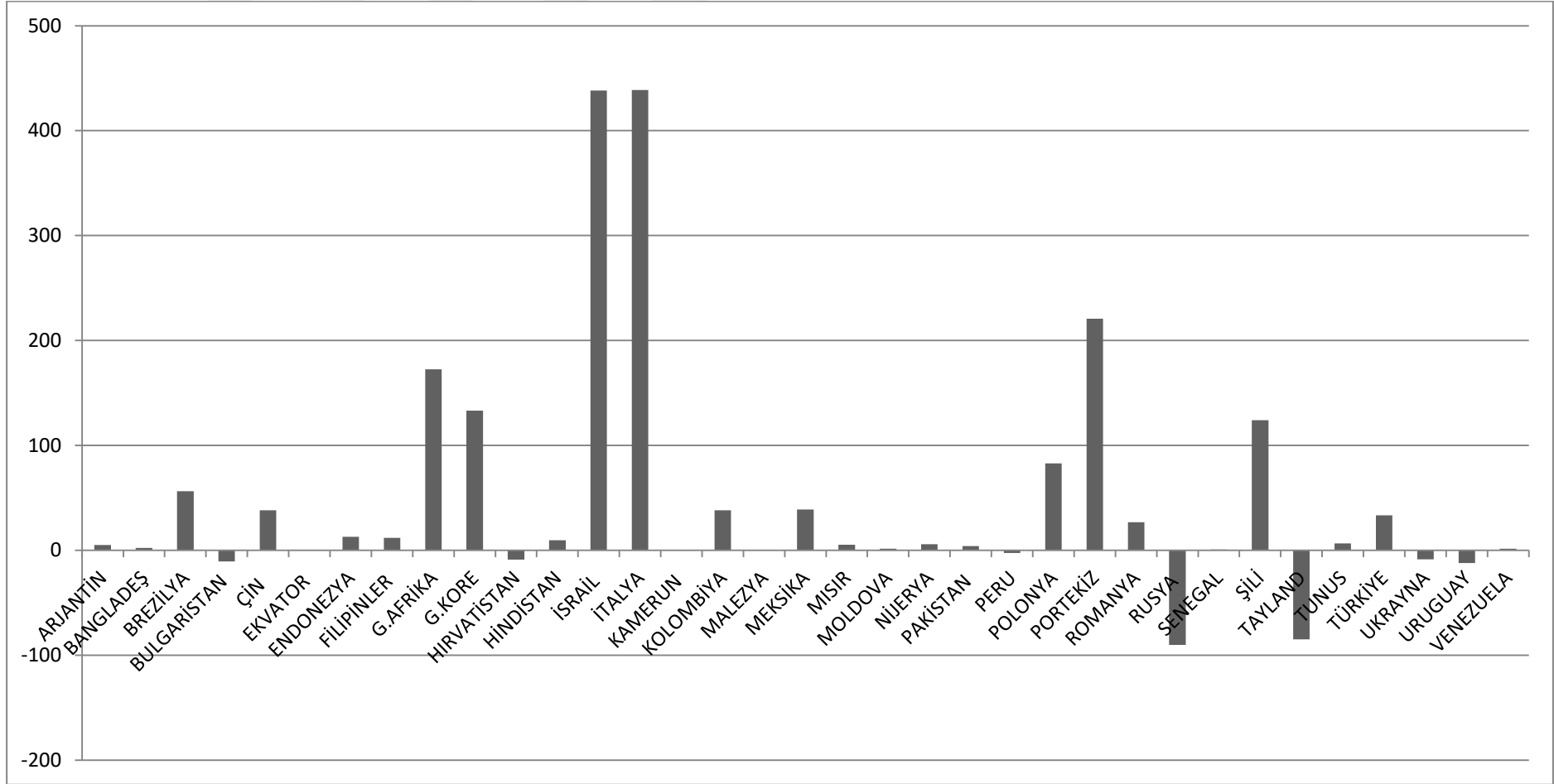
#### **4.1.2.Yabancı Sermaye Yatırımları ve Kişi Başı Gelir İlişkisi**

Çalışmanın bu kısmında seçili 35 ülkenin yabancı sermaye yatırımları hakkında bilgi verilecek, yabancı sermaye yatırımları ve kişi başı gelir ilişkisi incelenecektir. Veri bütünlüğü açısından 2002 ve 2014 yıllarındaki veriler kullanılmıştır.

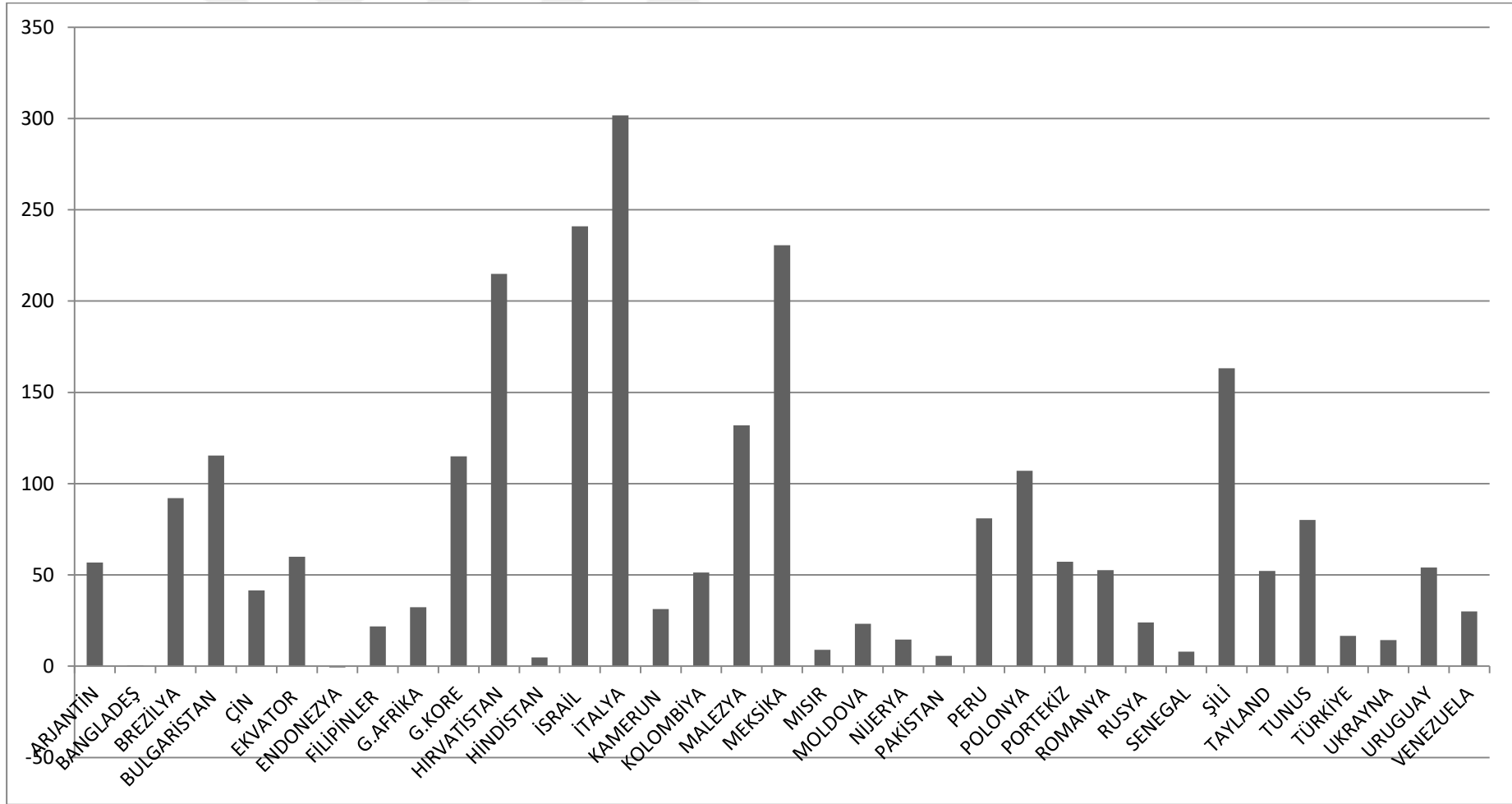


Şekil 4.10: Örnekleme Ülkelerin 2002 Yılı Kişi Başı Portföy Yatırımları (\$, World Bank 2002).

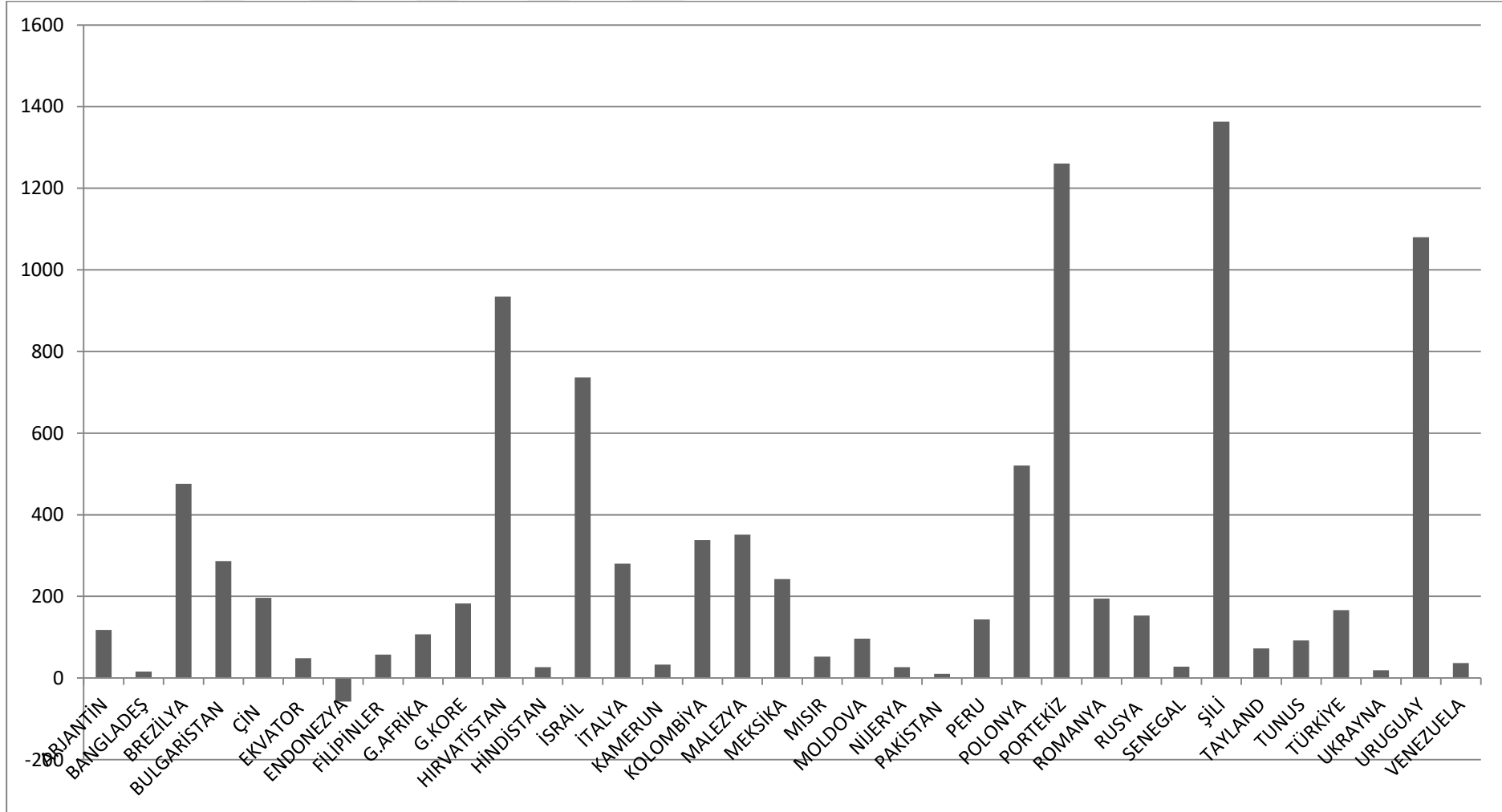




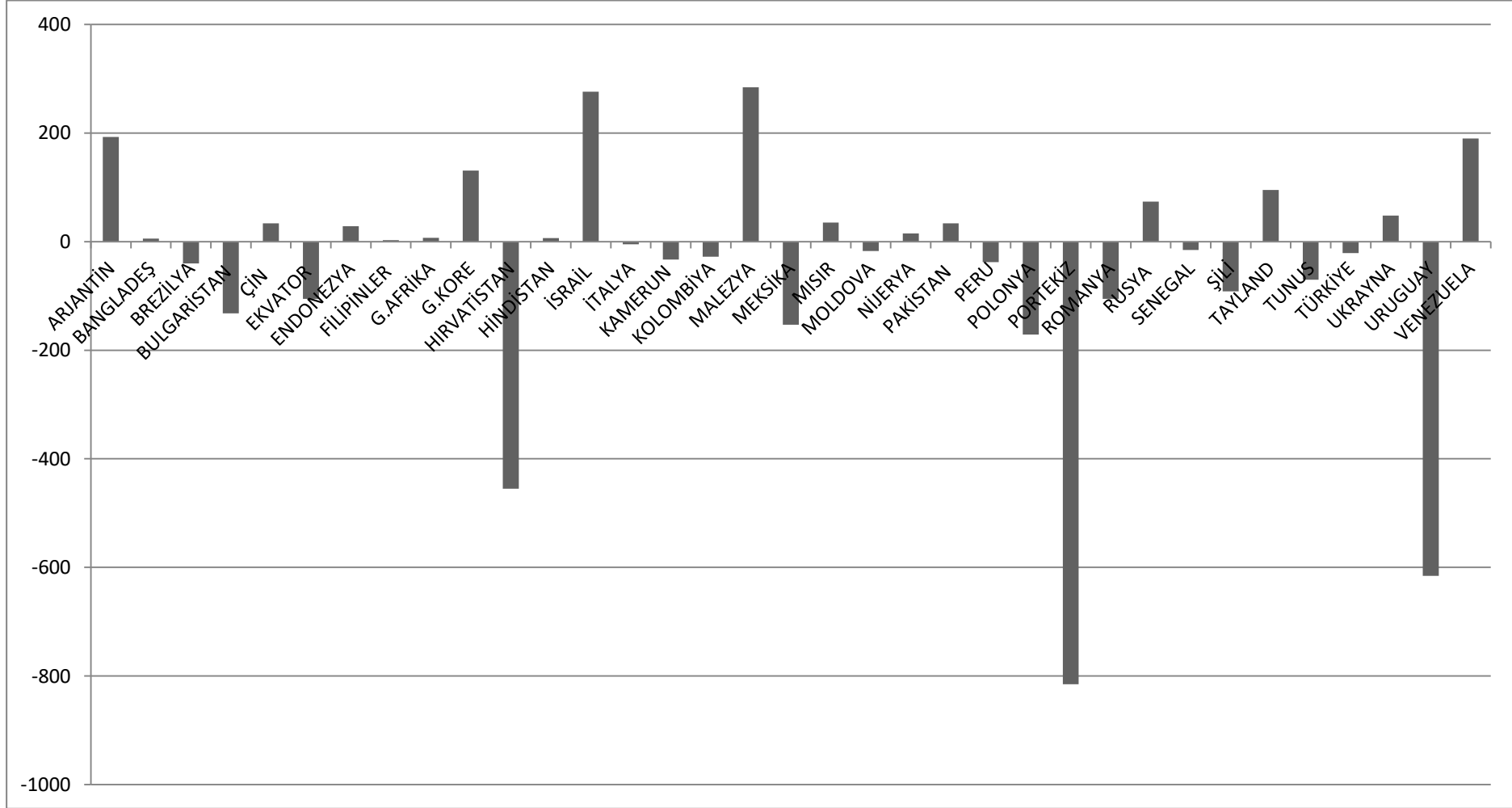
Şekil 4.11: Örneklem Ülkelerin 2014 Yılı Kişi Başı Portföy Yatırımları (\$, World Bank 2014).



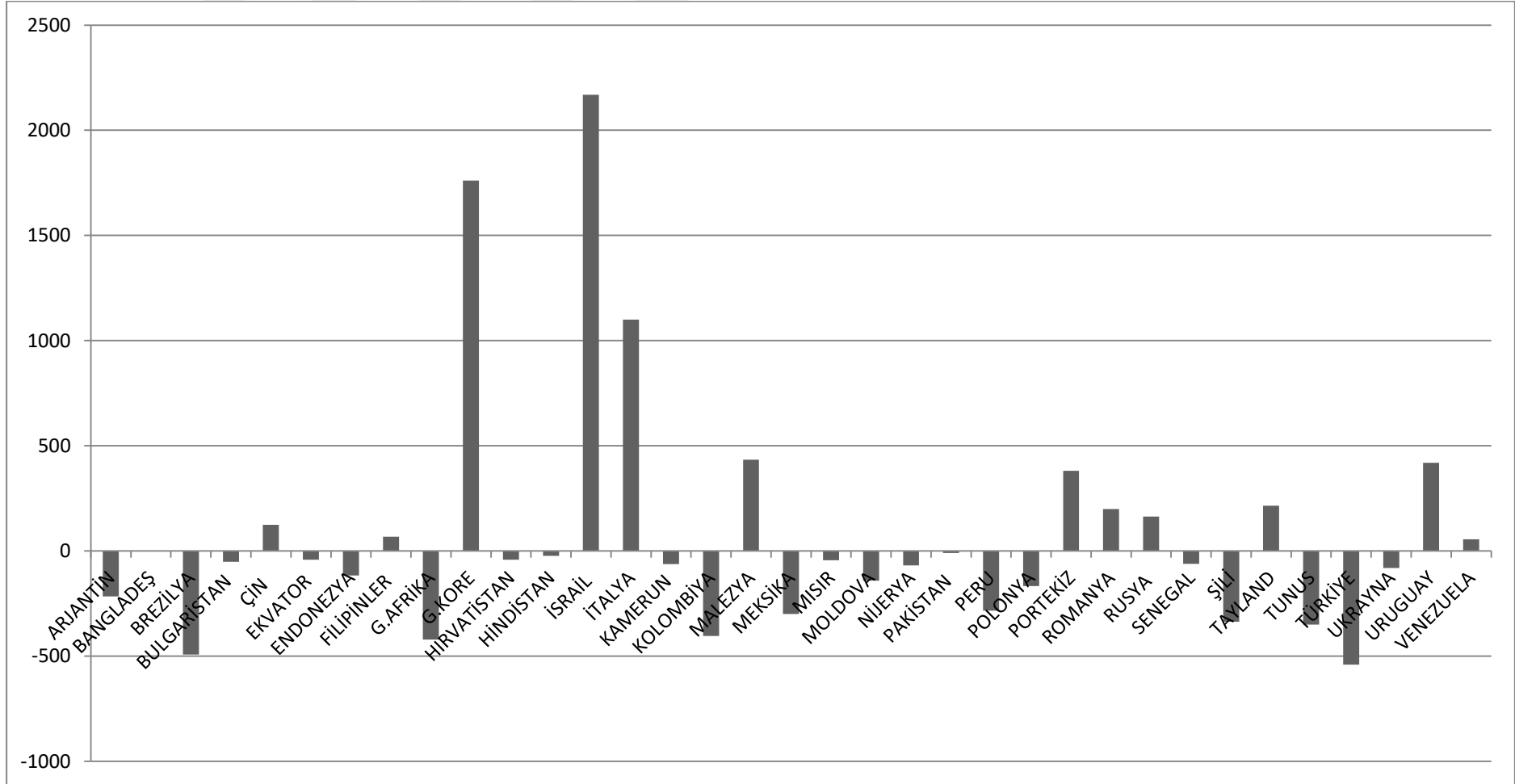
Şekil 4.12: Örneklem Ülkelerin 2002 Yılı Kişi Başı Doğrudan Yabancı Yatırımları (\$, World Bank 2002).



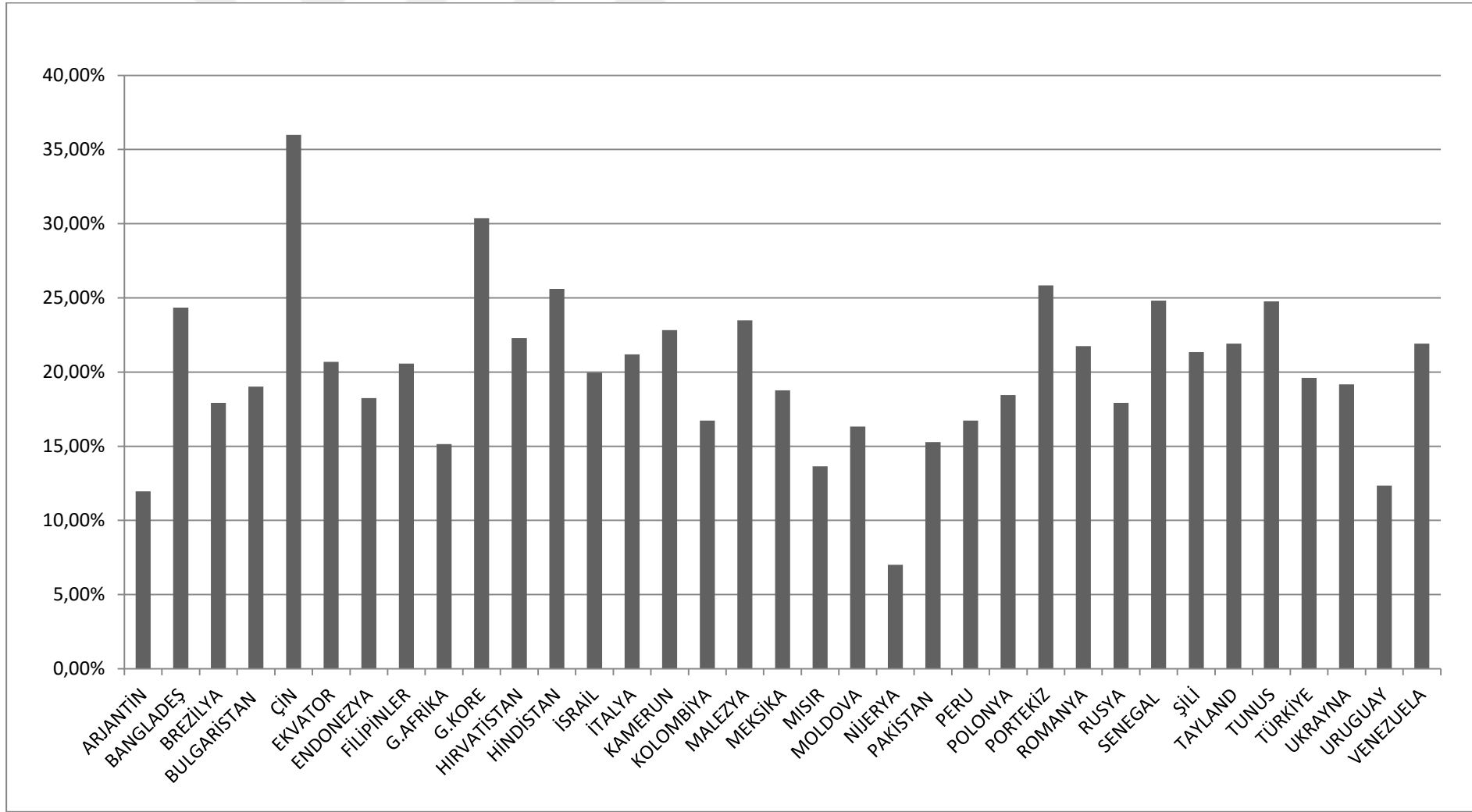
Şekil4.13: Örnekleme Ülkelerin 2014 Yılı Kişi Başı Doğrudan Yabancı Yatırımları (\$, World Bank 2014).



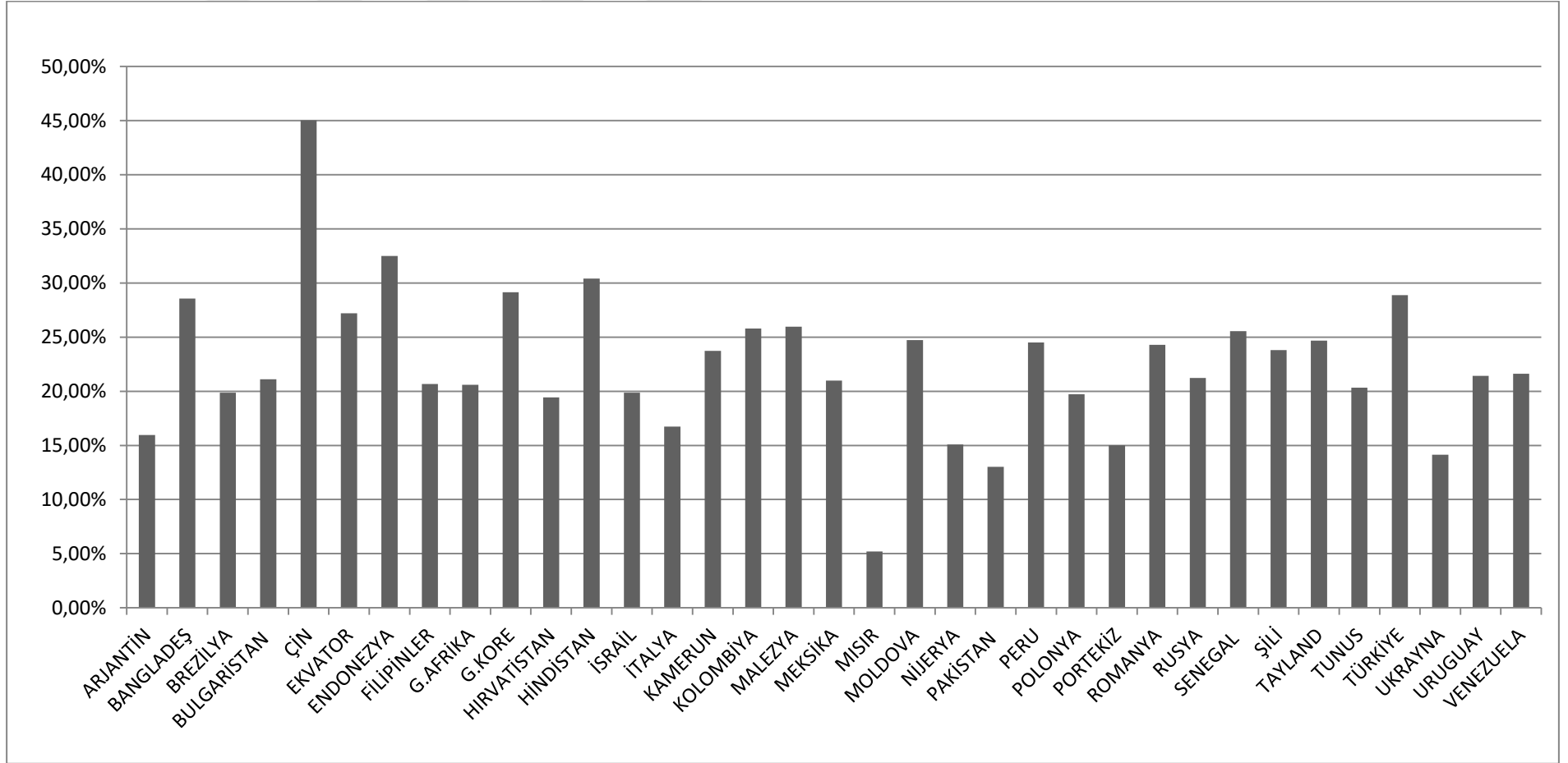
Şekil 4.14: Örneklem Ülkelerin 2002 Yılı Kişi Başı Net Finans Hesapları (\$, World Bank 2002).



Şekil 4.15: Örnekleme Ülkelerin 2014 Yılı Kişi Başı Net Finans Hesapları (\$, World Bank 2014).



Şekil 4.16: Örneklem Ülkelerin 2002 Yılı Brüt Sabit Sermaye Oranları (GSYİH%, World Bank 2002).



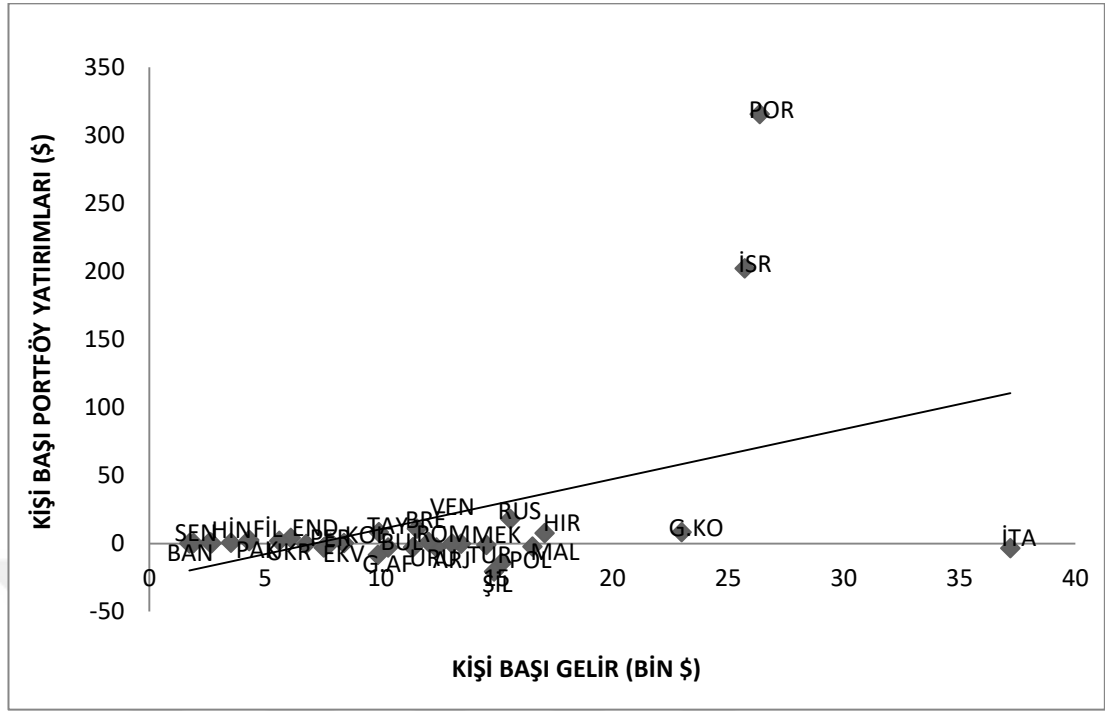
Şekil 4.17: Örneklem Ülkelerin 2014 Yılı Brüt Sabit Sermaye Oranları (GSYİH, World Bank 2014).

Şekil 4.10 ve Şekil 4.11’de örneklem ülkelerin 2002 ve 2014 yılları kişi başı portföy yatırımları (\$), Şekil 4.12 ve Şekil 4.13’de 2002 ve 2014 yılları kişi başı doğrudan yabancı yatırımları (\$), Şekil 4.14 ve Şekil 4.15’te ise 2002 ve 2014 yılları kişi başı net finans hesapları (\$, toplam sermaye) verilmiştir. Son olarak genel bir bilgi vermesi açısından Şekil 4.16 ve Şekil 4.17’de ülkelerin brüt sabit sermaye oranları (GSYİH%) verilmiştir. Şekil 4.10 ve 4.11’de 2002 ve 2014 yıllarındaki kişi başı portföy yatırımlarına baktığımızda 2002 yılında İsrail ve Portekiz’ in, 2014 yılında ise G. Afrika, G. Kore, İsrail, İtalya, Polonya ve Şili’ nin öne çıktığı görülmektedir. Şekil 4.12 ve Şekil 4.13’de 2002 ve 2014 yıllarındaki kişi başı doğrudan yabancı yatırımlara baktığımızda 2002 yılında Hırvatistan, İsrail, İtalya, Meksika ve Şili’ nin, 2014 yılında ise Hırvatistan, İsrail, İtalya, Meksika, Portekiz, Şili ve Uruguay’ ın öne çıktığı görülmektedir. Şekil 4.14 ve Şekil 4.15’te 2002 ve 2014 yıllarındaki kişi başı net finans hesaplarına baktığımızda 2002 yılında İsrail ve Malezya’ nın, 2014 yılında ise G. Kore, İsrail ve İtalya’ nın öne çıktığı görülmektedir. Ayrıca 2014 yılında 2002 yılına göre kişi başı net finans hesapları genel olarak tüm örneklem ülkelerde iyileşme göstermiştir.

Yabancı sermaye yatırımlarının genel durumuna değindikten sonra kişi başı gelir ile ilişkisini incelemek adına dağılım grafikleri oluşturulmuştur. Grafiklerin daha net bilgi vermesi amacıyla kişi başı gelir-kişi başı portföy yatırımları, kişi başı gelir-kişi başı doğrudan yabancı yatırımlar ve kişi başı gelir-kişi başı net finans hesapları şeklinde oluşturulmuştur.

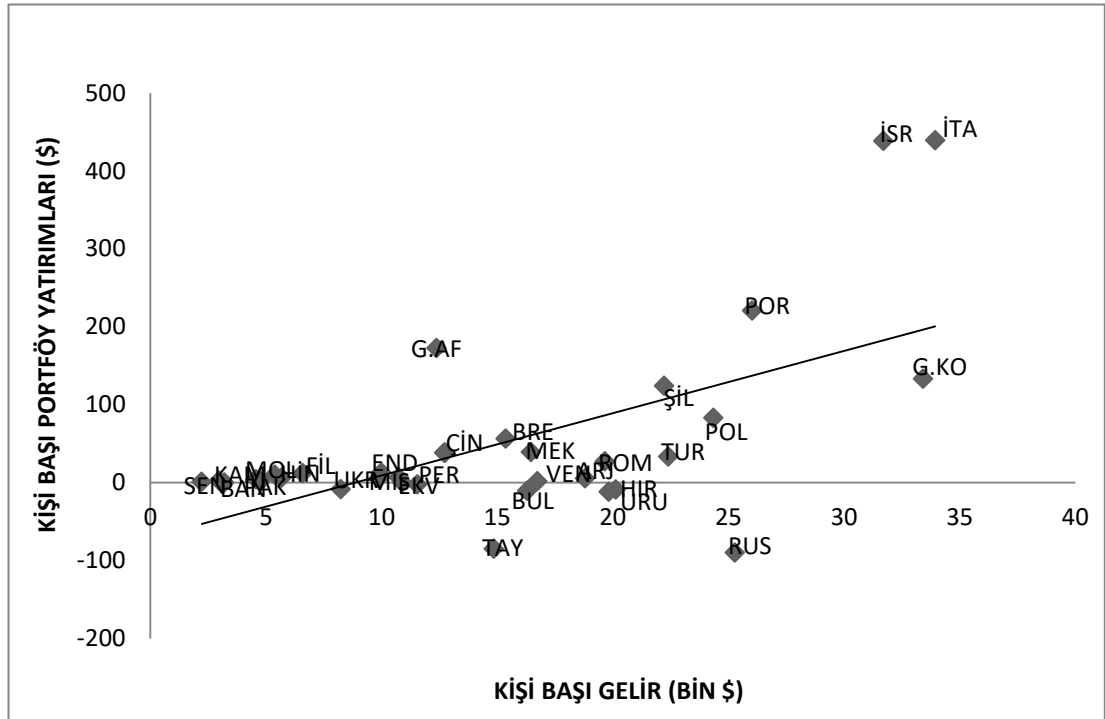


Şekil 4.18: 2002 Yılı Kişi Başı Gelir-Kişi Başı Portföy Yatırımları Dağılımı



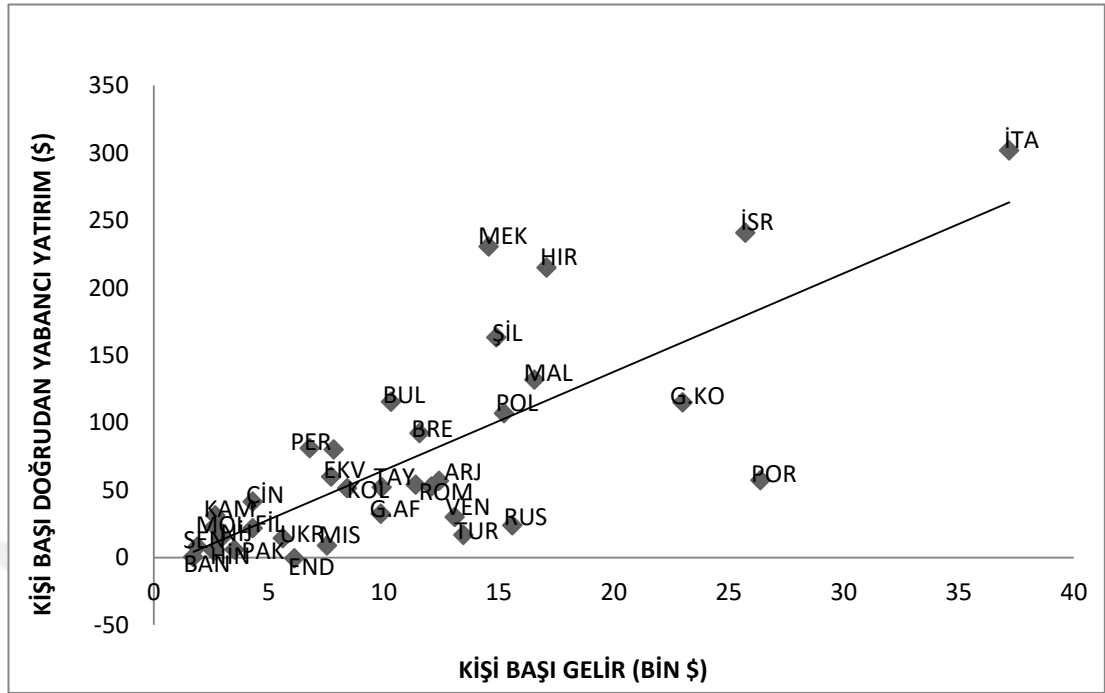
Kaynak: World Bank 2002.

Şekil 4.19: 2014 Yılı Kişi Başı Gelir-Kişi Başı Portföy Yatırımları Dağılımı



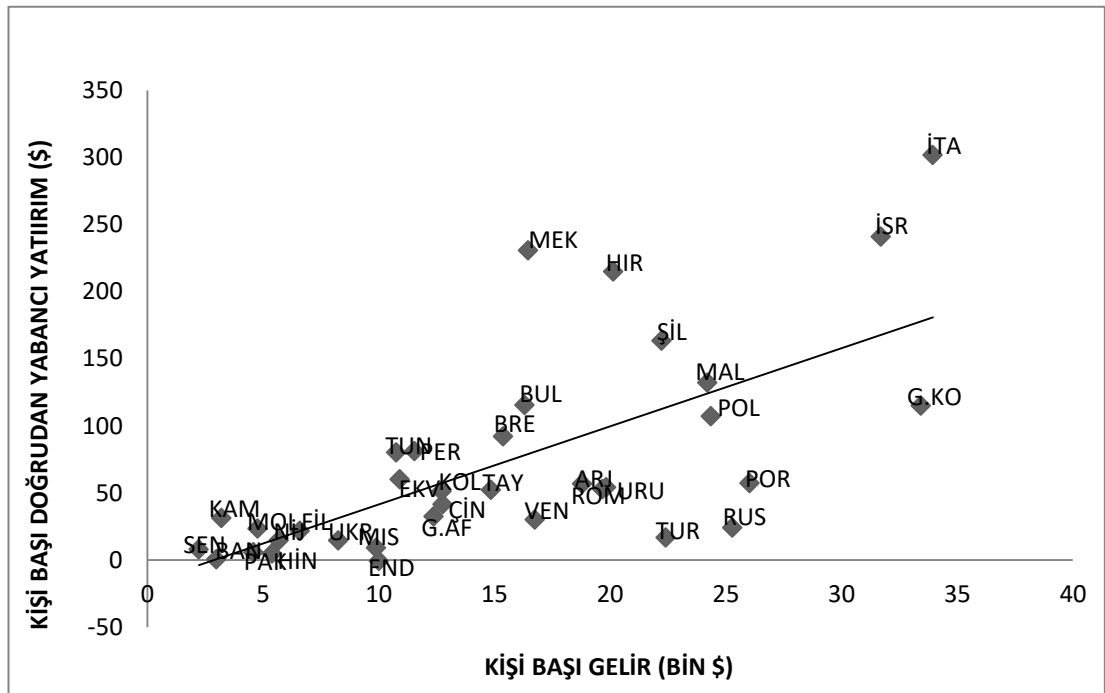
Kaynak: World Bank 2014.

Şekil 4.20: 2002 Yılı Kişi Başı Gelir-Kişi Başı Doğrudan Yabancı Yatırım Dağılımı



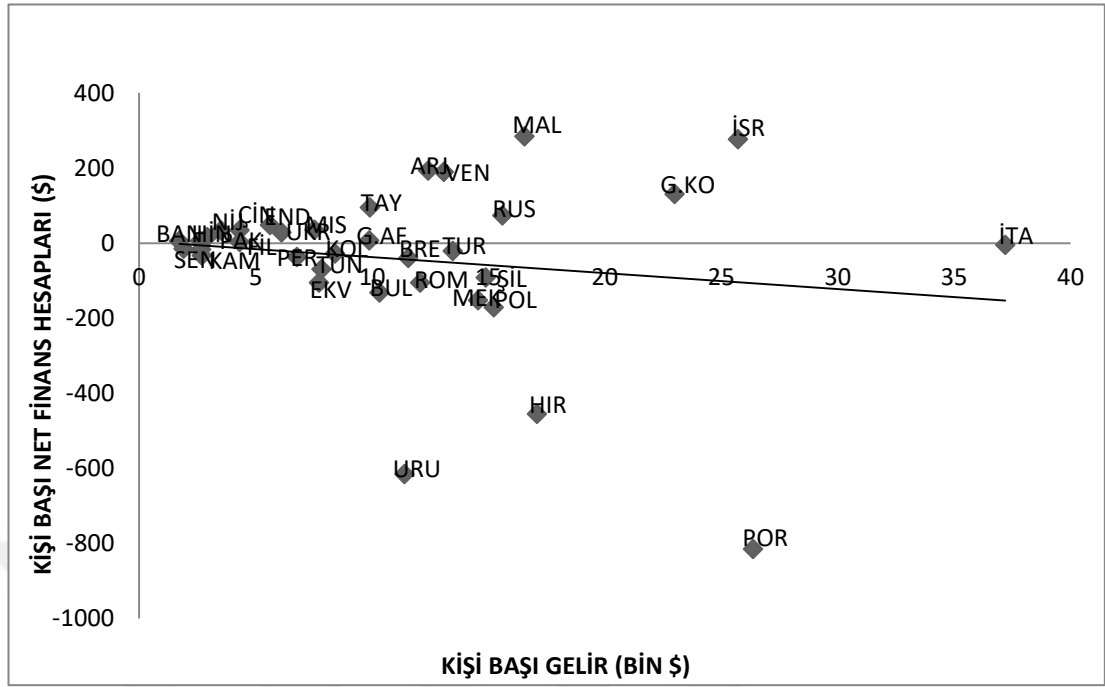
Kaynak: World Bank 2002.

Şekil 4.21: 2014 Yılı Kişi Başı Gelir-Kişi Başı Doğrudan Yabancı Yatırım Dağılımı



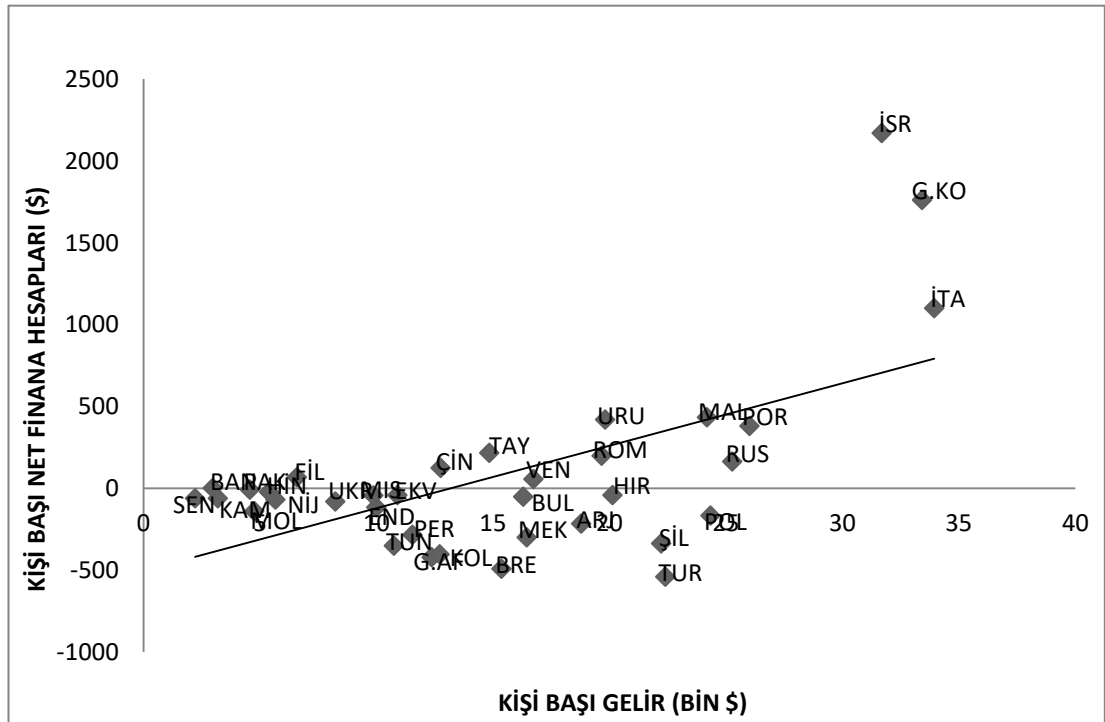
Kaynak: World Bank 2014.

Şekil 4.22: 2002 Yılı Kişi Başı Gelir-Kişi Başı Net Finans Hesapları Dağılımı



Kaynak: World Bank 2002.

Şekil 4.23: 2014 Yılı Kişi Başı Gelir-Kişi Başı Net Finans Hesapları Dağılımı



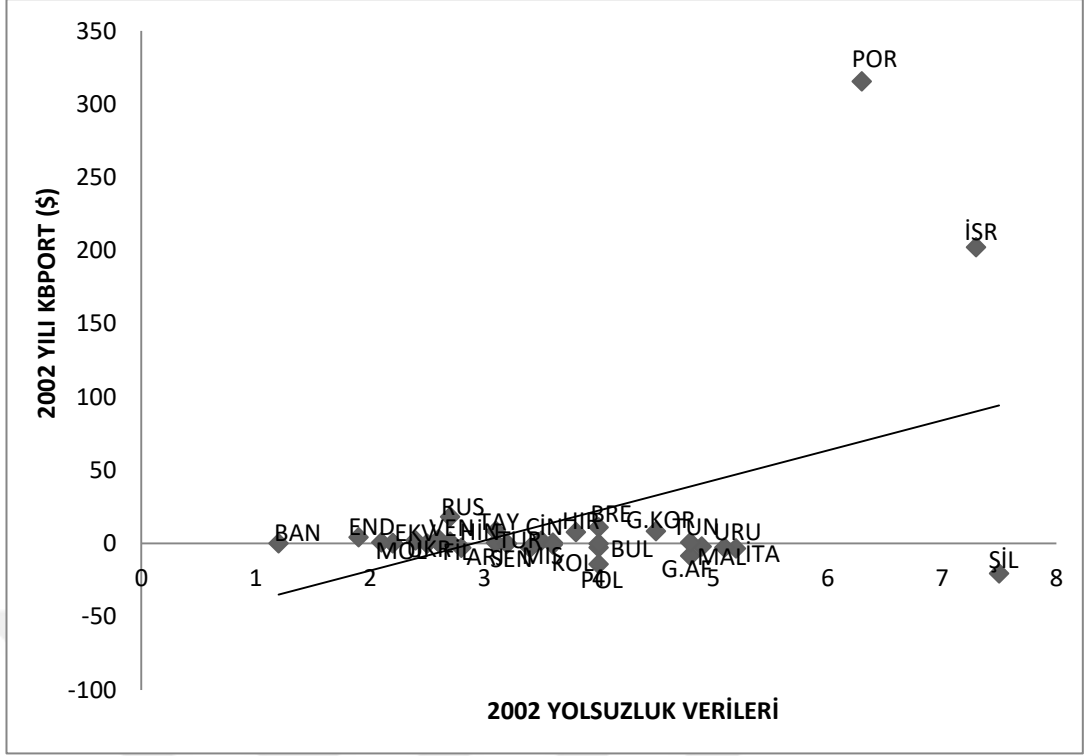
Kaynak: World Bank 2014.

Şekil 4.18 ve Şekil 4.19’da 2002-2014 yılları kişi başı gelir-kişi başı portföy yatırımları dağılım grafikleri verilmiştir. Grafiklere baktığımızda kişi başı gelir ve kişi başı portföy yatırımları arasında her iki yılda da pozitif yönlü doğrusal ilişki olduğu görülmektedir. Şekil 4.20 ve Şekil 4.21’de 2002-2014 yılları kişi başı gelir-kişi başı doğrudan yabancı yatırım dağılım grafikleri verilmiştir. Her iki grafikte de kişi başı gelir ve kişi başı doğrudan yabancı yatırım arasında pozitif yönlü doğrusal ilişki görülmektedir. Son olarak Şekil 4.22 ve Şekil 4.23’te ise 2002-2014 yılları kişi başı gelir-kişi başı net finans hesapları dağılım grafikleri verilmiştir. Grafiklere baktığımızda 2002 yılında negatif yönlü doğrusal ilişki olduğu, 2014 yılında ise pozitif yönlü doğrusal ilişki olduğu görülmektedir.

#### **4.1.3. Yolsuzluk ve Yabancı Sermaye Yatırımları İlişkisi**

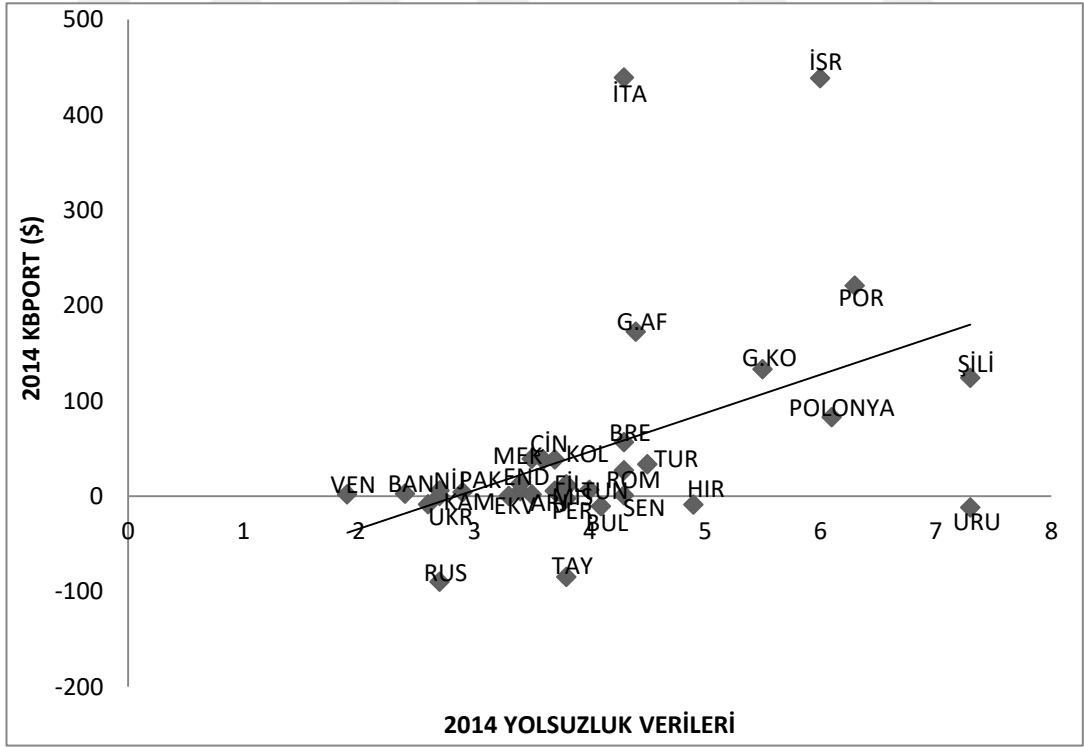
Çalışmanın bu kısmında yolsuzluk ve yabancı sermaye yatırımları ilişkisi grafikler yardımıyla incelenecektir. Oluşturulan grafiklerde seçili ülkelerin 2002 ve 2014 yıllarındaki yolsuzluk, portföy yatırım, doğrudan yabancı yatırım, net finans hesapları ve brüt sabit sermaye oranı (GSYİH%) verileri kullanılmıştır. Veri bütünlüğü açısından 2002 ve 2014 yıllarındaki veriler alınmıştır.

Şekil 4.24: 2002 Yılı Yolsuzluk-Kişi Başı Portföy Yatırımları Dağılımı



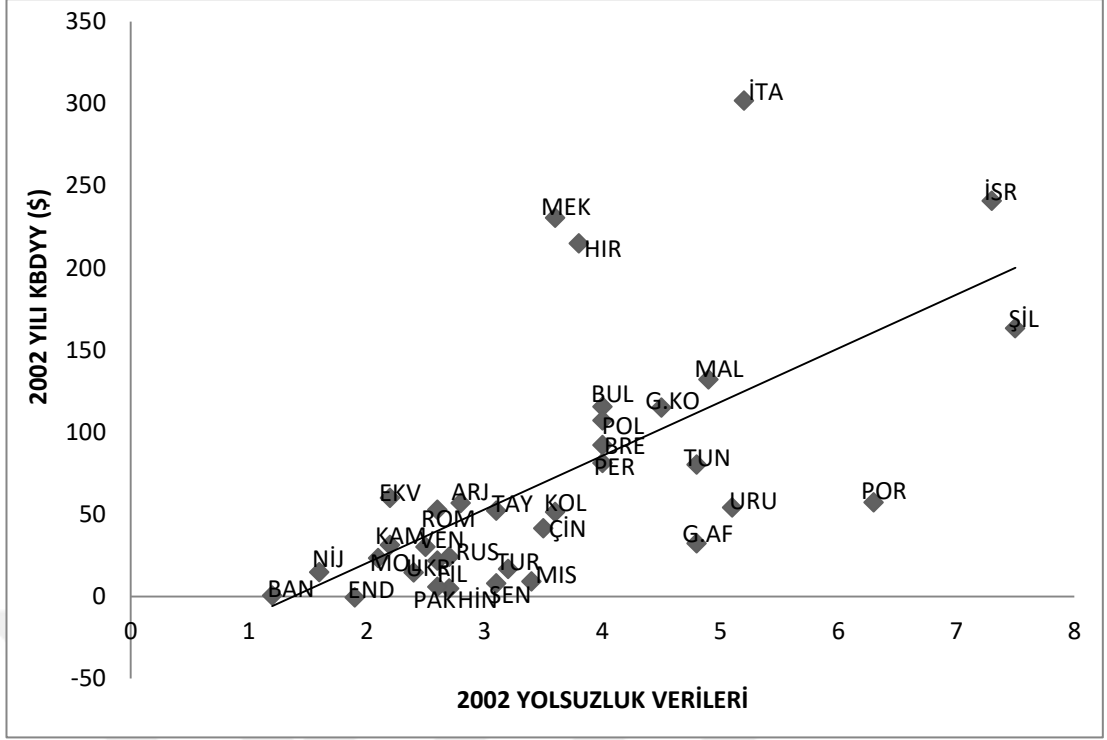
Kaynak: Transparency International Corruption Perceptions Index, World Bank 2002.

Şekil 4.25: 2014 Yılı Yolsuzluk-Kişi Başı Portföy Yatırımları Dağılımı



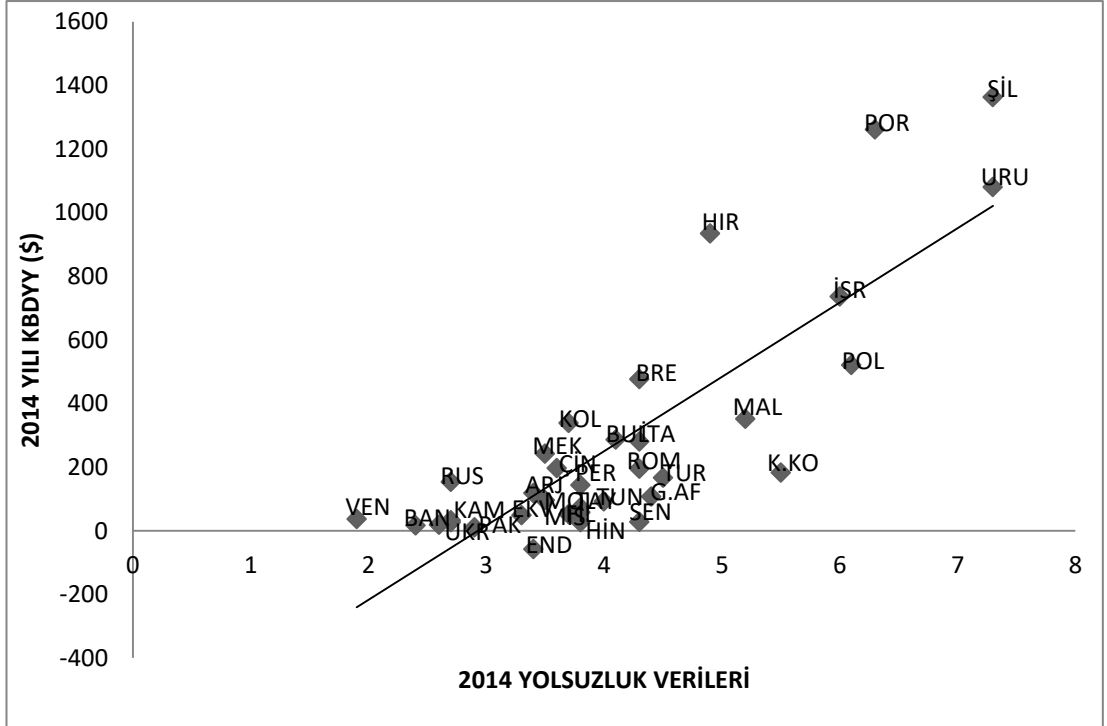
Kaynak: Transparency International Corruption Perceptions Index, World Bank 2014.

Şekil 4.26: 2002 Yılı Yolsuzluk-Kişi Başı Doğrudan Yabancı Yatırım Dağılımı



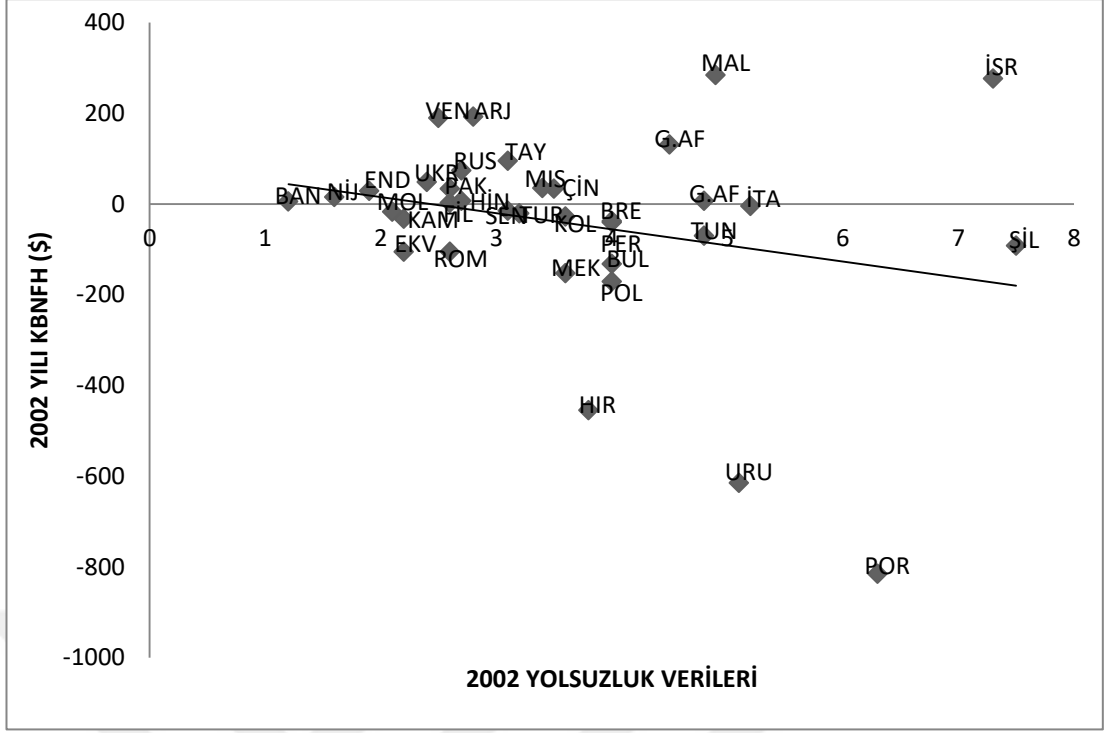
Kaynak: Transparency International Corruption Perceptions Index, World Bank 2002.

Şekil 4.27: 2014 Yılı Yolsuzluk-Kişi Başı Doğrudan Yabancı Yatırım Dağılımı



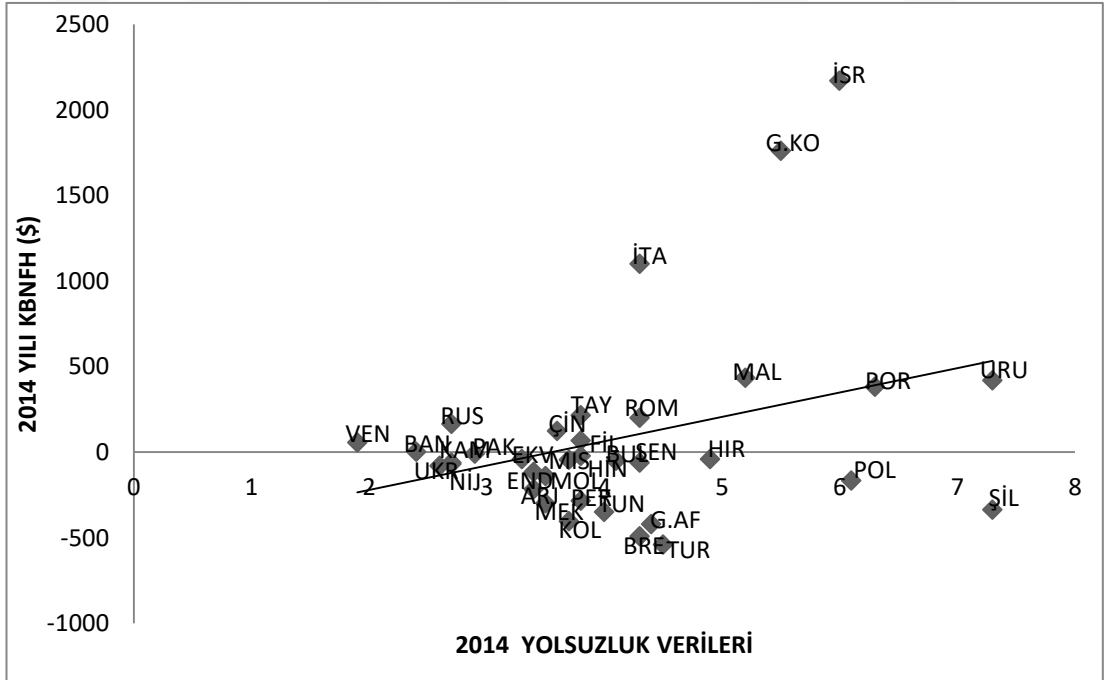
Kaynak: Transparency International Corruption Perceptions Index, World Bank 2014.

Şekil 4.28: 2002 Yılı Yolsuzluk-Kişi Başı Net Finans Hesapları Dağılımı



Kaynak: Transparency International Corruption Perceptions Index, World Bank 2002.

Şekil 4.29: 2014 Yılı Yolsuzluk-Kişi Başı Net Finans Hesapları Dağılımı



Kaynak: Transparency International Corruption Perceptions Index, World Bank 2014.

Şekil 4.24 ve 4.25'te 2002-2014 yıllarındaki yolsuzluk-kişi başı portföy yatırımları dağılım grafikleri verilmiştir. Grafiklere baktığımızda yolsuzluk ve kişi

başı portföy yatırımları arasında her iki yılda da pozitif yönlü doğrusal ilişki olduğu görülmektedir. Şekil 4.26 ve Şekil 4.27’de 2002-2014 yıllarındaki yolsuzluk-kişi başı doğrudan yabancı yatırım dağılım grafikleri verilmiştir. Grafiklerde her iki yılda da yolsuzluk ve kişi başı doğrudan yabancı yatırım arasında pozitif yönlü doğrusal ilişki olduğu görülmektedir. Son olarak Şekil 4.28, 4.29’da ise 2002-2014 yıllarındaki yolsuzluk-kişi başı net finans hesapları dağılım grafikleri verilmiştir. Grafiklerde görüldüğü üzere yolsuzluk ve kişi başı net finans hesapları arasında 2002 yılında negatif yönlü doğrusal ilişki olduğu, 2014 yılında ise pozitif yönlü doğrusal ilişki olduğu görülmektedir.

#### **4.2. PANEL REGRESYON ANALİZİ**

Bu bölümde yolsuzluk ve yabancı sermaye yatırımları ilişkisi doğrusal bir regresyon modelinin tahmini ile incelenmiştir. Modellerde bağımlı değişkenler yabancı sermaye ölçüleri olan net finans hesapları (NFH), doğrudan yabancı yatırım (DYY) ve portföy yatırımları (PORT), açıklayıcı değişkenler ise yolsuzluk (YOL), kişi başı gelir (KBG), brüt sabit sermaye oranları (BSSO), demokrasi (DEM), eğitim (ETM) ve nüfustur (NUF). Daha etkin katsayı tahminleri elde edebilmek için panel veri yöntemleri tercih edilmiştir (Kolstad ve Wiig, 2013: 369-383). Öncelikle sabit etkiler modelinin mi yoksa tesadüfi etkiler modelinin mi kullanılması gerektiği Hausman testi ile belirlenecektir. Hausman testi sonucunda  $H_0$  hipotezi kabul edilirse tesadüfi etkiler modelinin,  $H_0$  hipotezi reddedilirse sabit etkiler modelinin kullanılması uygun olacaktır (Panel Veri Analizi Eviews 9 paket programı ile yapılmıştır).

Yaptığımız Hausman Testi sonucunda çıkan değer 0,05’ten küçük olduğu için  $H_0$  hipotezi reddedilmektedir. Yani Sabit Etkili Model kullanılacaktır.



Tablo 4.2: Bağımlı Değişkenin Net Finans Hesapları Olduğu Sabit Etkiler Modeli

Değişken	Katsayı	t-istatistiği	Olasılık
C	2.884092	2.843927	0.0047
YOL	0.332150	1.705843	0.0887
KBG	5.90E-06	0.126731	0.8992
BSSO	-0.298974	-10.29055	0.0000
DEM	0.194858	1.547357	0.1225
ETM	0.015127	1.362456	0.1737
NUF	1.98E-09	0.376963	0.7064
Etki Belirtimi			
Kukla Değişkenler			
R-kare	0.556772		
Düzeltilmiş R-kare	0.518562		
F-istatistiği	14.57161		
Olasılık (F-istatistiği)	0.000000		

$$NFH_{it} = 2.88409211467 + 0.332149844264YOL_{it} + 5.89888069745e-06KBG_{it} + 0.298974377061BSSO_{it} + 0.194858325844DEM_{it} + 0.0151273472431ETM_{it} + 1.98382031964e-09NUF_{it} + \mu_{it}$$

Tablo 4.2’ de bağımlı değişkenin net finans hesabı olduğu sonuç sunulmuştur. Örneklem ülkelere baktığımızda, Şekil 4.29’ da (2014 yılında) bu değişkenin en yüksek olduğu ülkeler Çin, Güney Kore ve İtalya iken en düşük (negatif) olduğu ülkeler Brezilya, Türkiye ve Meksika olduğu görülmektedir. Tablo 4.2’ de yolsuzluk değişkeninin katsayısı artı işaretli ve %10 düzeyinde anlamlıdır. Bu sonuç yolsuzluğun daha az olduğu ülkelerde NFH daha yüksek olduğunu (muhtemelen dış ticarete daha başarılı oldukları için) göstermektedir. Bununla birlikte demokrasi değişkeninin istatistiki olarak anlamsız, BSSO katsayısının istatistiki olarak anlamlı fakat eksi işaretli olduğu görülmektedir.

Tablo 4.3: Bağımlı Değişkenin Doğrudan Yabancı Yatırımlar Olduğu Sabit Etkiler Modeli

Değişken	Katsayı	t-istatistiği	Olasılık
C	-0.029309	-0.050829	0.9595
YOL	-0.314000	-2.836186	0.0048
KBG	0.000141	5.324235	0.0000
BSSO	0.117988	7.142377	0.0000
DEM	-0.051934	-0.725312	0.4686
ETM	-0.021128	-3.346722	0.0009
NUF	-5.96E-10	-0.199331	0.8421
Etki Belirtimi			
Kukla Değişkenler			
R-kare	0.593203		
Düzeltilmiş R-kare	0.558135		
F-istatistiği	16.91548		
Olasılık (F-istatistiği)	0.000000		

$$DYY_{it} = -0.0293093992844 - 0.314000423422YOL_{it} + 0.000140911093242KBG_{it} + 0.117988171251BSSO_{it} - 0.0519342111355DEM_{it} - 0.021128095357ETM_{it} - 5.96458309512e-10NUF_{it} + \mu_{it}$$

Tablo 4.3' te bağımlı değişkenin doğrudan yabancı yatırım olduğu sonuç sunulmuştur. YOL katsayısının eksi işaretli ve istatistiki olarak anlamlı olduğu görülmektedir. Bu sonuca göre örneklemimizde yolsuzluğun yüksek olduğu ülkelerde DYY da yüksek olduğu söylenebilmektedir. Ayrıca KBG ve BSSO katsayısının istatistiki olarak anlamlı ve pozitif olduğu, ETM katsayısının ise anlamlı ve negatif olduğu görülmektedir.

Tablo 4.4: Bağımlı Değişkenin Portföy Yatırımları Olduğu Sabit Etkiler Modeli

Değişken	Katsayı	t-istatistiği	Olasılık
C	0.160068	0.501374	0.6163
YOL	-0.057073	-0.931075	0.3523
KBG	-5.22E-06	-0.356561	0.7216
BSSO	0.031256	3.417301	0.0007
DEM	0.014861	0.374860	0.7079
ETM	-0.007394	-2.115421	0.0349
NUF	1.25E-09	0.756913	0.4495
Etki Belirtimi			
Kukla Değişkenler			
R-kare	0.206231		
Düzeltilmiş R-kare	0.137803		
F-istatistiği	3.013823		
Olasılık (F-istatistiği)	0.000000		

$$\text{PORT}_{it} = 0.160067557258 - 0.0570729994147\text{YOL}_{it} - 5.22483204567\text{e-}06\text{KBG}_{it} + 0.0312557001179\text{BSSO}_{it} + 0.0148610248746\text{DEM}_{it} - 0.00739414422959\text{ETM}_{it} + 1.25400991656\text{e-}09\text{NUF}_{it} + \mu_{it}$$

Tablo 4.4' te bağımlı değişkenin portföy yatırımları olduğu sonuç sunulmuştur. Bu sonuca göre YOL ve DEM değişkenlerinin istatistiki olarak anlamsız olduğu, yolsuzluk ve portföy yatırımları arasında ilişki olmadığı görülmektedir. Ayrıca KBG ve BSSO katsayısının istatistiki olarak anlamlı ve pozitif olduğu, ETM katsayısının ise anlamlı ve negatif olduğu görülmektedir.

### 4.3. GRANGER NEDENSELLİK TESTİ

Panel veri analizi sonrasında destekleyici bilgi olması açısından yolsuzluk ve yabancı sermaye yatırımları arasındaki ilişki Granger nedensellik testi ile de sınıanmıştır. Granger nedensellik testi, yabancı sermaye yatırımı ile yolsuzluk arasında nedensellik olup olmadığını, varsa nedenselliğin yönünü saptamak için kullanılmaktadır. Granger nedensellik testi net finansal hesaplar-yolsuzluk, doğrudan yabancı yatırımlar-yolsuzluk ve portföy yatırımları-yolsuzluk olarak ikili şekilde uygulanmıştır. Benzer nedensellik testi Huang (2016) tarafından, bazı Asya-Pasifik ülkelerinde yolsuzluğun ekonomik büyümeyi olumsuz yönde etkileyip etkilemediğini araştırmak için yapılmıştır. (Granger nedensellik testi Eviews9 paket programı ile yapılmıştır).

Tablo 4.5: Net Finans Hesapları-Yolsuzluk Granger Nedensellik Testi

Bağımlı Değişken: NFH			
Bağımsız Değişken	Ki-Kare	Gecikme Uzunluğu	Olasılık
YOL	0.414962	1	0.5195
TÜM	0.414962	1	0.5195
Bağımlı Değişken: YOL			
Bağımsız Değişken	Ki-Kare	Gecikme Uzunluğu	Olasılık
NFH	0.248107	1	0.6184
TÜM	0.248107	1	0.6184

Tablo 4.5' deki Grenger nedensellik testine baktığımızda NFH ve YOL bağımlı değişken olduğunda F değeri 0,05' ten büyük olduğu için  $H_0$  hipotezi reddedilir. Aralarında karşılıklı nedensellik ilişkisi olmadığı görülmektedir.

Tablo 4.6: Doğrudan Yabancı Yatırımlar-Yolsuzluk Granger Nedensellik Testi

Bağımlı Değişken: DYY			
Bağımsız Değişken	Ki-Kare	Gecikme Uzunluğu	Olasılık
YOL	23.53133	4	0.0001
TÜM	23.53133	4	0.0001
Bağımlı Değişken: YOL			
Bağımsız Değişken	Ki-Kare	Gecikme Uzunluğu	Olasılık
DYY	6.310972	4	0.1771
TÜM	6.310972	4	0.1771

Tablo 4.6’ daki Granger nedensellik testine baktığımızda bağımlı değişken DYY olduğunda F değeri 0,05’ ten küçüktür ve  $H_0$  hipotezi reddedilir. Bu durumda yolsuzluk doğrudan yabancı yatırımların nedenidir. YOL bağımlı değişken olduğunda ise F değeri 0,05’ ten büyüktür ve  $H_0$  hipotezi kabul edilir. Bu durumda doğrudan yabancı yatırımlar yolsuzluğun nedeni değildir. Burada yolsuzluktan doğrudan yabancı yatırımlara doğru tek yönlü nedensellik olduğu görülmektedir. Daha önce yaptığımız panel regresyon analizinde DYY bağımlı değişken olduğunda (Tablo 4.3) YOL değişkeni istatistiki olarak anlamlı ve eksi işaretli olarak bulunmuştu. Buradan elde ettiğimiz sonuçla birleştirdiğimizde YOL arttığında DYY da arttığı sonucuna varılmaktadır.

Tablo 4.7: Portföy Yatırımları-Yolsuzluk Granger Nedensellik Testi

Bağımlı Değişken: PORT			
Bağımsız Değişken	Ki-Kare	Gecikme Uzunluğu	Olasılık
YOL	17.12862	4	0.0018
TÜM	17.12862	4	0.0018
Bağımlı Değişken: YOL			
Bağımsız Değişken	Ki-Kare	Gecikme Uzunluğu	Olasılık
PORT	11.21809	4	0.0242
TÜM	11.21809	4	0.0242

Tablo 4.7’ deki Granger nedensellik testine baktığımızda her iki değişkenin bağımlı değişken olduğu durumda F değeri 0,05’ ten küçük olduğu için  $H_0$  hipotezi reddedilir. Bu durumda yolsuzluk ve portföy yatırımları arasında çift yönlü nedensellik ilişkisi olduğu görülmektedir.

## SONUÇ

Bu çalışmada yolsuzluğun yabancı sermaye üzerindeki etkisi grafik, şekil ve analizlerle tespit edilmeye çalışılmıştır. Literatürde yolsuzluğun toplam yabancı sermaye üzerindeki etkisini inceleyen çalışmalar yok denecek kadar azdır. Yolsuzluğun ekonomik büyüme ve doğrudan yabancı yatırımlar üzerindeki etkisini inceleyen birçok çalışma bulunmaktadır. Fakat doğrudan yabancı yatırımlar tek başına toplam sermayeyi yansıtmamaktadır. Bu anlamda yapacağımız çalışmanın literatüre katkı sağlayacağını düşünmekteyiz. Yapılan çalışmalara baktığımızda yolsuzluğun olumsuz etkisinin olduğu yönündeki çalışmaların ağırlıkta olduğunu görmekteyiz. Bunun aksi yönünde çalışmalar da bulunmaktadır. Çalışmanın ikinci bölümünde bu konu ile ilgili iki hipoteze değinilmiştir. Yolsuzluğun ekonomiyi ve doğrudan yabancı yatırımı olumsuz etkilediğini savunan çalışmalar bunu “Gasp Eden El” veya “Tekerlekteki Kum” hipotezleri ile açıklamışlardır. Bu hipotezlere göre yolsuzluğun artması kurum ve kuruluşlardaki işleyişleri aksatmakta ve ek maliyetleri arttırmaktadır. Yolsuzluğun olumsuz etkisini savunan çalışmalar ise bunu “Yardım Eden El” veya “Tekerlekleri Yağlama” hipotezleri ile açıklamışlardır. Bu hipotezler yolsuzluğun yavaş işleyen sistemleri hızlandıracağı ve verimli projeleri öne çıkaracağı düşüncesini savunmaktadır.

Yabancı sermaye yatırımları tasarruf eksikliği olan ülkelerin ekonomik gelişimi için önemli bir kaynaktır. Şüphesiz ki tüm ülkeler istikrarlı büyümeyi hedeflemektedir ve istikrarlı büyüme için yeni yatırımlara gereksinim duymaktadır. Fakat her ülke yatırımlar için yeterli tasarrufa sahip olmayabilmektedir. Böylece sermayeler bol olan yerlerden kıt olan yerlere doğru hareket etmektedir. Yabancı sermayelerin hedefi ise güvenli yatırım ortamında bol kazanç sağlamaktır. Yolsuzluğun yüksek olduğu ülkelerde risk ve belirsizliğin daha fazla olacağı düşünüldüğü için yabancı yatırımcılar tercihlerini daha güvenli ülkelere yana kullanabilmektedirler. Dolayısıyla yolsuzluk bu hususta belirleyici bir faktör olabilir.

Çalışma 35 örneklem ülkenin 2000-2016 yılları arası yabancı sermaye, yolsuzluk, kişi başı gelir, demokrasi, eğitim ve nüfus verileri kullanılarak hazırlanmıştır. Öncelikle yolsuzluğun genel durumu, yolsuzluğun demokrasi ve kişi başı gelir ilişkisi, kişi başı yabancı sermaye yatırımlarının kişi başı gelir ve yolsuzluk ilişkisi şekiller, tablolar ve dağılım grafikleri ile gösterilmiştir. Buradan kişi başı gelir-yolsuzluk, kişi başı gelir-kişi başı yabancı sermaye ve yolsuzluk-kişi başı yabancı sermaye arasında doğrusal ilişki olduğu sonucuna varılmıştır. Ayrıca demokratik olan ülkelerde yolsuzluğun daha düşük olduğu görülmüştür.

Ampirik analizde öncelikle yolsuzluğun yabancı sermaye yatırımları üzerinde herhangi bir etkisi olup olmadığını anlamak için panel veri analizi uygulanmıştır. Bağımlı değişken olarak NFH (toplam yabancı sermaye), DYY ve PORT değişkenleri, bağımsız değişken olarak YOL, KBG, BSSO, DEM, ETM ve NUF değişkenleri kullanılmıştır. Yabancı sermaye değişkenlerinden net dış borç verileri eksik olduğu için kullanılamamıştır. Uyguladığımız panel sabit etkiler modeli sonucunda NFH bağımlı değişken olduğunda yolsuzluk değişkeni %10 düzeyinde anlamlı ve artı işaretlidir. Bu sonuç yolsuzluktaki azalmanın ülkelerdeki toplam yabancı sermaye girişini arttırdığını göstermektedir. Bununla birlikte BSSO değişkeni istatistiki olarak anlamlı ve eksi işaretlidir. KBG, DEM, ETM ve NUF değişkenleri ise istatistiksel olarak anlamsızdır. DYY bağımlı değişken olduğunda yolsuzluk değişkeni istatistiksel olarak anlamlı ve eksi işaretlidir. Bu sonuca göre yolsuzluk arttıkça DYY artmaktadır. Bununla birlikte KBG, BSSO ve ETM değişkenlerinin istatistiksel olarak anlamlı sonuç verdiği ETM değişkeninin eksi işaretli olduğu görülmektedir. DEM ve NUF değişkenleri ise istatistiksel olarak anlamsızdır. Son olarak PORT bağımlı değişken olduğunda BSSO ve ETM değişkenlerinin istatistiksel olarak anlamlı sonuç verdiği, ETM değişkeninin eksi işaretli olduğu görülmektedir. YOL, KBG, DEM ve NUF değişkenleri istatistiksel olarak anlamsızdır. Panel regresyon modelini desteklemesi adına uyguladığımız Granger nedensellik testi sonucunda ise YOL-NFH arasında karşılıklı nedensellik olmadığı, YOL-DYY arasında yolsuzluktan doğrudan yabancı yatırıma doğru tek yönlü nedensellik olduğu ve YOL-PORT arasında çift yönlü nedensellik olduğu görülmüştür.



Analiz sonuçları toplam sermaye ve yolsuzluk ilişkisi açısından Lamsdorf (2003) ve Yalçinkaya Koyuncu' nun (2011) çalışmalarıyla uyumaktadır. Fakat doğrudan yabancı yatırım ve yolsuzluk ilişkisi, daha önce yapılmış olan literatür sonuçlarıyla uyumamaktadır. Bu sonuç örnekleminizden veya değişkenlerin son yıllarda farklılık göstermesinden kaynaklı olabilir.



## KAYNAKLAR

- ABED, G., & DAVOODI, H. R. (2000). Corruption, Structural Reforms and Economic Performance in the Transition Economies. *IMF Working Paper*, 14-34.
- ACAR, M. (2016). Doğrudan Yabancı Sermayenin Ekonomik Büyümeye Etkisi. *Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*(13), 93.
- AKTAN, C. C. (1993). Rant Kollama Teorisi. *Amme İdaresi Dergisi*, 26(4), 119-136.
- AKTAN, C. C. (2001). *Yolsuzlukların Ölçülmesi*. AKARA: Hak-İş Yayınları.
- AKTAN, C. C. (2014). Yolsuzluğun Politik İktisadı. *Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi*, 6(1), 59-72.
- AL-SADIĞ, A. (2009). The Effects of Corruption on FDI Inflows. *Cato Journal*, 29(2), 267-294.
- ANDVING, J. C. (2000). *Research on Corruption: A Policy Oriented Survey*. Oslo: Commissioned by NORAD Final Report.
- ARTAN , S., & HAYALOĞLU, P. (2015). Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarının Kurumsal Belirleyicileri: OECD Ülkeleri Örneği. *Ege Akademik Bakış Dergisi*(4), 551-562.
- ATUKEREN, E. (2011). Granger-Nedensellik Sınamalarına Yeni Yaklaşımlar. *Atatürk Üniversitesi İİBF Dergisi*, 137-138.
- AY, A., KIZILKAYA, O., & AKAR, T. (2016). Gelişmekte Olan Ülkelerde Yolsuzluk ve Demokrasinin DYY Üzerindeki Etkisi: Ampirik Bir İnceleme. *Business and Economics Research Journal*, 3(7), 74-85.
- BAİLEY, D. H. (1966). The effects of corruption in a developing nation. *Western Political Quarterly*, 719-732.
- BALTAGİ, B. H. (1995). *Econometric Analysis of Panel Data*. Great Britain.
- BARDHAN, P. (1997). Corruption and Development: A Review of Issues. *Journal of Economic Literature*, 1320-1346.

- BAŞAR, S. (2004). Yolsuzlukların Doğrudan Yabancı Yatırımlar (DYY) Üzerindeki Etkileri. *İşletme ve Finans Dergisi*, 66-76.
- BECK, P. J., & MAHER, M. W. (1986). A Comparison of Bribery and Bidding in Thin Marcets. *Economics Letters*, 1-5.
- BERKMAN, Ü. (2009). Değişen Etik Anlayışı ve Yolsuzlukla Mücadele. *Etik Liderlik Seminerleri*, (s. 8-27).
- BERKSOY, T., & YILDIRIM, N. E. (2017). Yolsuzluk Kavramına Genel Bir Bakış: Problemler ve Çözüm Önerileri. *Journal of Awareness*, 1-18.
- BEŞEL, F. (2014). Yolsuzluk Endeksleri Çerçevesinde Türkiye'nin Durumu. *Politik, Ekonomik ve Sosyal Araştırma Endeksi (PESA ANALİZ)*, 6.
- BROUTHERS, L. E., GAO, Y., & MCNICOL, J. S. (2008). Corruption and Marcet Attractiveness Influences on Different Types of FDI. *Strategic Management Journal*, 673-680.
- BUSSE, M., & HEFEKER, C. (2007). Political Risk, Institutions and Foreign Direct Investment. *European Journal of Political Economy*, 397-415.
- CAETANO, J., & CALELRO, A. (2009). Is There a Relationship Between Transparency in Economic and Political Systems and Foreign Direct Investment Flows? *The Icfai University Journal of Applied Economics*, 8(2), 45-58.
- CAMPOS, J. E., & PRADHAN, S. (1999). The impact of Corruption on Investment: Predictability matters. *World Development*, 1059-1067.
- CANARE, T. (2017). The Effect of Corruption on Foreign Direct Investment İnflows: Evidence From a Panel of Asia-Pacific Countries. *The Changing Face of Corruption in the Asia Pacific*, Asian Institute of Management, Makati, Philippines, 37-55.
- CRAIGWELL, R., & WRIGHTA, A. (2011). Foreign Direct Investment and Corruption in Developing Economies: Evidence From Linear and Non-linear Panel Granger Causality Tests. *Economics Bulletin*, 31(3), 2272-2283.
- CUERVO-CAZURRA, A. (2006). Who Cares About Corruption? *Journal of International Business Studies*, 803-822.
- CUERVO-CAZURRA, A. (2008). Better the Devil You Don't Know: Types of Corruption and FDI in transition economies. *Journal of International Management*, 12-27.
- DOĞAN, B., EROĞLU, Ö., & DEĞER, O. (2016). Enflasyon ve Faiz Oranı Arasındaki Nedensellik İlişkisi: Türkiye Örneği. *Çankırı Karatekin Üniversitesi İİBF Dergisi*, 9-10.

- DREHER, A., & GASSABNER, M. (2013). Greasing the Wheels? The Impact of Regulations And Corruption on Firm Entry . *Public Choice*, 413-432.
- EGGER , P., & WİNNER, H. (2005). Evidence on Corruption As An Incentive For Foreign Direct Investment . *European Journal of Political Economy*, 932-952.
- EGGER, P., & WİNNER, H. (2006). How Corruption Influences Foreign Direct Investmen: a Panel Data Study. *Economic Development and Cultural Change*, 54(2), 459-486.
- EĞİLMEZ M. (2016, Ağustos). Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları ve Türkiye. *Kendime Yazılar*, 1.
- EVERHART, S. S., MARTİNEZ-VAZQUEZ, J., & MCNAB, R. M. (2007). Corruption, Governance, Investment and Growth in Emerging Markets . *Applied Economics*, 1-16.
- FELİPELARRAİN, B., & TAVARES, J. (2004). Does Foreign Direct Investment Decrease Corruption? *Cuadernos De Economia*, 217-230.
- FRECKLETON, M., WRİGHT, A., & CRAİGWELL, R. (2012). Economic Growth, Foreign Direct Investment and Corruption in Developed and Developing Countries. *Journal of Economic Studies*, 39(6), 639-652.
- GANİ, A. (2007). Governance and Foreign Direct Investment Links: Evidence From Panel Data Estimations. *Applied Economics Letters*, 753-756.
- GEDİKLİ, A. (2011). Çok Uluslu Şirketler ve Doğrudan Yabancı Yatırımların Gelişmekte Olan Ülkelerin Kalkınması Üzerine Etkileri. *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, 6(1), 100-118.
- GEDİKLİ, A. (2011). Kamu Hizmetlerinin Yönetimi Sürecinde Yolsuzluğun Derinleştirdiği Ekonomik Büyüme ve Yoksulluk Sorunu Üzerine Bir Değerlendirme. *Öneri*, 9(36), 169-188.
- GÜVEL, E. A. (2004). *Organize Suç Ekonomisi ve Hukuk Uygulaması*. Ankara: Roma Yayınları.
- GÜVEL, E. A., & ATA, A. Y. (2009). Yolsuzluk Olgusunun Ortaya Çıkmasında Asimetrik Bilginin Rolü: Teorik Bir Bakış Açısı. *Sosyo Ekonomi Dergisi*, 167-190.
- HABİB, M., & ZURAWICKİ, L. (2001). Country Level Investment Sand the Effect of Corruption-Some Emprical Evidence. *International Business Review*, 687-700.
- HAKSOON , K. (2010). Political Stability and Foreign Direct Investment. *International Journal of Economic Sand Finance*, 2(3), 3-7.

- HSU, Y. H. (2007). Is Corruption a Grabbing Hand? A Panel Data Study of FDI. *Graduate Institute of Political Economy, National Cheng Kung University*, 1-18.
- HUANG, C. (2016). Is Corruption Bad For Economic Growth? Evidence From Asia-Pacific Countries. *The North American Journal of Economics and Finance*, 35(C), 247-256.
- HUNTTINGTON, S. P. (1968). *Political Order in Chaging Societies*. Yale University Press.
- İNSEL, A., & SURGUN, N. (2003). Sermaye Akımlarının Temel Makro Ekonomik Göstergeler Üzerindeki Etkileri: Türkiye Örneği-1989: III-1999: IV. *Türkiye Ekonomi Kurumu*, 6.
- KARAKAŞ, M., & ÇAK, M. (2007 ). Yolsuzlukla Mücadelede Uluslararası Kuruluşların Rolü . *Maliye Dergisi* , 74-97.
- KAYRAK, M. (2006). Yolsuzlukla Mücadelede Uluslararası Örgütler . *Sosyo Ekonomik Dergisi*, 86-99.
- KHAN , M. H. (1996). The Efficiency Implications of Corruption. *Journal of International Development* , 683-696.
- KIZILKAYA , O. (2017). Effect Of Corruption on FDI in Transition Economies: Evidence From Causality Analysis . *International Journal of Economicand Administrative Studies*, 25-42.
- KLİTGAARD, R. (1988). *Controlling Corruption*. University of California Press.
- KOLSTAD, I., & WIİG, A. (2013). Digging in the Dirt? Extractive İndustry FDI and Corruption. *Economics of Governance*, 14(4), 369-383.
- LAMBSDORFF, J. G. (2003). How Corruption Affects Persistent Capital Flows. *Economics of Governance*, 229-243.
- LAMBSDORFF, J. G. (2007). *The Institutional Economics of Corruptions and Reform*. Cambridge University.
- LEFF, N. (1964). Economic Development Through Bureacratic Corruption. *American Behavioral Scientist*, 8(3), 8-14.
- LEYS , C. (1965). What is the Problem About Corruption? . *Journal of Modern African Studies* , 215-230.
- LİEN , D. H. (1986). A Note On Competitive Bribery Games. *Economics Letters*, 337-341.

- LUI, F. T. (1985). An Equilibrium Queuing Model of Bribery I. *Journal of Political Economy*, 760-781.
- MATHUR, A., & SINGH, K. (2007). *Foreign Direct Investment, Corruption and Democracy*. American Enterprise Institute for Public Policy Research No. 135: AEI Working Paper.
- MATHUR, A., & SINGH, K. (2013). Foreign Direct Investment, Corruption and Democracy. *Applied Economics*, 45(8), 991-1002.
- MAURO, P. (1995). Corruption and Growth. *The Quarterly Journal of Economics*, 110(3), 681-712.
- MENDOZA, R., LIMAND, R., & LOPEZ, A. (2015). Grease or Sand in the Wheels of Commerce Firm Level Evidence on Corruption and SMES. *Journal of International Development*, 415-439.
- MEON, P. G., & SEKKAT, K. (2005). Does Corruption Grease or Sand the Wheels of Growth? *Public Choice*, 69-97.
- MİYNAT, M., & DURAMAZ, S. (2013). Kara Para Aklama Aracı Olarak Yeni Bir Mali Suç: Siber Aklama. *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 317-328.
- MO, P. (2001). Corruption and Economic Growth. *Journal of Comparative Economics*, 29(1), 67-78.
- MYRDAL, G. (1968). Asian drama: An Enquiry into the Poverty of Nations, vol 2. New York: The Twentieth Century Fund. Reprint in A.J. Heidenheimer, M. Johnston and V.T. LeVine(Eds.), *Political corruption: A handbook*. 953-961.
- OĞUZ, F. (2003). *Mülkiyet Hakları: Bir Ekonomik Analiz*. Ankara: Roma Yayınları.
- ÖNER, S. (2005). Yolsuzluk Olgusuna Siyaset Bilimi Çerçevesinden Bir Bakış. *Sayıştay Dergisi*, 49-54.
- ÖZBARAN, M. H. (2003). Yolsuzluk ve Bu Alanda Mücadele Eden Uluslararası Örgütler ve Birimler. *Sayıştay Dergisi*, 17-34.
- ÖZSEMERÇİ, K. (2002, Ekim). Türk Kamu Yönetiminde Yolsuzluklar, Nedenleri, Zararları ve Çözüm Önerileri. *Sayıştay Araştırma, İnceleme, Çeviri Dizisi* No: 27.
- PİNYO, P., & ZHU, B. (2008, December). Fortune or Evil? The Effects of Inward Foreign Direct Investment on Corruption. Saltzman Working Paper No: 10.
- PODOBNÍK, B., SHAO, J., IVANOV, D., & STANLEY, H. (2008). Influence of Corruption on Economic Growth Rate and Foreign Investment. *The European Physical Journal B*, 63, 547-550.

- SAMADİ, S., FATHİ, S., & TAHMASEBİ, S. (2011). Investment on Financial Development Presentto Political Corruption İn The. *Interdisciplinary Journal Of Contemporary ResearchIn Business*, 3(5), 445-450.
- SHLEİFER , A., & VİSHNY, R. W. (1993). Corruption. *The Quarterly Journal of Economics* , 599-617.
- Takım, A. (2010). Gelişmekte Olan Ülkelere Yönelik Yabancı Sermaye Hareketlerinin Makroekonomik Etkileri . *Bartın Üniversitesi İİBF Dergisi*, 49-57.
- TANZİ, V. (1998). Corruption Around the World: Causes, Concequences, Scope and Cures . *IMF Working Paper*, 111-140.
- TEPAV. (2006). *Yolsuzlukla Mücadele, TBMM Raporu Bir Olgu Olarak Yolsuzluk: Nedenleri, Etkileri, Çözüm Önerileri*. TEPAV Yolsuzlukla Mücadele Kitapları 1, 23-83.
- TERAZİ, E. (2011). Avrupa Birliği'nde ve Türkiye'de Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları. *Doktora Tezi İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*. İstanbul, 5-67.
- TI. (2000-2016). *Transparency International Corruption Perceptions Index*.
- ÜLGEN, G. (2009). Dünyada ve Türkiye'de Yabancı Sermaye Yatırımlarının Ekonomik Etkileri. *Ankara Sanayi Odası Aylık Yayın Organı*, 55-73.
- WEİ, S. J. (2000). Local Corruption and Global Capital Flows . *Brookings Papers on Economic*, 303-354.
- WEİ, S. J., & SMARZYNSKA, B. K. (2000). Corruption and the Composition of Foreign Direct Investment. *Firm Level Evidence, The World Bank Policy Research Working Paper*, 6.
- World Bank. (1997). *World Bank Development Report*. (<http://econ.worldbank.org>) adresinden alınmıştır
- YALÇINKAYA KOYUNCU, J. (2011). Yargı Bağımsızlığı, Mülkiyet Hakkı ve Yolsuzluğun Yabancı Sermaye Girişleri Üzerindeki Etkisi. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 143-148.
- YURDAKUL, M. O. (2013). Bir Kamusal Başarısızlık Ürünü Olarak Yolsuzluk ve Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları Üzerindeki Etkileri. *Doktora Tezi Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*. Ankara, 4-152.

